

Töövaldkonna areng 2008

Trendide kogumik

Lisateave:
Tööpoliitika info ja analüüsi osakond
Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium
Gonsiori 29, 15027 Tallinn
info@sm.ee

Toimetaja: Ülle Marksoo
Esikaane fotod: FOCUS Database AS ja Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus

Küljendus: AS Atlex
ISSN-L 1736-3896
ISSN 1736-390X (online)
ISSN 1736-8472 (CD)
ISSN 1736-3896 (trükis)

Autoriõigus: Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, 2009

Sisukord

Saateks 7

1. Globaalse majandus- ja finantskriisi mõju Euroopa Liidu tööturule – *Ülle Marksoo* 9
2. Tööturu olukord Eestis 2008. aastal ja 2009. aasta esimesel poolaastal – *Ülle Marksoo, Märt Masso* 15
  - 2.1. Üldised trendid 15
  - 2.2. Tööjõu liikumine hõiveseisundite vahel 16
  - 2.3. Tööhõive 17
  - 2.4. Palk 22
  - 2.5. Töötus 25
  - 2.6. Riskirühmad tööturul 26
  - 2.7. Mitteaktiivsus 31
3. Registreeritud töötus ja tööturupoliitika – *Kadi Siimer* 33
  - 3.1. Registreeritud töötus 33
  - 3.2. Riskirühmadesse kuuluvad registreeritud töötud 36
  - 3.3. Vakantsid ja töövahendus 38
  - 3.4. Tööturuteenused 38
  - 3.5. Töösuhete järelevalve: töölepingu kollektiivne lõpetamine, osalise tööaja või osaliselt tasustatava puhkuse rakendamine 39
  - 3.6. Töötutoetus, töötuskindlustushüvitis ning kollektiivse koondamise ja maksejõuetuse hüvitis 40
  - 3.7. Kulutused tööturupoliitikale 42
4. Tööjõu väljaränne – *Brit Veidemann* 45
  - 4.1. Muutused viimase aasta jooksul 45
  - 4.2. Töötamine välisriigis 47
  - 4.3. Tulevikuväljavaated 50
5. Immigrantrahvastiku olukord Eesti tööturul – *Brit Veidemann* 53
  - 5.1. Hiljutised muutused tööturul 53
  - 5.2. Regioonide majandusstruktuur 55
  - 5.3. Hõive struktuur 56
  - 5.4. Uusimmigrantide sisseränne 58

Saateks

2008. aasta oli Eesti tööturul suurte muutuste aeg. Veel aasta esimesel poolel võis Eesti oma heade tööturu näitajate üle uhkust tunda. Viimaste aastate kiire majanduskasvu tulemusena oli töötajate arv Eestis kasvanud rekordkõrgusele, töötute arv aga langenud 1990. aastate alguse tasemele. Tööpuudus oli asendunud tööjõupuudusega.

Järsk pööre toimus 2008. aasta teisel poolel, mil Eesti tööturul hakkasid ilmnema ülemaailmse majanduskriisi mõjud. Süveneva majanduslanguse tagajärjeks oli töötuse enneolematult kiire kasv, mis jätkus samas tempos ka 2009. aastal. Seega võisime ainult 12 kuu jooksul kogeda kahte täiesti erinevat situatsiooni: pea täishõivet 2008. aasta keskpaiku ja taasiseseisvusaja kiireimat hõive langust 2009. aasta esimesel poolel, millega kaasnes töötute arvu mitmekordistumine.

Siinses trendide kogumikus iseloomustamegi 2008. aastal ja 2009. aasta esimesel poolaastal aset leidnud pöordelisi muutusi. Rohkele statistilisele materjalile tuginedes püüame analüüsida majanduskriisi mõju Eesti tööturule. Andmeallikatena on kasutatud peamiselt Eurostati andmebaasi, Tööturuameti ja Eesti Töötukassa andmeid, Eesti tööjõu-uuringut (edaspidi lühendatult ETU) ja teisi Statistikaameti vaatlusi.

Kogumik koosneb viiest peatükist. Neist esimene annab ülevaate majanduskriisi mõjust Euroopa Liidu (edaspidi lühendatult EL) liikmesriikide tööturgudele, sealhulgas Eestile. Näeme, et Eesti ja ka teiste Balti riikide tööturunäitajad on enamiku teiste Euroopa Liidu riikidega võrreldes halvenenud tunduvalt kiiremas tempos. Ühtlasi kuuluvad nimetatud riigid Euroopa suurima töötusega riikide hulka. Kahjuks tuleb tõdeda, et Eestis suurenes töötus aastaga rohkem kui kolm korda, mis on suurim kasv Euroopa Liidus.

Kogumiku ülejäänud osad käsitlevad Eesti tööturuga seonduvat. Teine peatükk iseloomustab põhjalikumalt inimeste hõiveseisundeid ja nende muutusi vaadeldaval perioodil. Käsitletakse hõivet, hõive muutusi tegevus- ja ametialade kaupa, palka,

töötust, mitteaktiivsust. Tööturu riskirühmadest on eraldi vaatluse all pikaajaliselt töötud, noored ja vanemaealised.

Kolmas peatükk annab Tööturuameti ja Töötukassa andmete põhjal ülevaate sellest, milline on olnud registreeritud töötuse dünaamika, kui palju töötuid osaleb tööturuteenustes, kui paljud saavad töötutoetust ja töötuskindlustushüvitisi ning millised on kulutused tööturupoliitikale jne. Analüüsist selgub, et registreeritud töötute arv on kasvanud niisama kiires tempos kui üldine töötus ja kasvab lähiajal veelgi. Mitte kunagi varem ei ole Eestis olnud registreeritud töötuid nii palju kui 2009. aasta II ja III kvartalis.

Kogumiku neljandas osas käsitletakse tööjõu väljarände temaatikat, mis on laiemat tähelepanu pälvinud alates Eesti ühinemisest Euroopa Liiduga. Praeguse majanduskriisi tingimustes, mil töötute arv kasvab, tugevneb ka surve tööjõu väljarändeks, kuigi majanduslanguse tingimustes on töökoha leidmine välisriikides samuti raskendatud. Analüüsi aluseks on Eesti tööjõu-uuringu andmed.

Eesti on neid riike, kus suur osa tööealisest elanikkonnast kuulub immigrantrahvastiku hulka. Viienas peatükis analüüsitaksegi immigrantrahvastiku olukorda tööturul võrreldes põliselanikega. Eraldi vaatluse all on uusimmigrandid, kes on Eestisse saabunud viimase kümne aasta jooksul. Andmeallikaks on jällegi Eesti tööjõu-uuring.

Kogumik on suunatud eelkõige neile, kes oma igapäevatoos puutuvad kokku töötemaatikaga, aga ka kõigile neile lugejatele, kellel on sügavam huvi töövaldkonna arengute vastu. Loodame, et rohke statistiline materjal on poliitikakujundajatele abiks õigete valikute tegemisel. Tööturul toimunud muutusi varasematel aastatel (2003–2007) iseloomustab 2008. aastal ilmunud trendide kogumik “Töövaldkonna areng 2007” (Sotsiaalministeeriumi toimetis nr 5/2008).

Autorite nimel Ülle Marksoo,
toimetaja

1. Globaalse majandus- ja finantskriisi mõju Euroopa Liidu tööturule

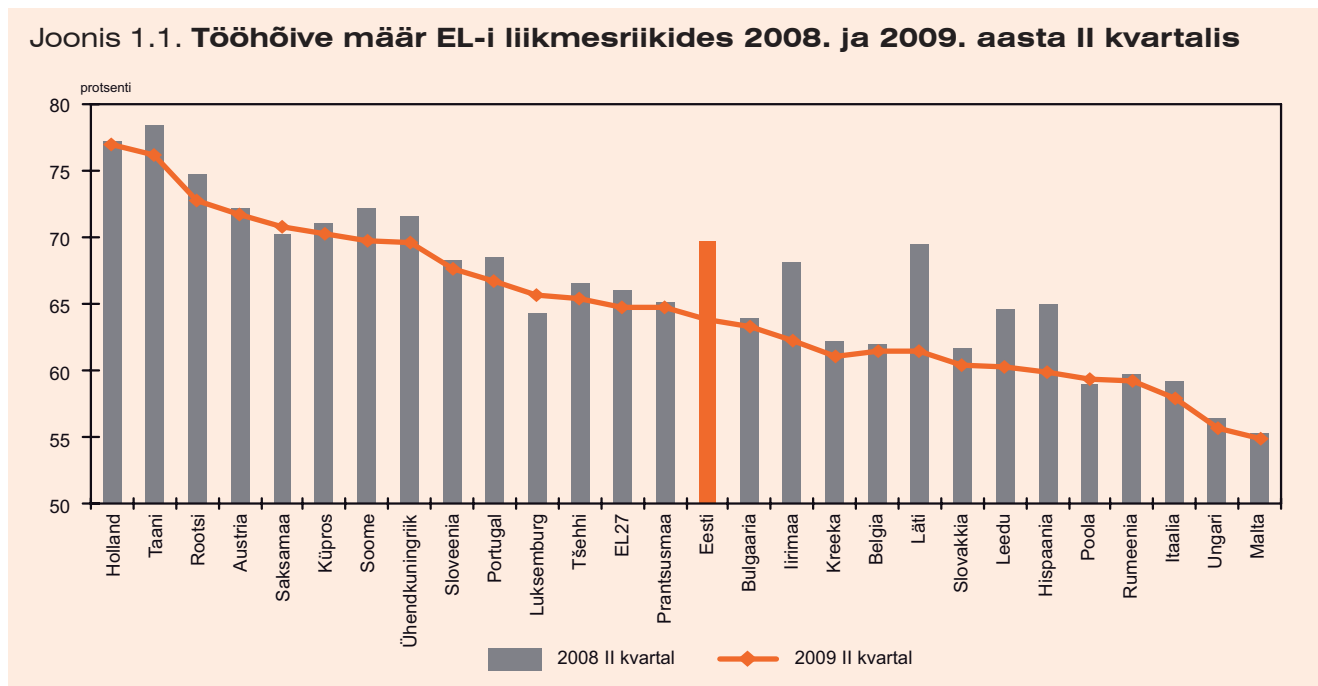
Ülle Marksoo

Ülemaailmse majandus- ja finantskriisi mõjud jõudsid Euroopasse 2008. aasta teisel poolel, mil majanduskasv pöördus negatiivseks. Majanduse kokkutõmbumine oli tingitud nii sise- kui ka välisnõudluse järsust langusest. Selle tagajärjel tekkinud pankrotilained ning töökohtade kadumine tõid paljudes riikides kaasa hõive enneolematult kiire languse ning tööpuuduse kasvu. Eriti tugev majanduslangus tabas seejuures Balti riike, Iirimaa ja Hispaaniat. Euroopa Komisjoni prognoosi kohaselt väheneb hõivatute arv 2009. aastal Euroopa Liidu riikides kokku 2,5% ning aastal 2010 veel 1,5% võrra. Töötuse määra tõusu prognoositakse praeguselt 8%-lt 11%-ni¹.

Selles peatükis analüüsime majanduskriisi mõju EL-i liikmesriikidele, nende hõive ja töötuse näitajatele. Kuna muutused tööturul on olnud väga kiired, ei analüüsita olukorda aastate võrdluses, vaid kvartaalselt. Alljärgnevas analüüsis võrdleme 2008. aasta II kvartali tööturu näitajaid 2009. aasta II kvartali näitajatega.

Hõive vähenemist iseloomustab kõige paremini hõivemäär², mille dünaamikat EL-i 27 liikmesriigis iseloomustab joonis 1.1.

Jooniselt 1.1 selgub, et hõivemäära kasv oli vaadeldaval perioodil positiivne ainult kahes riigis: Luksemburgis ja Poolas. Hoolimata hõive langusest

Allikas: Eurostat³

¹ European Commission, ECFIN Economic Brief, Issue 1, May 2009 [http://ec.europa.eu/economy_finance/publications]

² Tööhõive määr – tööga hõivatute osatähtsus 15–64-a rahvastikust.

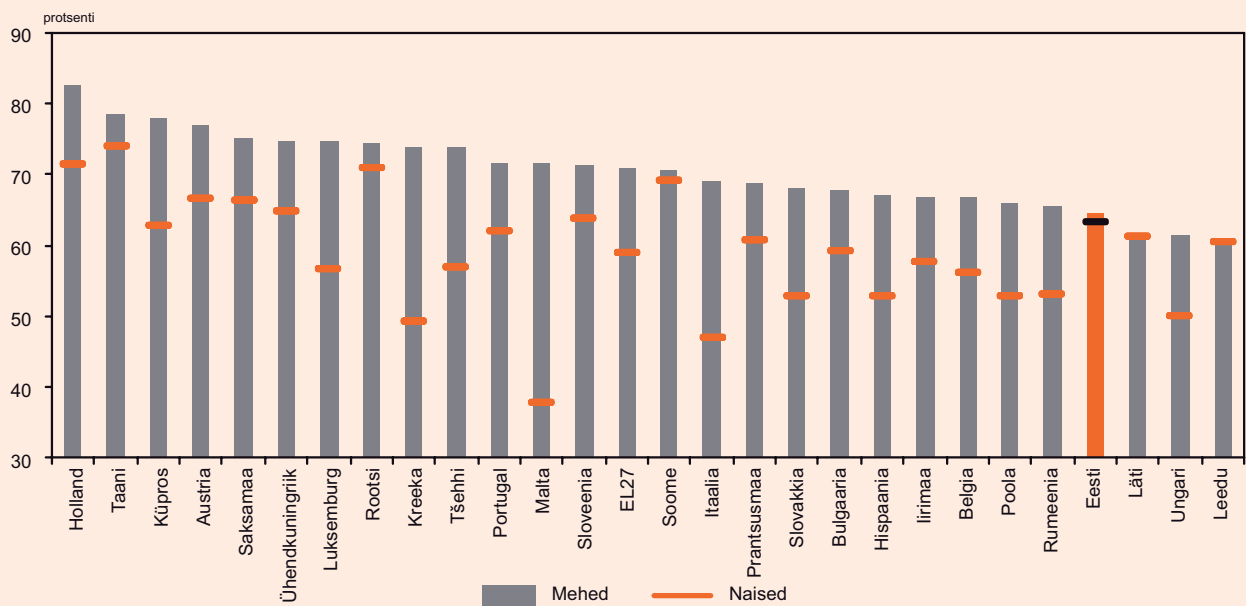
³ Eurostati andmed pärinevad avalikust andmebaasist [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_lfs/data/database]

ulatus hõivemäär 2009. aasta II kvartalis üle 70% Hollandis (77%), Taanis, Rootsis, Austrias, Saksamaal ja Küprosel, väiksem hõivemäär oli Maltal (54,9%) ning Ungaris. Kõige suurem hõive langus tabas Lätit (69,5%-lt 61,4%-ni), Eestit (69,8%-lt 63,8%-ni), Iirimaa, Hispaania ja Leedut. Peamised kannatajad majanduskriisis olid noored ja mehed, enamasti ehitussektori või töötleva tööstuse töötajad. Seetõttu mõjutas meeste hõive langus tugevalt ka EL-i üldist hõivemäära. Samades

riikides, kus toimus koguhõive järsk langus, toimus ka meeste hõive kiire vähenemine. Kui EL-is kokku vähenes meeste hõivemäär aastaga 2,1 protsendipunkti võrra, siis Eestis oli languse suuruseks 9,4 ja Lätis koguni 11,3 protsendipunkti.

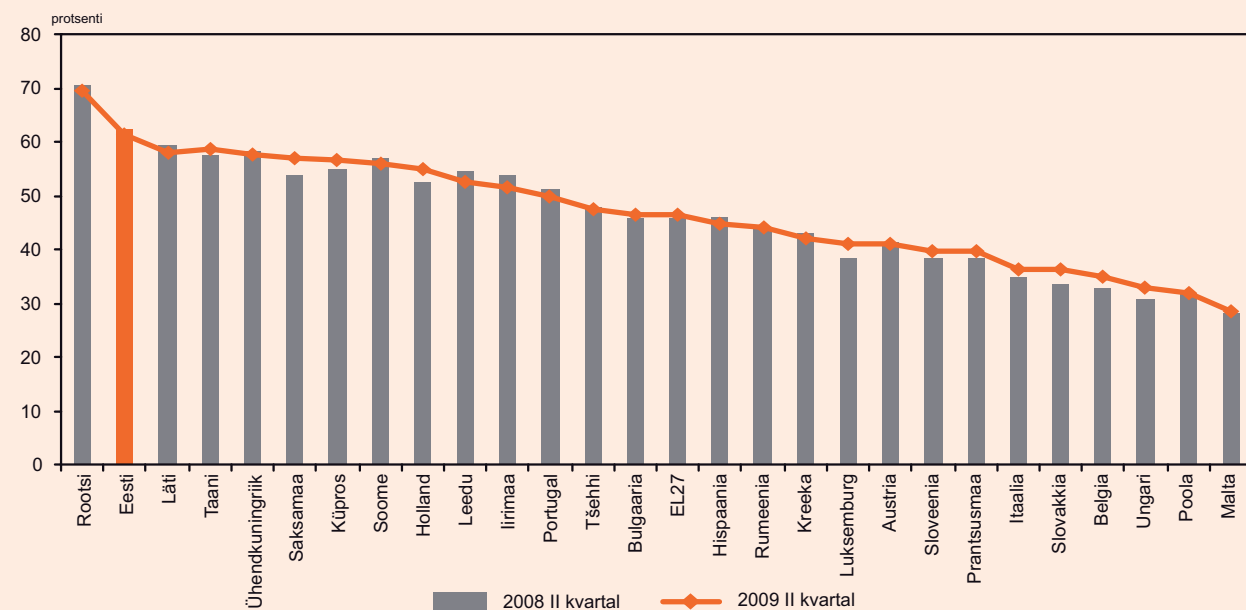
Naiste hõivemäär langes EL-i riikides ainult 0,3 protsendipunkti võrra. Seejuures Taanis, Hollandis ja Rootsis ületas naiste hõive endiselt 70%. Ainus riik, kus naiste hõivemäär jäi alla 40%, oli

Joonis 1.2. Meeste ja naiste tööhõive määr 2009. aasta II kvartalis

Allikas: Eurostat

Joonis 1.3. 55–64-aastaste hõivemäär 2008. ja 2009. aasta II kvartalis

Allikas: Eurostat

Malta (37,6%). Alla 50% jäi hõive ka Itaalias, Kreekas ja Ungaris. Eesti oli 66,1%-lise hõivemääraga 2008. aastal paremuselt 6. kohal, aasta hiljem aga langenud 9. kohale. Naiste hõivekasv oli positiivne seitsmes riigis ning jäi samale tasemele kahes.

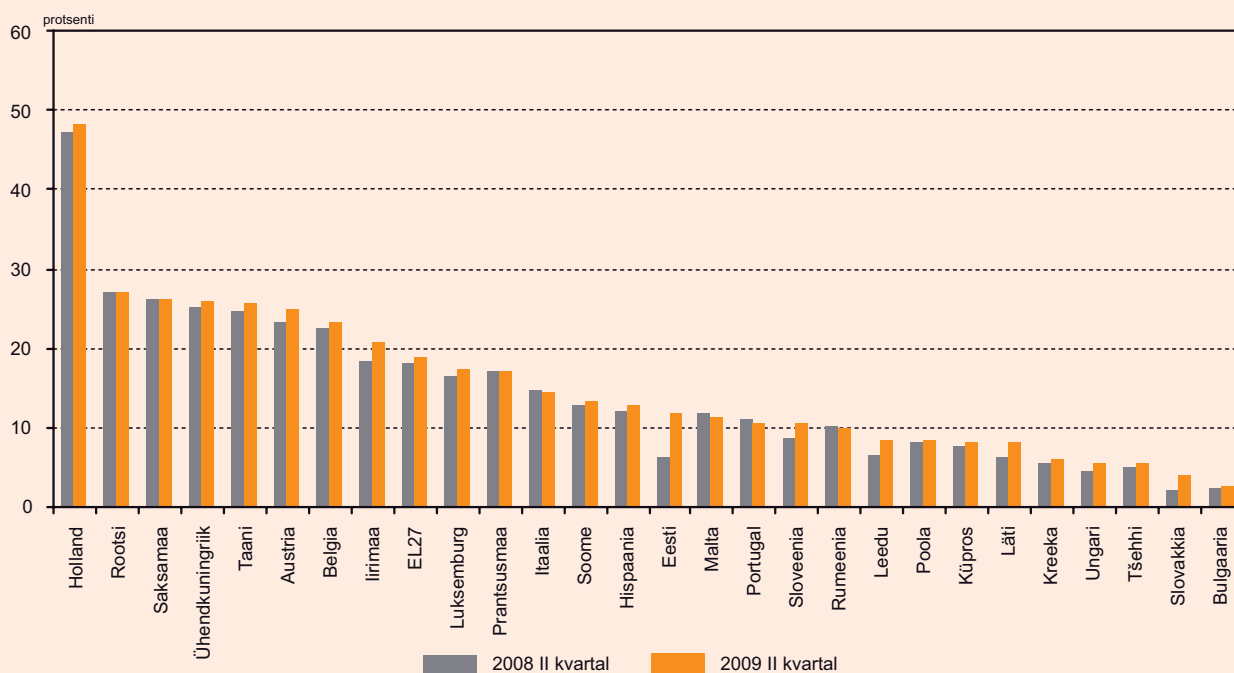
Meeste hõive kiire languse ning naiste hõive mõõduka languse tagajärjel vähenes meeste ning naiste hõivelõhe Euroopa Liidus 13,9-lt 12,1 protsendipunkti, üksikute riikide võrdluses oli aga pilt väga erinev (joonis 1.2). Näiteks Leedus oli 2008. aasta II kvartalis meeste hõive 6,7 protsendipunkti kõrgem kui naistel, kuid aasta hiljem oli Leedu ainus riik, kus naiste hõive ületas meeste hõivet (0,1 protsendipunkti võrra). Ka Eestis, Lätis ja Soomes olid hõivelõhed väga väikesed. Eriti suuri hõive erinevusi võib täheldada Lõuna-Euroopa riikides, kus naiste tööhõive on olnud traditsiooniliselt madal. Maltal ulatus hõivelõhe koguni 34 protsendipunkti ning Itaalias ja Kreekas üle 20 protsendipunkti.

Mõnevõrra üllatuslik oli vanemaealiste hõive dünaamika. Hõive üldise languse taustal tõusis 55–64-aastaste hõivemäär EL-is kokku 0,6 protsendipunkti võrra, sealhulgas võis hõive kasvu täheldada 14 riigis (joonis 1.3).

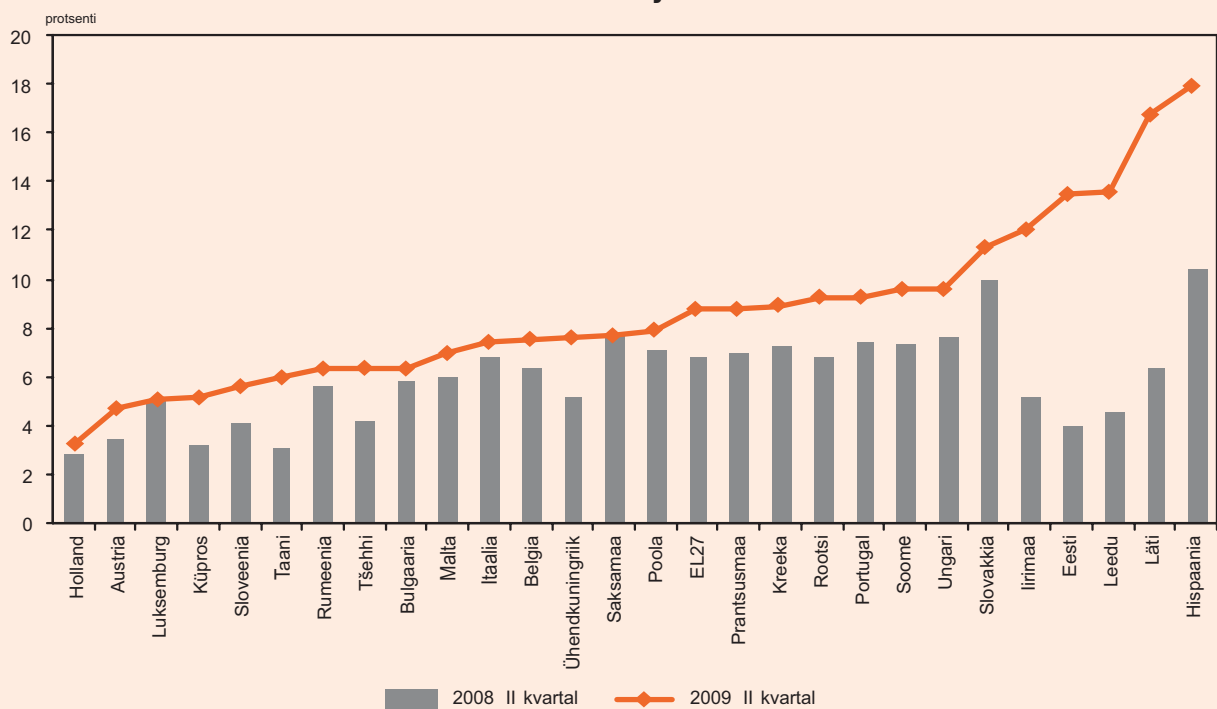
Kõige rohkem töötab vanemaealisi Rootsis (69,6%) ja Eestis (61,2%). Rootsi juhib edetabelit nii vanemaealiste meeste kui ka naiste hõive määralt. Ülejäänud riikides jääb vanemaealiste tööhõive määr alla 60%, kaheksas riigis koguni alla 40%. Eesti vanemaealiste kõrge hõive põhjuseks on naiste suur osalus tööturul, millega ollakse samuti Rootsi järel teisel kohal. Ka Eesti vanemaealiste meeste hõive ületab EL-i keskmist, üldjärjestuses oleme seitsmendal kohal. Naiste kõrge hõivatus on vanemaealiste hõivet kergitanud samuti Lätis, mis asub pingereas Eesti järel kolmandal kohal. Kokkuvõttes näeme, et Põhjamaades töötavad nii mehed kui ka naised kõrgema vanuseni. Seevastu lõunapoolsetes riikides töötatakse märksa vähem. Madalaim vanemaealiste hõivemäär on jällegi Maltal (28,4%), kus ainult iga kahesteikümnes vanemaealine naine on tööga hõivatud.

Majanduslangus ei toonud kaasa mitte ainult hõivatute arvu kahanemist, vaid paljud ettevõtted olid sunnitud nõudluse vähenemise tõttu saatma oma töötajaid sundpuhkusele või osajaga tööle. EL-i hõivatutest töötas 2009. aasta II kvartalis 18,7% osajaga (sh mehed 8%, naised 32%). Osajaga töötamise osatähtsus suurenes kokku 21 liikmesriigis, seejuures kõige suurem kasv oli Eestis: 6,4%-lt 11,7%-ni. Selle näitajaga tõusis Eesti teiste uute liik-

Joonis 1.4. Osajaga töötajate osatähtsus hõivatute hulgas 2008. ja 2009. aasta II kvartalis

Joonis 1.5. Töötuse määr EL-i riikides 2008. ja 2009. aasta II kvartalis

Allikas: Eurostat

mesriikide seas esikohale. 10% või üle selle oli osajaga töötajaid veel Maltal, Sloveenias ja Rumeenias. Madalaim oli see näitaja Bulgaarias (2,6%) (joonis 1.4).

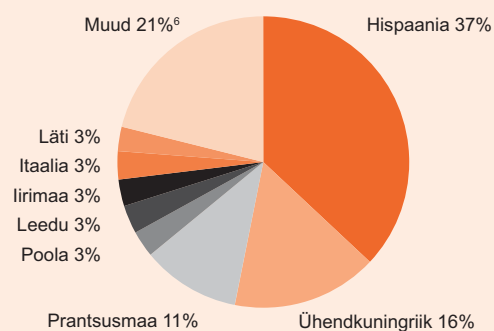
Vanades liikmesriikides on osajaga töö palju levinum. Esikohal on Holland, kus ligemale pooled töötajatest (48%) on osajatööl. Teisel kohal on Rootsi 27%-ga. Ligikaudu veerand töötajatest on osajatöoga hõivatud Saksamaal, Ühendkuningriigis, Taanis ja Austrias. Naised töötavad osajaga neli korda sagedamini kui mehed. Hollandis töötab osajaga koguni 76% naistest, üle 40% naisi töötab osajaga Austrias, Ühendkuningriigis, Rootsis, Saksamaal ja Belgias.

Töökohtade kadumine ning sellest tingitud järsk hõive langus tõi endaga kaasa töötuse suurema või väiksema kasvu kõikides EL-i riikides (joonis 1.5).

2009. aasta II kvartalis oli EL-is kokku 21 miljonit töötut. Aastaga lisandus 4,8 miljonit uut töötajat, neist ligi 1,8 miljonit Hispaanias (37%). EL-i töötuse määr⁴ suurenes 6,8%-lt 8,8%-ni, eeskätt Hispaania rohkearvulise töötute armee tõttu. His-

paania kõrval olid kõrgeima töötusega ning ühtlasi kiireima töötuse kasvuga riikideks Eesti, Läti, Leedu ja Iirimaa. Veel aasta tagasi oli nendes neljas riigis töötuse määr madalam kui EL-is keskmiselt. Praeguseks on toimunud järsk pööre. Näiteks Eestis on töötuse määr kasvanud enam kui kolm korda, mis on kiireim kasv kogu Euroopa Liidus⁵. Absoluutarvudes panustasid Hispaania kõrval EL-i töötuse kasvu kõige enam Ühendkuningriik ja Prantsusmaa (joonis 1.6).

Joonis 1.6. EL-i riikide osatähtsus töötuse juurdekasvus 2008 II kv - 2009 II kv

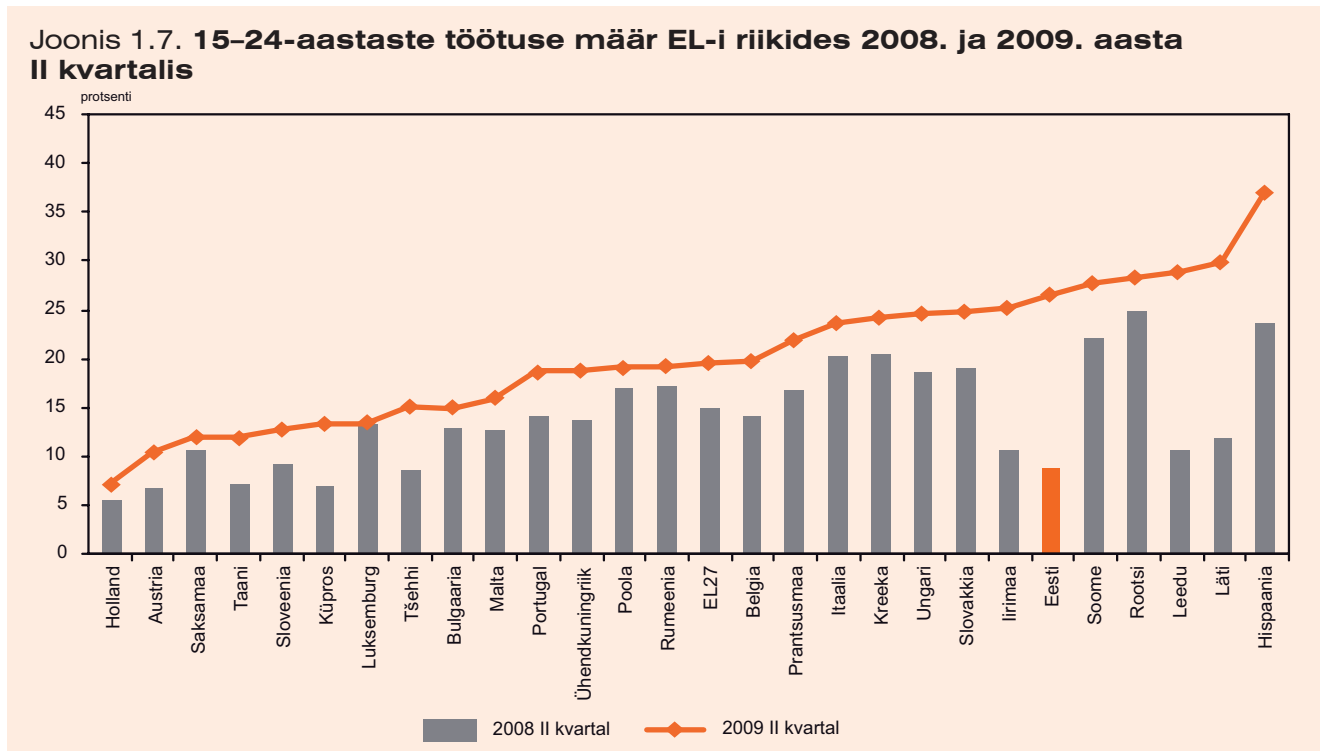

Allikas: Eurostat

⁴ Töötuse määr – töötute osatähtsus tööjõus.

⁵ European Commission, EU employment situation and social outlook, September 2009 [http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=593&furtherNews=yes]

⁶ Muude riikide alla on liigitatud need, kus töötute juurdekasvu osatähtsus jäi alla 2,5% ehk absoluutarvudes alla 120 000 töötut.

Allikas: Eurostat

Noorte töötus, mis oli pidevalt vähenenud alates 2004. aastast, pöördus samuti järsule kasvule. Aastaga suurenes Euroopa Liidu riikides noorte töötuse määr 4,5 protsendipunkti võrra, mis oli peamiselt tingitud meeste töötuse kasvust (joonis 1.7).

Kõrgeim on noorte töötus Hispaanias (meestel 39,9%, naistel 35,9%), Balti riikides, Soomes, Rootsis ja Iirimaa. Neis kõigis ulatub noorte meeste töötuse määr 30%-ni ja enam. Seejuures Eestis, Lätis ja Leedus kasvas noorte töötuse määr aastaga enam kui kolm korda. Noorte naiste töötus on kõrgeim Hispaanias, Kreekas, Itaalias, Rootsis, Soomes ja Lätis, kus töötuse määr ulatub üle 25%, sh Hispaanias ja Kreekas üle 30%. Madalaim on noorte töötus Hollandis, kus nii meeste kui ka naiste töötuse määr jääb alla 10%.

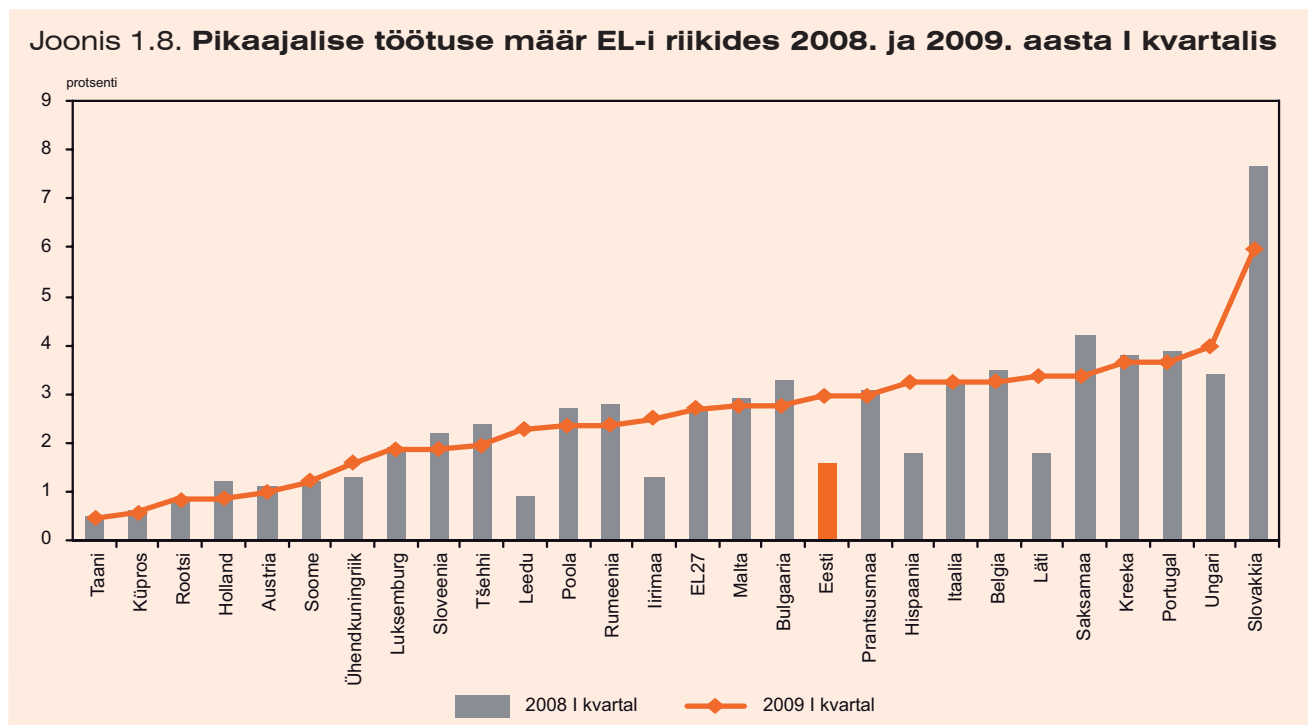
Prognooside kohaselt püsib töötus kõrge ka järgmisel paaril aastal. Kuigi majandusnäitajate paranemist oodatakse alates 2010. aastast, ei too see kohe kaasa töötuse langust. Seetõttu on ette näha töötusandmete pikenenemist ja sellega seoses pikaajalise töötuse⁷ kasvu. Alljärgnev joonis 1.8 iseloomustab

pikaajalise töötuse määra⁸ muutusi majanduskriisi perioodil 2008. aasta I kv – 2009. aasta I kv.

Euroopa Liidu riikides tervikuna ei ole pikaajalise töötuse määr aastaga muutunud, vaid on püsinud 2,7% piires nii 2008. kui ka 2009. aasta alguses. Küll võib aga täheldada erinevusi riikide lõikes. Kõrgeim pikaajalise töötuse määr on Slovakkias (6,0%), kus 58% töötutest on pikaajaliselt töötud, aasta tagasi oli see näitaja koguni 74%. Lühiajaliselt töötute arvu kasvu tõttu on pikaajaliselt töötute osatähtsus enamikus riikides langenud. Minimaalne tõus on olnud ainult Hispaanias ja Leedus. Pikaajalise töötuse määr on samuti enamasti langenud, tõusu võib suuremal või vähemal määral märgata üheksas riigis. Neist Eestis, Lätis, Leedus, Hispaanias ja Iirimaa on kasv olnud ligikaudu kahekordne. Samad riigid asuvad üldise töötuse määra pingerea eesotsas.

⁷ Pikaajaline töötus – töötusandmete kestus aasta või kauem.

⁸ Pikaajalise töötuse määr – pikaajaliselt töötute osatähtsus tööjõus.

Allikas: Eurostat

Kokkuvõttes nägime, et Eesti tööturunäitajad on enamiku teiste EL-i riikidega võrreldes märksa enam halvenenud. Aastaga suurenes töötus Eestis rohkem kui kolm korda, mis on kiireim kasv EL-is. Samas tempos suurenes ka noorte töötus. Ainult vanemaealiste hõivemääraga oleme pingereas paremuselt teisel kohal. Sarnaselt Eestiga on majandus-

kriisi tõttu rohkem kannatanud riikideks veel Läti, Leedu, Iirimaa ja Hispaania, kus ehitussektori ja töötleva tööstuse kokkutõmbumise tulemusena vabanes hulgaliselt meestööjõudu.

2. Tööturu olukord Eestis 2008. aastal ja 2009. aasta esimesel poolaastal

Ülle Marksoo, Märt Masso

2.1. Üldised trendid

2008. aasta oli Eesti tööturul suurte muutuste aeg. Hoolimata 2007. aastal alanud üleilmsest majanduslangusest jätkusid 2008. aasta esimesel poolel nii tööhõive kasv kui ka töötuse langus – trendid, mis said alguse 2001. aastal. Töötuse määr oli II kvartalis võrreldav 1992. aasta tasemega, hõivemäär oli aga viimase kümne aasta kõrgeim ning jätkas tõusu ka III kvartalis. Kuna tööturu näitajad reageerivad majanduse langustrendile viitajaga, avaldus majanduskriisi mõju tööturule alles 2008. aasta teisel poolel.

Statistikaameti tööjõu-uuringu andmetel oli 2008. aastal Eesti 15–74-aastastest elanikest hõivatuid 656 500, töötuid 38 400 ja mitteaktiivseid⁹ 347 900. Hoolimata majanduslangusest kasvas aasta keskmine töötajate arv eelmise aastaga võrreldes 0,2%, s.o 1200 töötaja võrra, kuid samal ajal kasvas ka töötute arv 6300 võrra ehk 19,7%. See näitab, et tööotsijate hulka lisandus senisest enam ka mitteaktiivseid. Võrreldes 2007. aastaga kasvas tööhõive määr 69,1%-lt 69,5%-ni, töötuse määr suurenes aga aasta lõpus töötuse järsu kasvu tingimustes 4,7%-lt 5,5%-ni. Hõive ja töötuse samaaegne suurenemine tõi endaga kaasa ka aktiivsuse määra kasvu, mis suurenes eelmise aastaga võrreldes 1,1 protsendipunkti.

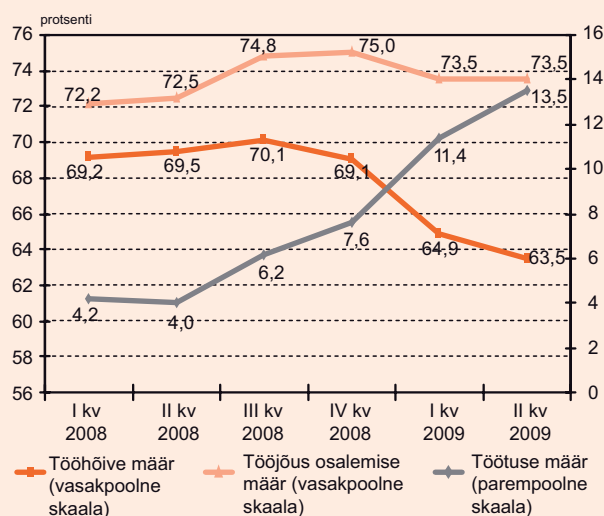
Hõive ja töötuse trende kvartaalselt iseloomustab joonis 2.1.

Tabel 2.1. 15–74-aastaste hõiveseisundi muutused, 2004–2008

	2004	2005	2006	2007	2008
SKP kasv, %	7,2	9,4	10,0	7,2	-3,6
Tööhõive kasv, %	0,2	2,0	6,4	1,4	0,2
Hõivatud, tuh	595,5	607,4	646,3	655,3	656,5
mehed	299,1	300,5	322,9	330,0	330,9
naised	296,4	306,9	323,3	325,4	325,6
Töötud, tuh	63,6	52,2	40,5	32,0	38,4
mehed	34,7	28,9	21,3	18,9	20,2
naised	28,9	23,3	19,2	13,1	18,1
Mitteaktiivsed, tuh	388,7	389,0	362,3	359,0	347,9
mehed	153,8	159,2	145,7	140,3	136,7
naised	234,9	229,8	216,5	218,7	211,2
Töäjõus osalemise määr ¹⁰ (15–64), %	69,5	69,6	72,1	72,5	73,6
Tööhõive määr ¹¹ (15–64), %	62,6	64,0	67,7	69,1	69,5
Töötuse määr ¹² , %	9,7	7,9	5,9	4,7	5,5

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

Joonis 2.1. Tööhõive määra, tööjõus osalemise määra ja töötuse määra dünaamika, 2008–2009 (kvartaalne)

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

⁹ Mitteaktiivne – isik, kes ei tööta ega otsi tööd (õpilased, pensionärid, lapsehoolduspuhkusel olijad, töövõimetud, heitunud isikud jne).

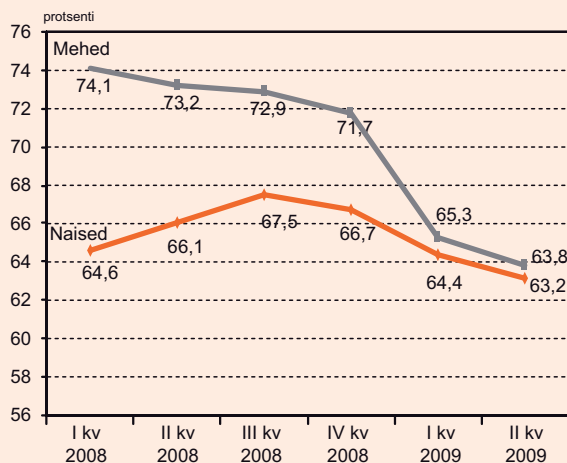
¹⁰ Töäjõus osalemise määr – tööjõu (hõivatud ja töötud) osatähtsus 15–64-aastaste elanike hulgas.

¹¹ Tööhõive määr – hõivatute osatähtsus 15–64-aastaste elanike hulgas.

¹² Töötuse määr – töötute osatähtsus tööjõus.

Jooniselt 2.1. näeme, et töötuse kiire kasv sai alguse 2008. aasta III kvartalis ning on samas tempos jätkunud ka 2009. aastal. Seevastu hõivatute arv III kvartalis veel kasvas, kuid pöördus seejärel kiirele langusele. Eksportturgude kokkutõmbumine ning tellimuste järsk vähenemine sundis ettevõtjaid kokkuhoiule. Paljud ettevõtjad olid sunnitud oma töötajaid koondama, saatma neid sundpuhkusele või rakendama osalist tööaega. Eriti kannatasid need tegevusalad, kus töötasid valdavalt mehed (ehitus, töötlev tööstus), mistõttu meeste hõive langes eriti järsult. Aasta jooksul (II kv 2008 vs II kv 2009) langes meeste tööhõive määr koguni 9,4 protsendipunkti võrra ning jõudis naistega ligikaudu samale tasemele (joonis 2.2). Nii järsku hõive langust ei ole Eesti tööturul varem nähtud. Samuti ei ole meeste-naiste hõivelõhe olnud varem nii väike. Kuna naiste hõive langes aeglasemas tempos, on naiste tööhõive määr endiselt kõrgem kui Lissaboni eesmärk aastaks 2010 (60%). Absoluut-arvude võrdluses on alates 2008. aasta IV kvartalist hõives rohkem naisi kui mehi.

Joonis 2.2. Meeste ja naiste tööhõive määr dünaamika, 2008–2009 (kvartaalne)

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

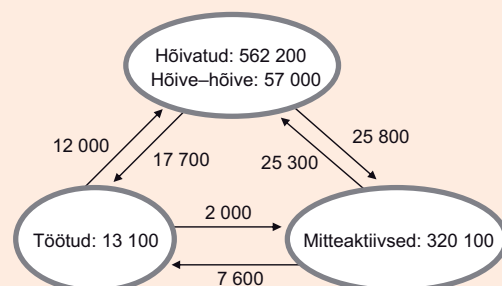
2.2. Tööjõu liikumine hõiveseisundite vahel

Tööjõu-uuringu andmestik võimaldab vaadelda tööealiste inimeste liikumist kolme hõiveseisundi – hõive, töötuse ja mitteaktiivsuse – vahel. Selleks võrreldakse uuringus inimese hõiveseisundit uuringu hetkel ja samal kuul aasta tagasi. Tavaliselt on kriisiperioodil liikumisi tööturu kategooriate vahel rohkem kui majanduse stabiilsuse perioodil. Seisundi muutuste analüüs näitab, et ka praegune majanduskriis on tööjõu mobiilsust väga tugevalt mõjutanud. Kunagi varem ei ole liikumiste arv olnud nii suur kui 2008. aasta IV kvartalis ja 2009. aasta kahe esimese kvartali jooksul. Rekordiliselt suured olid liikumised hõivest töötusesse ja hõivest mitteaktiivsusesse. Suurenenud on ka liikumised mitteaktiivsusest töötusesse. Joonised 2.3 ja 2.4 iseloomustavad hõiveseisundi muutusi aastatel 2007 ja 2008 ning II kvartal 2008 ja 2009.

Jooniselt 2.3 ilmneb, et 562 200 inimest olid püsinud hõives ja samal ametikohal nii 2008. kui ka 2007. aastal. Töökohta oli vahetanud 57 000 inimest. Aasta jooksul oli hõivesse juurde tulnud 12 000 inimest töötute ning 25 300 inimest mitteaktiivsete hulgast. Hõivest väljavool oli aga suurem (43 500) ning ületas esimest korda pärast 2003. aastat hõivesse sissevoolu.

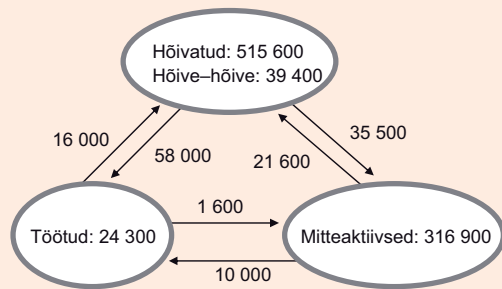
2009. aastal on tööturg muutunud märksa ebastabiilsemaks (joonis 2.4). Kui võrdleme 2008. aasta II kvartalit 2009. aasta II kvartaliga, siis näeme, et hõivest väljavool ületas sissevoolu 2,5 korda ning märgatavalt vähenes ka hõivesisene liikumine. Kui

Joonis 2.3. Tööjõu liikumised hõiveseisundite vahel aastatel 2007 ja 2008

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

Joonis 2.4. Töajõu liikumised hõiveseisundite vahel 2008 II kv / 2009 II kv

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

siiani oli kõige rohkem liikumisi toimunud just hõivesiseselt, siis 2009. aasta II kvartalis osutus kõige suurema mobiilsusega suunaks hõive-töötus. 58 000 inimest, kes olid olnud hõivatud aasta tagasi, olid nüüdseks töötud.

Märgatavalt on suurenenud ka liikumised hõivest mitteaktiivsusesse. Seda võib põhjendada paljude noorte naiste sooviga pühendada ennast majandus-

kriisi perioodil lapsekasvatamisele. Koondamiste, töökohtade nappuse ja palgalanguse perioodil on emapalk kindel sissetulek, mis aitab perel raske aja üle elada. Seetõttu on paljud pered planeerinud lastesaamise just praegusele ajale. Võrreldes 2008. aasta II kvartaliga suurenes rasedus-, sünnitus- või lapsehoolduspuhkusel olijate arv 2009. aasta II kvartalis 8000 võrra. Samuti on 2009. aasta I poolaastal suurenenud mittetöötavate pensionäride hulk. Sellest võib järeldada, et töö kaotanud pensioniealised on loobunud töötamisest ning jäänud vanaduspensionile.

2.3. Tööhõive

Tegevusalad

Hõivatute arvu jagunemine tegevusalati aastatel 2007 ja 2008 oli suhteliselt sarnane, mistõttu võib öelda, et majanduskriis 2008. aasta keskmistele näitajatele veel mõju ei avaldanud. Küll aga ilmnevad järsud muutused kvartalite võrdluses (tabel 2.2).

Tabel 2.2. Hõivatute jagunemine tegevusalade järgi 2007–2009 (tuhandetes)

	2007	2008	2008				2009	
			I kvartal	II kvartal	III kvartal	IV kvartal	I kvartal	II kvartal
Tegevusalad kokku	655,3	656,5	656,5	656,6	660,5	652,6	612,1	592,6
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	30,3	25,3	25,9	24,5	26,8	24,1	22,5	24,9
Mäetööstus	5,5	6,0	5,8	6,8	6,6	4,8	5,4	7,5
Töötlev tööstus	131,2	135,0	139,8	147,8	133,4	118,9	113,1	116,3
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine; veevarustus; kanalisatsioon; jäätm- ja saastekäitlus	10,8	8,2	9,9	10,1	10,3	11,5	11,0	8,5
Ehitus	82,1	81,0	81,6	85,2	82,6	74,6	63,5	55,0
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	86,9	92,5	94,2	85,0	88,9	101,8	91,9	74,4
Veondus ja laondus	52,9	49,9	45,8	51,4	51,4	51,0	52,3	52,3
Majutus ja toitlustus	22,3	23,6	21,7	25,4	24,6	22,8	17,6	23,2
Info ja side	13,6	15,3	12,7	13,8	16,5	18,3	12,2	11,7
Finants- ja kindlustustegevus	9,5	10,4	9,5	8,5	11,4	12,0	12,9	13,9
Kinnisvaraalaane tegevus	9,7	10,2	12,6	8,7	9,5	10,0	6,6	8,7
Kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus	17,6	20,5	20,9	16,6	24,1	20,7	19,9	20,9
Haldus- ja abitegevused	18,2	17,3	11,2	17,0	21,5	19,3	15,6	14,5
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	39,2	38,4	38,8	36,7	39,8	38,3	39,2	34,0
Haridus	55,0	59,9	64,3	57,5	54,5	63,2	70,8	64,4
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	36,2	31,1	29,0	30,4	33,0	32,2	33,0	34,9
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	17,7	14,8	18,1	12,8	13,1	15,4	12,9	16,2
Muud tegevusalad	16,8	14,8	14,8	18,4	12,5	13,6	11,8	11,3

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

Kui võrrelda 2008. aasta II kvartalit, mil hõivatute arv oli veel kõrgpunktis, 2009. aasta II kvartaliga, siis näeme, et kõige enam kannatasid majanduslanguses ehitussektor ja töötlev tööstus, kus hõive vähenes kokku enam kui 60 000 inimese võrra. Väikest hõive kasvu võis märgata finants- ja kindlustustegevuses ning tervishoius. Hõivatute arv tervikuna oli aga langenud 2004. aasta alguse tasemele.

Ametialad

2008. aasta lõpus alanud koondamislaine tabas enam teenindus- ja müügitöötajaid, oskus- ja käsitöölisi, seadme- ja masinaoperaatoreid ning liht-

töölisi. Seega kadusid peamiselt sinikraede ametikohtade puhul on täheldatav mõningane kasv, eriti just naiste seas. Kui võrrelda 2008. aasta II kvartali ja 2009. aasta II kvartali hõivenäitajaid, siis näeme, et valgekraede ametikohtade arv jäi peaaegu samaks, kuid sinikraede arv vähenes ligikaudu 64 000 võrra. Naiste hulgas valgekraede arv koguni kasvas, hoolimata majanduskriisist. Kokku töötas 2008. aastal valgekraede ametikohtadel 54% naistest ja 35% meestest.

Tabel 2.3. Hõivatute jagunemine ametialade järgi 2007–2009 (tuhandetes)

	2007	2008	2008				2009	
			I kvartal	II kvartal	III kvartal	IV kvartal	I kvartal	II kvartal
Kokku	655,3	656,5	656,5	656,6	660,5	652,6	612,1	592,6
valgekraed*	293,1	289,7	289,6	275,1	286,3	307,9	304,4	274,9
sinikraed**	362,2	366,8	366,9	381,5	374,2	344,6	307,7	317,7
Mehed								
kokku	330,0	330,9	336,0	332,5	330,4	324,9	296,1	285,5
valgekraed*	118,2	115,3	117,6	109,0	109,4	125,2	116,4	99,7
sinikraed**	211,8	215,6	218,4	223,5	221,0	199,7	179,8	185,8
Naised								
kokku	325,4	325,6	320,5	324,1	330,2	327,6	316,0	307,1
valgekraed*	174,8	174,4	172,0	166,1	177,0	182,7	188,1	175,2
sinikraed**	150,6	151,2	148,5	158,0	153,2	144,9	127,9	131,9

* Valgekraed: seadusandjad, kõrgemad ametnikud ja juhid; tippspetsialistid; keskastme spetsialistid ja tehnikud; ametnikud.

** Sinikraed: teenindus- ja müügitöötajad; põllumajanduse ja kalanduse oskustöölised; oskus- ja käsitöölised; seadme- ja masinaoperaatorid; lihttöölised; relvajõud.

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

Osaajaga töö ja vaeghõive

Koos hõive langusega kasvas nende töötajate arv, kes olid ettevõtete majandusraskuste tõttu sunnitud töötama osalise tööajaga. Osaajaga¹³ töötajate arv hakkas suurenema 2008. aasta viimases kvartalis ja suurenes edasi 2009. aasta I poolaastal. Töötajate jaoks on osaajaga töötamine siiski parem variant kui kriisi ajal töökoha ja sissetuleku kaotus. Ajavahemikul 2008 II kv – 2009 II kv vähenes täisajaga töötajate arv 91 600 inimese võrra.

Neist suurem osa jäi töötuks, küllalt paljud jäid aga tööle edasi osalise tööajaga. Sama perioodi jooksul kasvas osaajaga töötajate arv 27 600 inimese võrra, sh vaeghõivatute¹⁴ arv koguni viis korda (2900-lt 14 700-ni).

Osaajaga töötajad on enamikus naised, noored ja vanemaealised. 2008. aastal töötas osaajaga 4,1% meestest ning 10,4% naistest. Noorte naiste (vanuses 15–24 a) seas oli osaajaga töötajaid koguni 19,3%.

Tabel 2.4. Täis- ja osaajaga töötajad, 2007–2009

	2007	2008	2008				2009	
			I kvartal	II kvartal	III kvartal	IV kvartal	I kvartal	II kvartal
Täis- ja osaajaga kokku, tuhat	655,3	656,5	656,5	656,6	660,5	652,6	612,1	592,6
täisajaga	601,9	609,3	604,9	614,7	614,8	602,8	548,3	523,1
osaajaga	53,5	47,2	51,6	41,9	45,8	49,7	63,8	69,5
..vaeghõivatud	7,2	4,5	3,8	2,9	4,1	7,3	11,5	14,7
Täis- ja osaajaga kokku, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
täisajaga	91,8	92,8	92,1	93,6	93,1	92,4	89,6	88,3
osaajaga	8,2	7,2	7,9	6,4	6,9	7,6	10,4	11,7
..vaeghõivatud	1,1	0,7	0,6	0,4	0,6	1,1	1,9	2,5

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

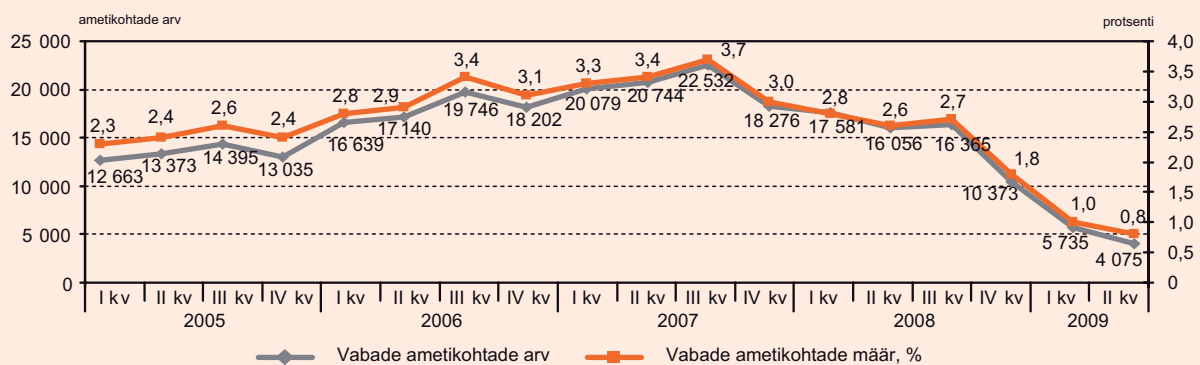
Vabad ametikohad

Majanduskriis ja selle mõju tööturule on kujundanud ka ettevõtete ja asutuste ametikohtade arvu ning nende täitmist töötajatega. Majanduskriisi tõttu on ettevõtted vähendanud ametikohtade arvu, et kohanduda vähenenud nõudlusega ning tagada tegevuse efektiivsus. Statistikaameti andmetel näitab vabade ametikohtade statistika, et alates 2007. aasta neljandast kvartalist on vabade ametikohtade arv hakanud langema. Selline suundumus on süvenenud just eelmise aasta viimases ning selle aasta esimestes kvartalites (joonis 2.5). Kui 2007. aasta III kvartalis oli 612 634 ametikohast vabu töökohti 22 532, mis moodustas kõigest töökohtadest 3,7%, siis 2009. aasta II kvartalis oli kõigi ametikohtade arv vähenenud 538 669-ni ning vabade ametikohtade arv vähenenud 4075-ni, mis kõigest ametikohtadest moodustas 0,8%.

Majanduskriisi mõju ettevõtetele ei ole olnud ühesugune, mis väljendub ka selles, et tegevusalade lõikes on ametikohtade ning vabade ametikohtade arv muutunud erinevalt. Võrreldes 2009. aasta II kvartalit 2008. aasta II kvartaliga ilmneb, et kokku on ametikohtade arv vähenenud 63 659 võrra. Absoluutarvult kõige rohkem on ametikohtade arv vähenenud töötlevas tööstuses, kus töökohtade arv on vähenenud 23 696 võrra, ning ehituses, kus töökohtade arv on vähenenud 16 616 võrra. Töötlevas tööstuses ning ehituses vähenenud töökohad moodustavad 63% kõigist aastaga vähenenud töökohtadest.

Suhteliselt on ametikohtade arv vähenenud aastaga 10,6%. Kõige olulisemalt on langenud ametikohtade arv ehituses, kinnisvara-alal ning töötlevas tööstuses, vastavalt 28,3%, 26,1% ja 19,1%. Ametikohtade vähenemine ehituses ning kinnisvara-

Joonis 2.5. Vabad ametikohad 2005–2009

Allikas: Statistikaamet, vaatlus "Vabad ametikohad ja tööjõu liikumine", palga ja tööjõukulude andmebaas

¹³ Osaajatöötaja – hõivatud, kelle tavaline nädalatööaeg on alla 35 tunni, v.a ametid, kus on seadusega kehtestatud lühendatud tööaeg.

¹⁴ Vaeghõivatud – osaajatöötaja, kes soovib rohkem töötada ja on valmis lisatööd kohe (kahe nädala jooksul) vastu võtma.

alal tuleneb olulisest sisenõudluse vähenemisest, ametikohtade vähenemine töötlevas tööstuses aga nõudluse vähenemisest eksportturgudel.

Aastaga on töökohtade arv suurenenud veevarustuse, kanalisatsiooni, jäätme- ja saastekäitluse, teravishoiu ja sotsiaalhoolekande, info ja side tegevusalal kokku 1853 ametikoha võrra, samuti avaliku halduse, riigikaitse ning sotsiaalkindlustuse tegevusalal 468 ametikoha võrra. Ilmneb, et kuigi majandussurutise ajal on olnud tegevusalasid, kus tööjõunõudlus on kasvanud, on kasv nendes tegevusalades olnud mitu korda väiksem kui langus neil tegevusaladel, kus töökohtade arv on vähenenud.

Absoluutarvult on vabade töökohtade arv aastaga vähenenud 11 981 võrra. Töötlevas tööstuses on vabade töökohtade arv vähenenud 2733 töökoha võrra, avalikus halduses, riigikaitstes ja kohustuslikus sotsiaalkindlustuses 2246 töökoha võrra ning hulgi- ja jaekaubanduses 1615 töökoha võrra.

Suhteliselt on vabade ametikohtade arv aastaga langenud 74,6%, kusjuures 88,3% langes vabade

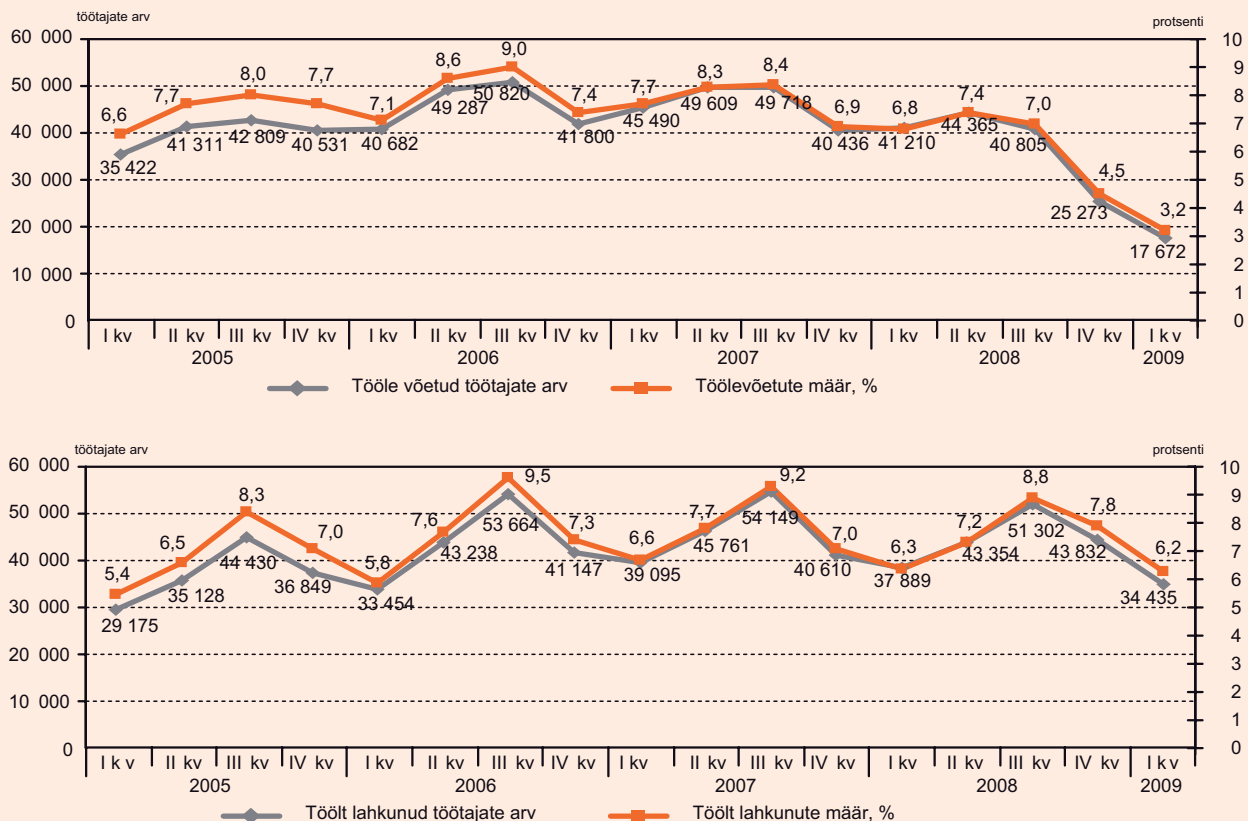
töökohtade arv töötlevas tööstuses, 82,4% ehituses ning 82,3% hulgi- ja jaekaubanduses.

Kokkuvõtvalt, majanduskriisi mõjul on hõivatud ja vabade ametikohtade arv viimase aasta jooksul oluliselt vähenenud tulenevalt kahanenud nõudlusest kaupade ja teenuste järele ning tegutsemiseefektiivsuse suurendamise vajadusest. Kui võrdleme 2009. aasta II kvartalit 2008. aasta II kvartaliga, siis näeme, et hõivatud ametikohtade arv vähenes 63 659 ning vabade ametikohtade arv 11 981 võrra, kusjuures suuremad on langused olnud töötlevas tööstuses, ehituses ja kinnisvara-alal. Töökohtade ja vabade töökohtade arvu languse pidurdumist on oodata majanduse kohandumisel kriisiga ning töötleva tööstuse sise- ja välisnõudluse kasvu korral.

Tööle võetud ja töölt lahkunud töötajad

Töökohtade ja nende hulga vähenemise valguses on oluline vaadata ka inimeste liikumist töökohtade

Joonis 2.6. Tööle võetud ja töölt lahkunud töötajad 2005–2008

Allikas: Statistikaamet, vaatlus "Vabad ametikohad ja tööjõu liikumine", palga ja tööjõukulude andmebaas

vahel, täpsemalt tööle võetud ja töölt lahkunud töötajate arvu. Oluliselt muutus tööle võetud ja töölt lahkunud töötajate suhe 2008. aasta III ja IV kvartalis (joonis 2.6). 2009. aasta esimeseks kvartaliks ületas töölt lahkunud töötajate arv tööle võetud töötajate arvu 16 763 töötaja võrra. Selles kvartalis võeti tööle 17 672 töötajat, kuid töölt lahkus 34 435 töötajat.

Tabel 2.5. Tööle võetud ja töölt lahkunud töötajad tegevusalati 2008. aasta IV kvartalis

	Tööle võetud töötajate arv	Töölevõetute määr, %	Töölt lahkunud töötajate arv	Töölt lahkunute määr, %
Tegevusalad kokku	25 273	4,5	43 832	7,8
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	640	4,5	997	7,0
Mäetööstus	160	3,2	289	5,8
Töötlev tööstus	4 031	3,5	9 848	8,6
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	132	2,1	188	3,0
Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	107	3,3	174	5,3
Ehitus	2 625	5,2	7 483	15,0
Hulgi- ja jaekaubandus	4 987	5,6	7 248	8,1
Veondus ja laondus	1 774	4,7	3 464	9,1
Majutus ja toitlustus	1 184	6,8	1 947	11,2
Info ja side	871	5,9	1 109	7,5
Finants- ja kindlustustegevus	337	3,3	496	4,8
Kinnisvaraalaane tegevus	233	2,6	632	7,0
Kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus	1 089	5,3	1 531	7,5
Haldus- ja abitegevused	2 562	9,9	3 602	13,9
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	960	2,7	1 236	3,5
Haridus	1 551	2,7	1 413	2,4
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	1 353	4,0	1 145	3,4
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	421	3,4	677	5,4
Muud teenindavad tegevused	256	5,5	354	7,6

Allikas: Statistikaamet, vaatlus "Vabad ametikohad ja tööjõu liikumine", palga ja tööjõukulude andmebaas

Kui varasemates kvartalites oli töölevõetute määr, mis iseloomustab tööle võetud töötajate arvu ja hõivatud ametikohtade arvu suhet, 7–8% juures, siis möödunud aasta viimases kvartalis langes see 4,5%-ni ning tänavu esimeses kvartalis 3,2%-ni. Töölt lahkunute määr, mis iseloomustab töölt lahkunud töötajate arvu ja hõivatud ametikohtade arvu suhet, on jäänud ligikaudu 6–9% vahele. Seega iseloomustab tööturu arenguid viimastel kvartalitel varasemast märksa väiksem tööle võetud töötajate arv, mis töölt lahkunud töötajate küllaltki stabiilse arvu juures on toonud kaasa suurema töötute ja mitteaktiivsete arvu möödunud aasta lõpuks ja selle aasta alguseks.

Tööandja algatusel lahkus tänavu viimases kvartalis 10 176 töötajat ehk kõigest töölt lahkunutest 30%. Kui varasemates kvartalites püsis tööandja algatusel töölt lahkunute osakaal 10% juures, siis 2009. aasta I kvartaliks oli see suhtarv tõusnud ligi 20 protsendipunkti võrra. Taas ilmneb, et majandussurutise ajal on ettevõtted ja asutused kahanenud nõudluse ja ebakindluse tõttu vähendanud tööjõu hulka.

Kuna majanduskriis on mõjutanud tegevusalasid erinevalt ning kriis on tegevusalati eri arenguastmes, siis on ka töötajate liikumine tegevusalade lõikes erinev (tabel 2.5).

Tegevusalade analüüsist ilmneb, et kõige kõrgem töölt lahkunute määr ehk töölt lahkunute ja täidetud töökohtade suhe oli 2008. aasta IV kvartalis ehituses (15%), haldus- ja abitegevustes (13,9%), majutuses ja toitlustuses (11,2%).

Töölt lahkunute absoluutarvu vaadates oli majandussurutisest kõige tugevamalt mõjutatud töötlev tööstus, kust lahkus 9848 töötajat, ehitus, kust lahkus 7483 töötajat, ning hulgi- ja jaekaubandus, kust lahkus 7248 töötajat.

Töölevõetute määr ehk tööle võetud töötajate ning täidetud töökohtade suhe oli 2008. aasta viimases kvartalis kõige suurem, ligi 10%, haldus- ja abitegevuste tegevusalal. Sellel tegevusalal oli ka tööjõu käive kõige suurem, kuna lahkus 14% ja tööle võeti ligi 10% töötajatest.

Tegevusalade lõikes tööle võetute absoluutarve vaadates ilmneb, et kõige rohkem võeti tööle töötlevas tööstuses ning hulgi- ja jaekaubanduses, kus töölevõetute arvud olid vastavalt 4031 ja 4987.

2008. aasta viimaste kvartalite töökohtade ja töötajate arvu muutuse ning majanduses toimunud muutuste taustal võib oodata, et 2009. aasta alguses on jätkunud töökohtade ning vabade töökohtade arvu vähenemine ning töölt lahkunud töötajate arv ületab jätkuvalt tööle võetud töötajate arvu, mis tööturu arengusuundumusena toob kaasa suurema töötuse ning mitteaktiivsuse. Kui 2008. aasta esimeses kvartalis lahkus töötajaid rohkem töötlevast tööstusest, ehitusest, siis järgnenud kvartalitel on oodata ehk nende sektorite languse stabiliseerumist.

2.4. Palk

Järgnevalt iseloomustatakse Statistikaameti palgavaatluste andmete põhjal seda, millised muutused on toimunud töötajate keskmises palgas majandusliku pöördumisel langusesse.

Kui praeguse kümnendi algust ja keskpaika on majanduskasvu taustal iseloomustanud töötajate keskmise brutokuupalga kasv, siis 2008. aastal kasv aeglustus ning peatus 2009. aasta I kvartalis (tabel 2.6).

Tabel 2.6. Keskmise brutokuupalk 2005–2009 (kroonides)

	2005	2006	2007	2008	2009
Aasta	8 073	9 407	11 336	12 912	..
I kvartal	7 427	8 591	10 322	12 337	12 147
II kvartal	8 291	9 531	11 549	13 306	12 716
III kvartal	7 786	9 068	10 899	12 512	..
IV kvartal	8 690	10 212	12 270	13 117	..

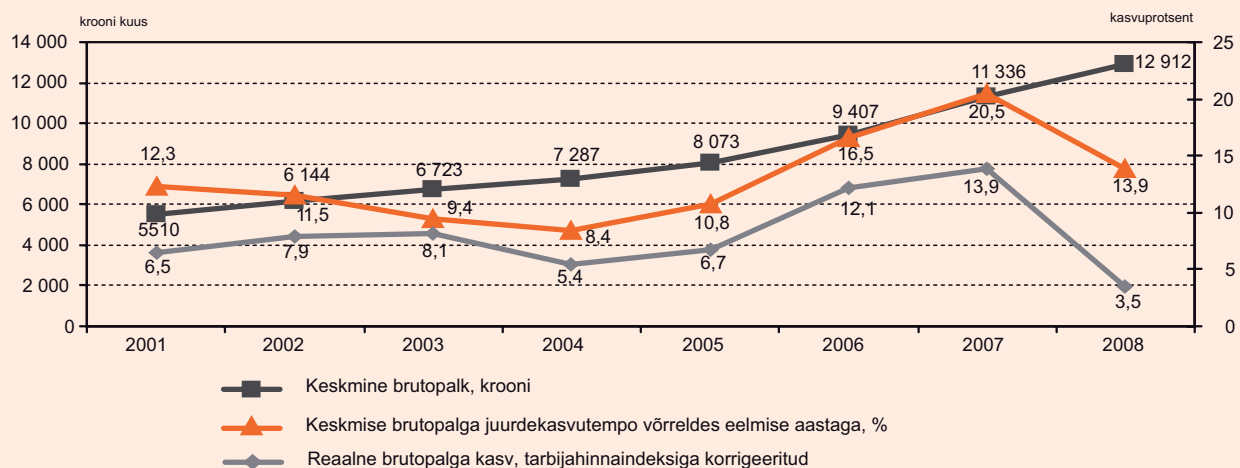
Allikas: Statistikaamet, palgastatistika andmebaas

2008. aastal oli keskmine brutokuupalk 12 912 krooni ning brutotunnipalk 77,52 krooni. Võrreldes eelnenud aastaga kasvas nominaalne keskmine brutokuupalk 13,9% ja tunnipalk 15,3%.

Kümnendi algust ning keskpaika iseloomustanud majanduskasvu keskkonnas suurenes töötajate nominaalpalga 2001. aastast 2008. aastaks 2,34 korda. Palkade kasvutempo kiirenes eriti just 2006. ja 2007. aastal, kui märgatavalt teravnes tööjõupuudus ning majanduse kuumenemine oli saavutamas oma laged. Neil aastatel kasvasid brutokuupalgad võrreldes eelnenud aastaga vastavalt 16,5% ja 20,5%.

2008. aastal nominaalpalga kasvutempo aeglustus, ning kui kasvu juures võtame arvesse ka inflatsiooni, siis aastat iseloomustab kümnendi kõige madalam tarbijahinnaindeksiga korrigeeritud brutopalgakasv. Tarbijahinnaindeksi kasv oli 2008. aastal 10,4% ning seega kasvas reaalselt sellel aastal võrreldes eelnenud aastaga vaid 3,5%.

Joonis 2.7. Brutokuupalga muutused 2001–2008

Allikas: Statistikaamet, palgastatistika andmebaas

2008. aasta lõpus ning 2009. aasta alguses on brutopalka näitajad majandusseisaku tõttu oluliselt muutunud ning kasvutrend pöördumas langusele. 2008. aasta I kvartaliga võrreldes langes 2009. aasta I kvartali keskmine brutokuupalk 1,5%, mis on alates 1993. aastast esimene eri aastate samade kvartalite võrdluses ilmnenud brutopalgalangus. Kuigi 2009. aasta II kvartalis tõusis brutokuupalk I kvartaliga võrreldes 569 krooni, langes brutokuupalk võrreldes eelmise aasta II kvartaliga ikkagi 4,4%.

Kokkuvõtvalt, kui kümnendi algust ning keskaika iseloomustas majanduskasv ning suurenenud nõudlus tööjõu järele, mis tõi endaga kaasa ka olulise palgakasvu, siis viimaseid kvartaleid iseloomustab ettevõtete majandustegevuse langus ning tööjõuvajaduse vähenemine, millega on kaasnenud palgakasvu peatumine ning langus.

Ettevõtte, asutuse õiguslik vorm

Ettevõtete ja asutuste õigusliku vormi järgi keskmist brutokuupalka ning selle juurdekasvutempot analüüsid ilmneb, et 2008. aastal kasvasid võrreldes 2007. aastaga palgad kõige kiiremini omavalitsus- ja riigiasutustes, kus kasvutempod olid vastavalt 20,2% ja 17,1%. Välismaa eraõiguslike ettevõtete töötajate palk suurenes 15,3% ja Eesti eraõiguslike ettevõtete töötajatel 10,9%.

Kui palgakasvu poolest olid 2008. aastal välismaa eraõiguslike ettevõtete töötajad küllaltki keskmised, siis absoluutarvudes teenisid välismaa eraõiguslike ettevõtete töötajad kõige suuremat brutokuupalka, mis oli keskmiselt 15 698 krooni. Vaid mõnevõrra vähem teenisid riigiasutuste töötajad, keskmiselt 15 468 krooni. Küllaltki sarnaselt teenisid Eesti eraõiguslike ettevõtete töötajad ning kohalike omavalitsuste töötajad, kelle keskmine brutokuupalk oli vastavalt 11 561 krooni ning 11 164 krooni.

Olgugi et riigiasutuste töötajad ning välismaa eraõiguslike ettevõtete töötajad teenisid rohkem kui kohalike omavalitsuste töötajad ning Eesti eraõiguslike ettevõtete töötajad, ei saa sellest veel järeldada, et sama töö eest (näiteks finantsjuhtimine) makstakse eri ettevõtetes ja asutustes erinevalt, kuna asutused, ettevõtted erinevad tegevusala ning töötajate oskuste ja teadmiste poolest. Küsimusele,

millistes ettevõtetes, asutustes makstakse sama töö eest rohkem või vähem, saab vastata keerukama ja põhjalikuma statistilise modelleerimise abil, mis ei ole siinse ülevaate eesmärgiks.

Ettevõtete, asutuste tegevusala

Järgnevalt vaatame keskmise brutotöötasu suurust ühes kuus töötaja tööandja tegevusala järgi (tabel 2.7).

Tabelist ilmneb, et kõige suurema keskmise brutokuupalgaga töötajad olid 2008. aastal finantsvahenduses, avalikus halduses ja riigikaitstes, kohustuslikus sotsiaalkindlustuses ning elektrienergia-

Tabel 2.7. Keskmine brutokuupalk tegevusala järgi, 2008

	Keskmine brutokuupalk, kr	Keskmine brutokuupalga juurdekasvutempo võrreldes 2007. aastaga, %
Tegevusalade keskmine	12 912	13,9
Põllumajandus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad	9 938	15,4
Metsamajandus, metsavarumine ja neid teenindavad tegevusalad	13 678	24,2
Kalapüük	10 419	13,1
Mäetööstus	14 988	16,0
Töötlev tööstus	11 935	12,1
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	15 044	19,8
Ehitus	14 029	7,7
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja kodumasinate remont	12 314	12,3
Hotellid ja restoranid	8 226	15,1
Veondus, laondus ja side	13 696	9,2
Finantsvahendus	23 899	12,7
Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	13 965	14,0
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	16 600	16,1
Haridus	11 319	20,5
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	13 258	20,0
Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindus	11 035	15,5

Allikas: Statistikaamet, palgastatistika andmebaas

Tabel 2.8. Brutokuupalga juurdekasv tegevusalati eelmise aastaga võrreldes, 2008–2009

	2008				2009	
	I kv	II kv	III kv	IV kv	I kv	II kv
Tegevusalad kokku	19,5	15,2	14,8	6,9	-1,5	-4,4
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	24,5	22,2	20,8	5,5	-0,2	-11,2
Mäetööstus	29,9	18,3	20,5	0,3	-0,5	-16,3
Töötlev tööstus	16,4	12,5	12,4	3,1	-3,6	-6,7
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	21,1	13,9	22,8	11,6	14,0	8,5
Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	17,2	24,3	19,0	14,6	7,4	-7,6
Ehitus	17,4	10,5	8,1	-0,5	-10,2	-15,0
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	18,7	15,7	12,0	7,6	-2,8	-6,0
Veondus ja laondus	11,2	12,9	13,0	-0,5	0,1	-4,5
Majutus ja toitlustus	20,6	17,6	13,1	7,4	0,8	-2,0
Info ja side	19,8	16,3	26,8	16,7	2,1	-2,0
Finants- ja kindlustustegevus	15,6	9,8	14,0	5,6	-10,2	-0,1
Kinnisvara-alane tegevus	0,9	-9,4	-1,8	-0,3	4,6	6,0
Kutse-, teadus- ja tehnika-alane tegevus	18,0	15,7	9,0	7,0	-6,7	-6,0
Haldus- ja abitegevused	20,9	17,9	23,8	7,0	2,3	-2,2
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	21,4	16,4	20,7	6,9	1,8	-4,7
Haridus	23,8	21,4	21,5	15,9	2,8	0,2
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	34,4	16,9	18,3	13,6	1,1	-1,2
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	16,3	12,6	13,1	8,9	-4,7	-5,1
Muud teenindavad tegevused	15,9	14,8	22,3	11,2	0,9	-3,4

Allikas: Statistikaamet, palgastatistika andmebaas

gaasi- ja veevarustuses. Kõige väiksema keskmise brutokuupalgaga töötajad olid aga hotellides ja restoranides, põllumajanduses, jahinduses ning kalapüügis.

Kõigi tegevusalade keskmise palga juurdekasvutempoga võrreldes olid kolm kõige suurema palgakasvuga tegevusala (1) metsamajandus ja metsavarumine, (2) haridus ja (3) tervishoid, kus kasvutempo ületas 20%. Keskmisega võrreldes kõige vähem kasvasid palgad aga ehituses ja veonduses, laonduses ning sides, kus palga kasvutempo jäi alla 10%.

Eespool kirjeldati, et möödunud 2008. aasta lõpus ning 2009. aasta alguses on palgade kasvutempo pidurdunud ning pöördunud II kvartaliks 4,4% languseks. Muutused pole aga toimunud kõikidel tegevusaladel sarnaselt (tabel 2.8).

Esimesena pöördus 2008. aasta II kvartalis langu- sse kinnisvara-ala brutokuupalg, samas tänavu kahes esimeses kvartalis on selle tegevusala keskmine brutokuupalg tõusnud. Järgmistes kvartalites suurenes nende tegevusalade arv, kus kesk-

mine palk vähenes, ning 2009. aasta II kvartaliks suurenes keskmine palk vaid elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamise alal (8,5%), kinnisvara-alal (6%) ja hariduses (0,2%). Palkade kasv nendes sektorites võib tuleneda pigem väiksema brutokuupalgaga töökohtade ja töötajate kadumisest, mis suurendab keskmist palka, kui tegelikult töötajatele makstava töötasu suurenemisest.

Kõige rohkem vähenes brutokuupalg mäetööstuses, ehituses, põllumajanduses, metsamajanduses ja kalanduses, vastavalt 16,3%, 15% ja 11,2%. Kokkuvõtvalt iseloomustab majandussurutise mõju tõsi- asi, et üle 10% ulatuvad keskmised aastased palgatõusud on jäänud seljataha ning pigem on selleks aastaks oodata jätkuvat keskmise brutopalga vähenemist.

Majandussurutise ajal pingestunud töösuhteid ja nende mõju töö tasustamisele iseloomustavad ka varasemast sagedamad probleemid palga kättesaamisel. Tööinspektsiooni töövaidluskomisjonide tööd iseloomustavast statistikast ilmneb, et kui 2008. aasta esimeses kvartalis esitasid töötajad töö-

vaidluskomisjonidele kokku 1433 nõuet ning neist 583 puudutas maksmata palka või lõpparvet, siis 2009. aasta I kvartalis esitasid töötajad kokku juba 2622 nõuet ning neist 1627 puudutas maksmata palka või lõpparvet. Ka järgnevat teist kvartalit iseloomustab probleemide sagenemine palga kättesaamisel: töötajad esitasid töövaidluskomisjonile kokku 3807 nõuet, millest 949 oli töötamise ajal maksmata palga nõue ning 926 maksmata lõpparve nõue. Kuigi Tööinspektsiooni töövaidluskomisjonidele tehtud avaldused ning nõuded ei iseloomusta kõiki töötajate probleeme töö tasustamisel, viitavad toodud andmed, et majandussurutise ajal on oluliselt saagenud töö eest tasumise probleemid, mis pingestavad töötajate ja tööandjate töösuhteid.

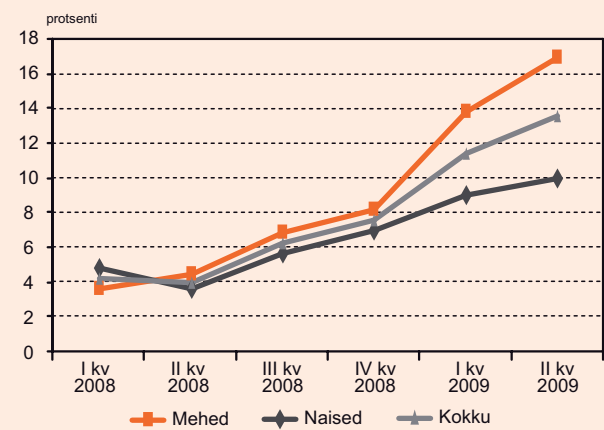
Kokkuvõtvalt, riigi majanduse ja tööturu olukorra halvenemise tõttu on 2009. aastaks palgakasv pidurdunud. Kui 2008. aastal suurenes brutokuupalk 2007. aastaga võrreldes keskmiselt veel 13,9% ja kerkis 12 912 kroonini, siis tänava esimeses kvartalis langes brutokuupalk eelmise aasta esimese kvartaliga võrreldes juba 1,4% ning järgnevas teises kvartalis võrreldes eelmise aasta sama kvartaliga 4,4%. Palga langus on olnud kõige suurem ehituses, mäetööstuses, põllumajanduses ning finants- ja kindlustustegevuses, mis on ka kõige tugevamalt majandussurutisest mõjutatud tegevusalad. Järgmistes kvartalites on oodata palgalanguse jätkumist või selle kasvu tempo aeglustumist kõigil tegevusaladel, kuna oodata on kogu majanduse kohandumist.

Palga kasvu peatumise ja languse valguses on näha ka töötasu maksmise kohustuse täitmata jätmist ettevõtete ja asutuste halvenenud majandustulemuste tõttu.

2.5. Töötus

Töøjõu-uuringu andmetel oli Eestis 2008. aastal keskmiselt 38 400 töötut. Võrreldes 2007. aastaga kasvas töötute arv 6400 inimese võrra. Kui veel 2008. aasta esimesel poolaastal töötus langes ning jõudis koguni 1992. aasta tasemele, siis alates

Joonis 2.8. Meeste ja naiste töötuse määra dünaamika, 2008–2009 (kvartaalne)

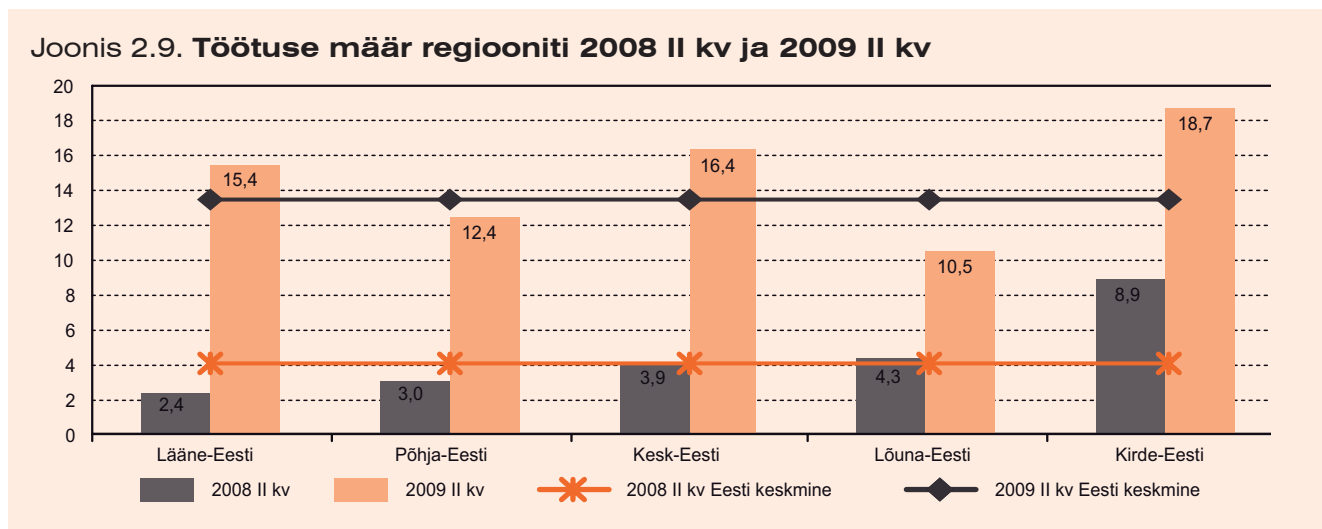
Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

Tabel 2.9. Töötuse määr soo ja vanuse järgi, 2008–2009.

	2007	2008	2008				2009	
			I kvartal	II kvartal	III kvartal	IV kvartal	I kvartal	II kvartal
Töötud, tuh								
kokku	32,0	38,4	28,7	27,3	43,9	53,5	79,0	92,2
mehed	18,9	20,2	12,5	15,2	24,1	29,1	47,6	58,1
naised	13,1	18,1	16,1	12,1	19,8	24,5	31,4	34,1
Töötuse määr, %								
kokku	4,7	5,5	4,2	4,0	6,2	7,6	11,4	13,5
mehed	5,4	5,8	3,6	4,4	6,8	8,2	13,8	16,9
naised	3,9	5,3	4,8	3,6	5,6	6,9	9,0	10
Töötuse määr vanusegrupiti, %								
15–24	10,0	12,0	7,5	8,9	14,7	15,8	24,5	27,0
25–49	4,3	4,7	3,7	3,6	5,1	6,5	11,2	12,2
50–74	3,2	4,4	3,9	2,9	4,8	6,1	6,9	10,9

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

¹⁵ European Commission, EU employment situation and social outlook. Monthly monitor, September 2009. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=593&furtherNews=yes>

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

III kvartalist avaldus majanduskriisi mõju ka töötuse näitajates ning töötute arv hakkas enneolematult kiiresti kasvama. Kui võrrelda teiste Euroopa Liidu riikidega, on Eestis töötuse kasv olnud üks kiirematest¹⁵.

Võrreldes 2008. aasta II kvartali töötust 2009. aasta II kvartaliga suurenes töötute arv ligikaudu 65 000 inimese võrra ehk üle kolme korra. Kõige enam kannatasid majanduslanguse tõttu noored ja mehed. Üle 25-aastaste hulgas jääb töötuse määr alla Eesti keskmise. Madalaim on töötus vanemaalaste hulgas, kes pensioniea saabudes sageli loobuvad töötusotsetest. Meeste-naiste võrdluses on Eestis (erinevalt enamikust Euroopa Liidu riikidest) meeste töötus olnud tavaliselt kõrgem kui naistel. Eriti kiire oli aga meeste töötuse kasv 2009. aasta esimesel poolel, mil töötute meeste arv tõusis 12 kuu jooksul ligemale neli korda.

Töötuse kasv ei jätnud puutumata ühtki Eesti regiooni. Kõige kiiremini kasvas töötus just nendes piirkondades, kus töötuse määr oli aastatel 2007–2008 madalaim: Lääne- ja Põhja-Eestis. Töötuse kiire kasv vähendas ka regioonidevahelisi töötuse erinevusi, mis 2008. aastal olid rohkem kui kolmekordsed. 2009. aastal ulatus töötus kõikides regioonides üle 10% ning regioonidevahelised erinevused vähenesid märgatavalt. Kõige kõrgem oli töötuse määr läbi aegade kõrgeima töötusega piirkonnas Kirde-Eestis, kuid madalaimaks osutus töötus Lõuna-Eestis, mis siiani oli samuti kõrgema töötusega piirkondi. Samas on mitteaktiivsuse määr Lõuna-Eestis kõrgeim, millest võib oletada, et

paljud töö kaotanud inimesed on loobunud töötusotsetest ja liikunud mitteaktiivsusesse. Maakondade võrdluses oli 2008. aastal suhteliselt kõrgem töötuse määr Ida-Virumaa kõrval veel Valga- ja Põlvamaal.

2.6. Riskirühmad tööturul

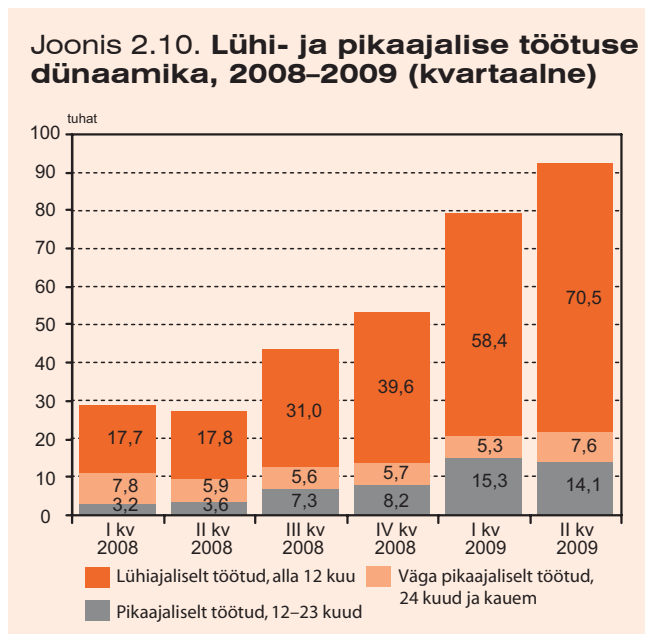
Järgnevalt iseloomustame tööturu kolme riskirühma, mis on erilise tähelepanu objektiks ka Euroopa tööhõive strateegias. Nendeks on pikaajaliselt töötud, noored ja vanemaalised. Neil kõigil on suuremad või väiksemad barjäärid tööturule sisenemisel, mida poliitikakujundajad peavad tööturu meetmeid välja töötades arvesse võtma. Seetõttu on oluline teada sihtrühma suurust, struktuuri ja dünaamikat. Peale nimetatud riskirühmade kogevad raskusi tööturul ka need Eestimaa elanikud, kes ei valda eesti keelt. Mitte-eestlaste hõive ja töötuse teematikat on põhjalikumalt käsitletud kogumiku viiendas peatükis.

Pikaajaliselt töötud

Pikaajaliselt töötud on töötud, kes on tööd otsinud aasta ja kauem. 2008. aastal oli Eestis pikaajaliselt töötuid 11 800 inimest, sh 7200 meest ja 4700 naist. See on madalaim näit viimase 16 aasta jooksul. Võrreldes 2007. aastaga oli pikaajaliselt töötute arv vähenenud 4000 inimese võrra.

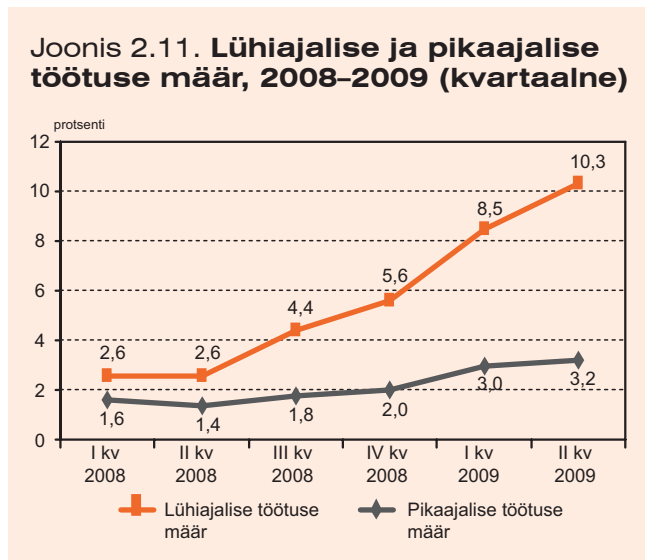
Alates 2001. aastast vähenesid mõlemad, nii lühiajaline kui ka pikaajaline töötus. Tavaliselt väheneb pikaajaliselt töötute arv aeglasemalt, kuna nende tööle saamine on mitmel põhjusel raskendatud (tööoskuste aegumine, paljudel juhtudel madal haridustase, ettevõtjate eelarvamused nende tööle võtmisel, enesekindluse kadumine jne). Positiivselt mõjusid pikaajaliselt töötute töölesaamisele hiljutised kiire majanduskasvu aastad, mil tekkinud tööjõupuuduse tingimustes oli pikka aega tööturul eemal olnutel lihtsam tööturul rakendust leida.

2008. aasta lõpus uuesti kasvama hakanud töötus mõjutas rohkem lühiajaliselt kui pikaajaliselt töötute arvu. Töötuse püsimise ja edasise kasvu taustal on aga põhjust oletada, et pikaajaline töötus on kujunemas suureks probleemiks lähiaastatel. 2009. aasta esimese poolaasta tulemused näitavad, et pikaajaliselt töötute arv ongi juba kahekordistunud ning tõenäoliselt kasvutrend jätkub.

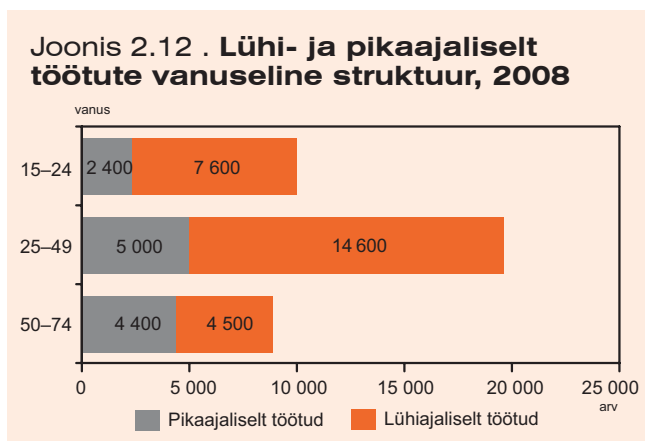
Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

Pikaajalist töötust iseloomustavaks näitajaks on pikaajalise töötuse määr¹⁶, mille dünaamikast annab ülevaate joonis 2.11. Jooniselt ilmneb, et 2009. aasta II kvartalis on võrreldes 2008. aasta II kvartaliga lühiajalise töötuse määr kasvanud neli korda ning pikaajalise töötuse määr kaks korda.

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

Vanusegruppide võrdluses on noorte töötute tööotsingu kestus reeglina lühem kui vanemaelistel. See kehtib ka Eesti puhul. Näiteks noorte vanuserühmas (15–24) moodustasid pikaajaliselt töötud 24%, vanuses 25–49 aastat 26%, üle 50-aastaste seas 49%. Vanemaaliste hulgas on tööotsingute aeg eriti pikk. Enamik (70%) selle vanusegrupi pikaajaliselt töötutest on tööd otsinud üle kahe aasta. Arvuliselt on pikaajaliselt töötute hulgas kõige rohkem (57%) 25–49-aastaseid ehk parimas tööeas inimesi (vt joonis 2.12).

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

Mitte-eestlaste tööotsingute kestus on tavaliselt olnud märksa pikem kui eestlastel, kuid viimasel ajal on vahe hakanud vähenema (vt joonis 2.13). 2008. aastal oli eestlastest töötute seas üle aasta

¹⁶ Pikaajalise töötuse määr – pikaajaliselt töötute osatähtsus tööjõus.

tööd otsinuid 29%, mitte-eestlaste seas 33%. Mitteeestlaste pikaajaline töötus on vähenenud märksa kiiremas tempos kui eestlaste oma. Oma osa oli siin kahtlemata Kirde-Eesti majanduse elavnemisel ja töökohtade loomisel. Sealses regioonis on pikaajalise töötuse näit kõige kõrgem (pikaajalise töötuse määr 4,1% aastal 2008), mistõttu pikaajalise töötuse vähenemine olenebki eelkõige Kirde-Eesti majanduse arengust.

Pikaajalist töötust tuleks vaadelda koos heitumusega¹⁷, sest sageli loobuvad pikaajaliselt töötud tööotsingutest ja jäävad mitteaktiivseiks. Seega ei pruugi pikaajalise töötuse langus tähendada veel tööturu olukorra paranemist. Joonisel 2.13 selgub, et eestlased loobuvad töö kaotuse korral tööotsingutest märksa sagedamini ja saavad heitunuks kui mitte-eestlased. See aga tähendab, et nad langevad

töøjõu hulgast välja, mis on tööturu seisukohast palju kahjulikum. Kui eestlased moodustavad pikaajaliselt töötutest 47%, siis heitunutest koguni 67%.

Oluliseks faktoriks, mis avaldab mõju tööotsingute kestusele, on haridustase. Tavaliselt on töötus suurem just madalama haridustasemega töötute hulgas. Kõrgema haridustaseme ja erialaste oskustega inimesed otsivad tööd intensiivsemalt, on tööandjale atraktiivsemad ja leiavad sobiva tööd kiiremini. Kui võrrelda pikaajaliselt töötute ja heitvatute haridustaset, siis võib märgata olulist vahet. Pikaajaliselt töötute seas on kuni põhiharidusega inimeste osatähtsus ligi kolm korda suurem (28%) kui heitvatute hulgas (10%) ning kõrgema haridustasemega inimeste osatähtsus üle kahe korra väiksem (vastavalt 15% ja 35%). Pikemat aega

Joonis 2.13. Pikaajaliselt töötud ja heitunud rahvuse järgi, 2004–2008

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

Tabel 2.10. Hõivatud, lühiajaliselt töötud ja pikaajaliselt töötud ISCED haridustasemete¹⁸ järgi, 2003 ja 2008 (protsentides)

	Hõivatud		Töötud		Lühiajaliselt töötud		Pikaajaliselt töötud		Töötuse määr	
	2003	2008	2003	2008	2003	2008	2003	2008	2003	2008
I tase	10,0	10,3	18,3	24,0	17,0	22,2	19,0	28,3	16,9	12,0
II tase	58,0	55,0	61,6	58,0	61,0	58,5	63,0	56,7	10,6	5,8
III tase	32,0	34,7	20,1	18,0	22,0	19,3	18,0	14,9	6,5	2,9
Kokku	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	10,0	5,5

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

¹⁷ Heitunu – isik, kes on loobunud tööotsingutest, sest on kaotanud lootuse tööd leida.

¹⁸ I tase – algharidus, põhiharidus, kutseharidus põhihariduseta noortele. II tase – üldkeskharidus, kutsekeskharidus põhihariduse baasil, keskeriharidus põhihariduse baasil, kutseõpe põhihariduse baasil, kutsekeskharidus keskhariduse baasil. III tase – keskeriharidus keskhariduse baasil, rakenduslik kõrgharidus, bakalaureuse-, magistri- või doktorikraad.

tööd otsinute haridustase on madalam ka lühiajaliselt tööd otsinute omast. Sellest võib järeldada, et madal haridustase ja sellest tulenevalt erialaste oskuste puudumine on peamisi barjääre töötusest väljumisel.

Tabelist 2.10 selgub, et viie aasta jooksul on hõivatute haridustase tõusnud, töötutel aga langenud. Sellest võib ka järeldada, et majanduskasvu aastatel oli parema hariduse ja oskustega töötutel kergem tööle saada.

Noored

2008. aastal oli Eestis noori (vanuserühm 15–24-aastased) kokku 203 500, kellest enamik (59%) oli mitteaktiivseid. Hõivatud moodustasid kokku 36% ning töötud 5%. Võrreldes 2007. aastaga suurenes 2008. aastal hõivatute ja töötute arv, mitteaktiivsete hulk vähenes. Sarnaselt eelmise aastaga oli 89%

mitteaktiivsetest seotud õppetööga. Teiseks mitteaktiivsuse põhjuseks on rasedus-, sünnitus- ja lapsehoolduspuhkus (4,5%) ning kolmandaks haigus või puue, mis ei võimalda tööl käia (2,2%).

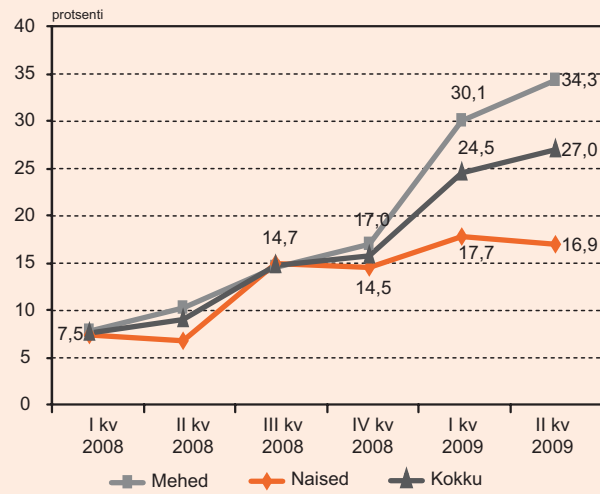
Noorte hõivemäär on alates 2005. aastast pidevalt kasvanud. Võrreldes 2004. aastaga kasvas hõivemäär 2008. aastal koguni kolmandiku võrra. Tagasilööki saabus 2009. aasta esimesel poolel, mil hõive langes uuesti 2005. aasta tasemele. Noorte töötus, mis viimasel kolmel aastal oli järjepidevalt langenud, pöördus 2008. aasta teisel poolel uuesti tõusule. Aasta lõpus ulatus noorte töötuse määr 15,8%-ni, mis oli üle kahe korra enam kui aasta tagasi. 2009. aasta alguses jätkus veelgi kiirem tõus ning II kvartalis ulatus noorte töötuse määr juba 27%-ni. Arvuliselt suurenes noorte töötute arv pooleteise aasta jooksul 15 000 võrra, neist umbes 12 000 olid mehed. Enneolematult kiirelt kasvaski noorte meeste töötuse määr: ligi 8%-lt 34%-ni. Kui veel 2008. aasta alguses oli meeste ja naiste töö-

Tabel 2.11. 15–24-aastaste hõiveseisund soo järgi, 2007–2009

	2007	2008	2008				2009	
			I kvartal	II kvartal	III kvartal	IV kvartal	I kvartal	II kvartal
15–24								
Kokku	207,3	203,5	203,5	203,5	203,5	203,5	196,3	196,3
..hõivatud, tuhat	70,9	73,1	71,6	69,1	75,6	76,2	60,0	56,1
..töötud, tuhat	7,9	10,0	5,8	6,7	13	14,3	19,5	20,8
mitteaktiivsed, tuhat	128,5	120,4	126	127,7	114,9	113	116,9	119,4
töötajate osalemise määr, %	38,0	40,8	38,1	37,2	43,5	44,5	40,5	39,2
tööhõive määr, %	34,2	35,9	35,2	33,9	37,1	37,4	30,5	28,6
töötuse määr, %	10,0	12,0	7,5	8,9	14,7	15,8	24,5	27,0
Mehed	105,8	103,9	103,9	103,9	103,9	103,9	100,3	100,3
..hõivatud, tuhat	40,4	40,0	40,2	39,0	41,4	39,5	30,5	29,3
..töötud, tuhat	5,6	5,7	..	..	7,0	8,1	13,1	15,3
mitteaktiivsed, tuhat	59,7	58,1	60,3	60,4	55,5	56,3	56,7	55,7
töötajate osalemise määr, %	43,5	44,1	41,9	41,9	46,6	45,8	43,5	44,5
tööhõive määr, %	38,2	38,5	38,7	37,5	39,9	38,0	30,4	29,2
töötuse määr, %	12,1	12,6	..	..	14,5	17,0	30,1	34,3
Naised	101,6	99,6	99,6	99,6	99,6	99,6	96,0	96,0
..hõivatud, tuhat	30,5	33,1	31,4	30,1	34,2	36,7	29,5	26,8
..töötud, tuhat	2,3	4,2	..	..	6,0	6,2	6,3	5,4
mitteaktiivsed, tuhat	68,8	62,3	65,7	67,3	59,4	56,7	60,1	63,7
töötajate osalemise määr, %	32,3	37,5	34,0	32,4	40,4	43,0	37,3	33,6
tööhõive määr, %	30,0	33,2	31,5	30,2	34,3	36,8	30,7	27,9
töötuse määr, %	7,1	11,3	..	..	15,0	14,5	17,7	16,9

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

Joonis 2.14. 15–24-aastaste töötuse määr soo järgi, 2008–2009 (kvartaalne)

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

tus võrdne, siis 2009. aasta II kvartalis oli töötuse määrade lõhe juba kahekordne (joonis 2.14).

Kuigi noorte töötus on suhteliselt kõrge, on enamik noori eelistanud tööd otsida ilma Tööturuameti (alates 1. maist 2009 Eesti Töötukassa) vahendusega. 2007. aastal pöördus töö saamiseks Tööturuameti poole ainult 11% töötutest noortest, 2008. aastal 20%. Vakantside vähesuse ja toimetuleku raskuste tõttu võib arvata, et 2009. aastal võtavad noored end sagedamini töötuna arvele. Kui haritud ja aktiivsetel noortel varasematel aastatel tavaliselt tööle saamisega probleeme ei tekkinud, siis nüüd majanduskriisi tingimustes on töökoha leidmine keeruline ka värsketel ülikoolilõpetajatel. Olu-korda raskendab asjaolu, et just lähiaastatel, mil tööjõunõudlus on madalseisus, saabub tööturule laulva revolutsiooni põlvkond.

Vanemaealised

Vanemaealiste riskirühm hõlmab inimesi vanuses 55–64 aastat. Riskirühmaga on tegemist seetõttu, et vanemas eas tööturult välja langedes on uue töökoha leidmine palju raskem kui noorematel inimestel. Euroopa Liidus pööratakse vanemaealiste hõive suurendamisele erilist tähelepanu, sest rahvastiku vananemise tõttu väheneb tööealise rahvastiku hulk ning suureneb üle 65-aastaste osatähtsus. Seetõttu

on oluline, et inimesed säilitaksid oma töövõime ja soovi tööd teha ka vanemas eas. Aastaks 2010 on Euroopa Liit seadnud eesmärgi saavutada vanemaealiste tööhõive määraks 50%. Eesti ületas selle eesmärgi juba 2002. aastal ja oli riikide järjestuses 2008. aastal Rootsi järel teisel kohal. Vanemaealiste kõrge hõive peegeldub ka suhteliselt kõrges tööturult väljumise eas (62,5 aastat 2007. aastal), mis ületab Euroopa Liidu keskmise (61,2 aastat).

Statistikaameti andmetel oli 2008. aastal Eestis vanemaealiste hõivemääraks 62,2%, meestel 64,9% ja naistel 60,1%. Võrreldes 2007. aastaga tõusis vanemaealiste hõive määr 2,7 protsendipunkti võrra. Kasv oli tingitud just meeste hõive suurenemisest.

Iseloomustades majanduskriisi mõju vanemaealiste hõivele, näeme, et siin ei ole eriti suuri muutusi toimunud. Nii meeste kui ka naiste seas on hõivatute arv isegi mõnevõrra kasvanud, ehkki 2008. aasta II kvartaliga võrreldes on hõivemäär 2009. aasta II kvartalis langenud 0,9 protsendipunkti võrra. Põhjuseks on vanemaealise rahvastiku osakaalu suurenemine 2009. aastal. Vanusegrupp on suurenenud just aktiivse rahvastiku võrra. Kasvanud on nii hõivatute kui ka töötute arv ja vähenenud mitteaktiivsus. Vanemaealiste töötuse määr on kogu aeg olnud madalam kui Eesti keskmine töötuse määr. 2008. aasta II kvartalis oli nende seas töötuid alla 2000, aastaga suurenes töötute arv neli korda ning töötuse määr suurenes 7,9%-ni.

Aktiivsemad on kõrgema haridustasemega inimesed. Mida kõrgem on haridustase, seda suurem on ka hõivatus. Näiteks oli kuni põhiharidusega vanemaealiste hõivemäär 2008. aastal 38%, kõrgharidusega vanemaealistel aga 80%. Kõrgharidusega meestest töötas selles vanuses koguni 84%. Võrreldes 2007. aastaga suureneski kõige enam kõrgharidusega vanemaealiste hõive.

Tabel 2.12. 55–64-aastaste hõiveseisund, 2007–2009

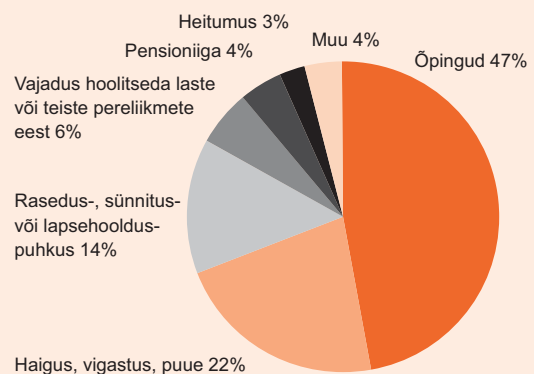
	2007	2008	2008				2009	
			I kvartal	II kvartal	III kvartal	IV kvartal	I kvartal	II kvartal
55–64								
Kokku	148,3	150,2	150,2	150,2	150,2	150,2	154,3	153,8
töajõud, tuhat	91,4	97,4	95,2	95,2	96,5	102,9	103,7	102,2
..hõivatud, tuhat	88,3	93,4	92,2	93,3	92,8	95,4	96,6	94,2
..töötud, tuhat	3,2	4,0	..	..	..	7,5	7,1	8,1
mitteaktiivsed, tuhat	56,8	52,8	55,0	55,1	53,8	47,3	50,6	51,6
töajõus osalemise määr, %	61,7	64,9	63,4	63,3	64,2	68,5	67,2	66,5
tööhõive määr, %	59,5	62,2	61,4	62,1	61,8	63,5	62,6	61,2
töötuse määr, %	3,5	4,1	..	..	..	7,3	6,8	7,9
Mehed								
töajõud, tuhat	63,9	64,7	64,7	64,7	64,7	64,7	66,4	65,9
..hõivatud, tuhat	40,1	44,3	44,2	42,2	43,7	47,2	45,2	44,4
mitteaktiivsed, tuhat	23,8	20,4	20,5	22,5	21,0	17,5	21,2	21,5
töajõus osalemise määr, %	58,6	64,9	68,3	65,3	67,5	73,0	68,1	67,4
tööhõive määr, %	6,8	5,2	65,7	63,1	64,6	66,3	63,6	62,8
Naised								
töajõud, tuhat	84,4	85,5	85,5	85,5	85,5	85,5	87,9	87,9
..hõivatud, tuhat	51,3	53,1	51,0	52,9	52,8	55,7	58,5	57,8
mitteaktiivsed, tuhat	50,8	51,4	49,7	52,5	51,0	52,4	54,4	52,8
töajõus osalemise määr, %	33,1	32,4	34,5	32,6	32,7	29,9	29,4	30,1
tööhõive määr, %	60,8	62,1	59,7	61,9	61,8	65,1	66,6	65,8
tööhõive määr, %	60,3	60,1	58,1	61,4	59,7	61,3	61,9	60,1

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

2.7. Mitteaktiivsus

Mitteaktiivsetena käsitatakse neid tööealisi inimesi, kes ei tööta ega otsi tööd. 2008. aastal oli Eestis mitteaktiivseid vanuses 16 aastat kuni pensioniiga 198 900. Mitteaktiivsed inimesed on tähtis tööjõureserv, mistõttu on oluline analüüsida põhjuseid, miks inimesed jäävad mitteaktiivseteks. Põhjuseid tööl mitte käia on palju ning need sõltuvad suurel määral inimese soost ja vanusest. Tööealistel on domineerivateks põhjusteks õppimine, tervislikud põhjused ja lapsehoolduspuhkusel olemine. Eraldi põhjusena tuuakse välja heitumus. Heitunud inimesed on need, kes sooviksid tööd teha, kuid on loobunud tööotsingutest. Heitunud inimeste arv oli kõige kõrgem vahetult pärast eelmist majanduskriisi aastal 2001. Pärast seda hakkas heitunute arv vähenema ning 2008. aastal oli heitunuid ainult 5500. Kuigi heitunute arv on 2009. aastal mõnevõrra kasvanud (6900-ni), on see ligikaudu kolm

Joonis 2.15. Mitteaktiivsuse põhjused 2008 (vanus 16 aastat kuni pensioniiga)

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

korda väiksem kui 2001. aastal. Nii nagu töötuid, on ka heitunud rohkem meeste hulgas.

Võrreldes 2007. aastaga on mitteaktiivsuse peamiseks põhjuseks endiselt õppimine, kuid selle osatähtsus on vähenenud kolme protsendipunkti võrra. Ühe protsendipunkti võrra on suurenenud haiguse tõttu tööturult eemalolek, samuti lapsehoolduspuhkusel olemine. Sünnimuse kasv peegeldub samuti mitteaktiivsuse põhjustes, eriti on see märgatav 2009. aastal. Jätkuva majanduskriisi tingimustes, mil eriti noorte töölesaamine on raskendatud, võib oletada, et edasiõppijate arv edaspidi kasvab ning õppimise osatähtsus mitteaktiivsuse põhjusena hakkab suurenema. Kasvutrendi näitab ka lapsehoolduspuhkusele jääjate arv.

Kokkuvõttes nägime, et majanduskriisi mõjud Eesti tööturule on olnud äärmiselt pöördelised. Tööhõive, mis oli kasvanud 2001. aastast alates, langes poole aasta jooksul tagasi 2004. aasta tasemele, töötute arv suurenes aastaga enam kui kolm korda ning ulatus eelmise, 2000. aasta Vene majanduskriisi tasemeni. Prognooside kohaselt on ka 2010. aastal ette näha hõive langust, millega kaasneb edasine töötuse süvenemine. Tõenäoliselt on Eesti tööturg ootamas ees kõigi aegade suurim töötus.

3. Registreeritud töötus ja tööturupoliitika

Kadi Siimer

2008. aasta teisest poolest algas Eesti tööturul muutuste aeg. Esiteks, keeruline ülemaailmne majanduslik olukord tõi kaasa töötuse järsu kasvu. Teiseks võttis Eesti Töötukassa 2009. aasta mais üle Tööturuameti ülesanded ning sai peamiseks tööturupoliitika rakendajaks Eestis. Töötukassa varasemale funktsioonile, töötuskindlustuse administreerimisele, lisandus 1. maist 2009 ka eesmärk töötuid ning töötajaid mitmesuguste tööturuteenuste kaudu kiiresti tööle aidata¹⁹.

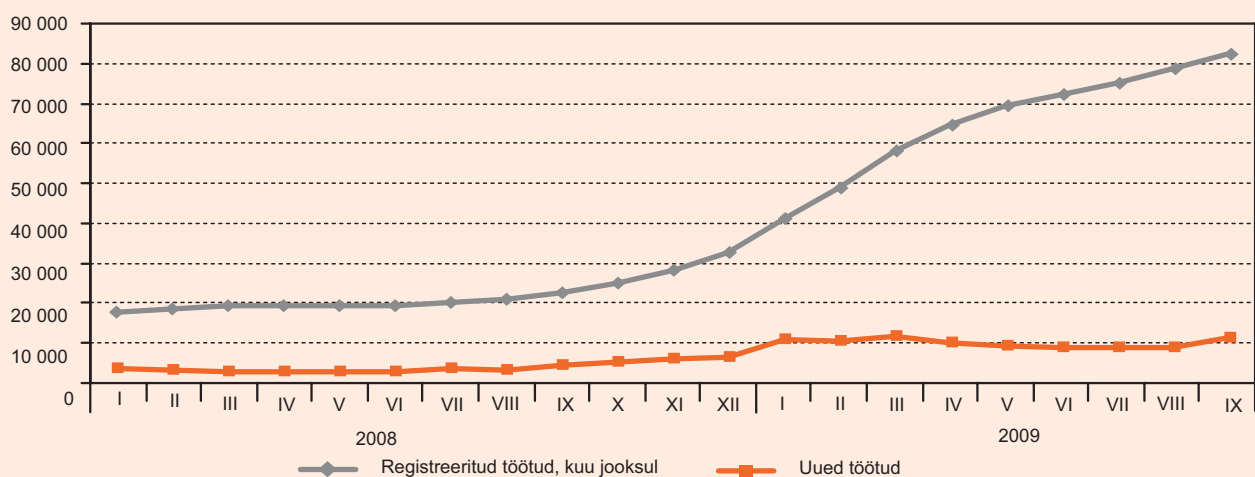
Järgnevas osas antakse ülevaade Eesti Töötukassa arvel olevatest töötutest, teenuste, toetuste ja hüvitiste pakkumisest, tööle rakendumisest ning töötute erinevatesse riskirühmadesse kuulumisest. Samuti kajastatakse tööturupoliitika kulutusi ning Tööinspektsiooni andmete põhjal töölepingu kol-

lektiivset lõpetamist ja osalise tööaja või osaliselt tasustatava puhkuse rakendamist.

3.1. Registreeritud töötus

Eurostati andmeil kuulus Eesti 2009. aasta esimese poolaasta lõpuks nende Euroopa Liidu nelja liikmesriigi hulka, kus tööpuudus oli kõrgeim²⁰. Nii nagu üldine töötus²¹, hakkas ka registreeritud töötus järsult tõusma 2008. aasta teisest poolest ning IV kvartali lõpuks oli Eestis 30 307 registreeritud töötut²². 2009. aasta II kvartali lõpuks oli registreeritud töötute arv kasvanud juba 67 100 töötuni. Jooniselt 3.1 on näha, et 2009. aasta esimesel poolel kasvas registreeritud töötus jõudsalt edasi ning

Joonis 3.1. Registreeritud töötud, sh uued töötud kuu lõikes, 2008 – september 2009

Allikas: Töötukassa

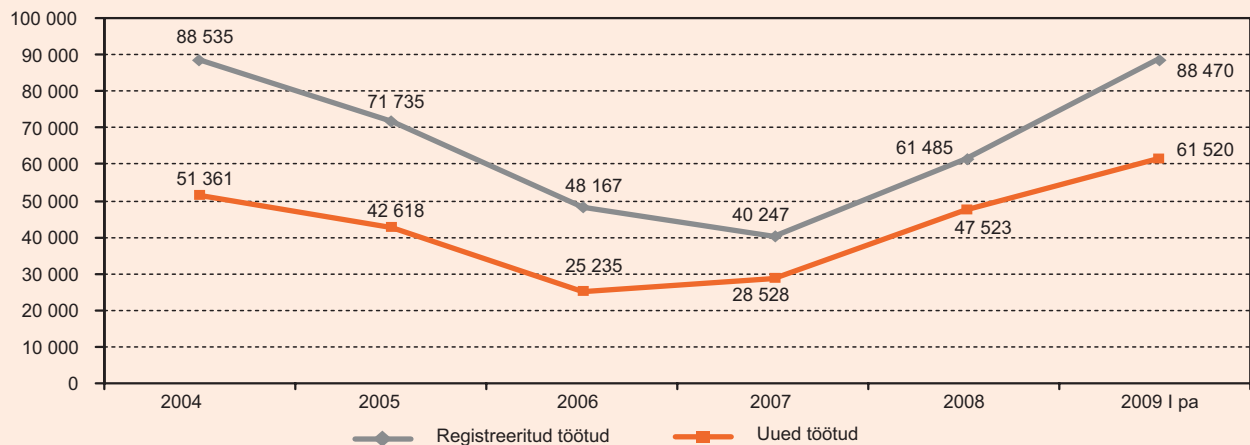
¹⁹ Kuni 30. aprillini 2009 oli registreeritud töötute ja teenuste andmete allikaks Tööturuamet, alates 1. maist edastab seda statistikat Eesti Töötukassa.

²⁰ Eurostat, juuli 2009 [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-01092009-AP/EN/3-01092009-AP-EN.PDF]

²¹ Üldise töötuse all on mõeldud ILO definitsiooni, mida Statistikaamet kasutab tööjõu-uuringuid tehes. Selle järgi on töötu isik, kes on ilma tööta, otsib aktiivselt tööd ning on töö leidmisel kohe valmis tööd alustama. Töötuse määr on töötute osatähtsus tööjõus.

²² Registreeritud töötut on inimene, kes ei tööta ning on end töötuna registreerinud Eesti Töötukassas.

Joonis 3.2. Registreeritud töötute, sh uute töötute arv, 2004–2008 ja 2009. aasta I poolaastal

Allikas: Töötukassa

registreeritud töötute arv ületas 2008. aastal arvel olnud töötute koguarvu 1,4 korda.

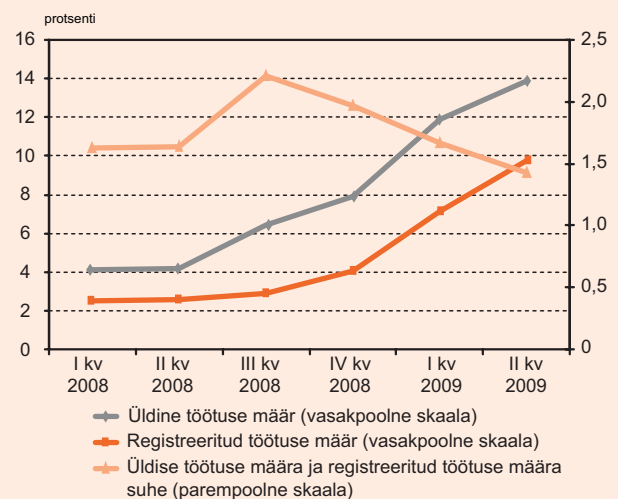
Ka uusi töötuid oli 2009. aasta esimesel poolel 13 997 inimese võrra rohkem kui 2008. aastal kokku. Uusi töötuid oli 2009. aasta esimesel poolel veidi rohkem kui kõiki registreeritud töötuid kokku 2008. aastal ehk nende arv ulatus 61 520-ni. Uute töötute arv oli suurem ning registreeritud töötute koguarvu kasv aeglustus 2009. aasta esimeses kvartalis võrreldes teise kvartaliga.

2008. aastal oli töötuna arvel kokku 61 485 isikut, mis on 53% võrra rohkem kui 2007. aastal. 2009. aasta I poolaastal oli registreeritud töötuid 88 470.

2008. aastal tõusis üldine töötuse määr võrreldes 2007. aastaga 0,8 protsendipunkti võrra. Registreeritud töötuse määra kasv võrreldes 2007. aastaga oli suurem kui üldise töötuse määra tõus ehk 0,9 protsendipunkti. Üldise töötuse ja registreeritud töötuse määra vahe vähenes 2007. aastaga võrreldes 0,1 protsendipunkti võrra. Joonisel 3.3 on toodud üldise ja registreeritud töötuse määr kvartaalselt perioodil 2008–2009. Kui võrrelda 2008. ja 2009. aasta II kvartalit, siis näeme, et üldise ja registreeritud töötuse vahe on veidi vähenenud. Majanduskriisi ajal on märgata suundumust, et töö kaotanud inimesed pöörduvad üha rohkem Töötukassa poole, kust nad saavad eri teenuseid, töötuetust ning töötuskindlustushüvitist.

2009. aasta teise kvartali lõpus moodustasid registreeritud töötud 10,2% Eesti tööjõust vanuses 16 eluaastat kuni pensioniiga. 2008. aasta esimese poolaasta lõpus oli see näitaja vaid 2,6%. Maa-konniti erines 2008. aasta II kvartali lõpus töötuse määr üle kolme korda. Registreeritud töötuse määr oli kõrgeim Valgemaal (5,7%), Võrumaal (5,1%) ja Ida-Virumaal (4,9%). Madalaim töötuse määr oli Tartumaal (1,5%), Hiiumaal (1,9%) ja Harjumaal (2,0%). Võrreldes 2008. aasta II kvartali lõpuga kasvas registreeritud töötuse määr 2009. aasta II kvartali lõpus, kuid kõrgeima ja madalaima töötusega piirkonnad jäid valdavalt samaks. 2009. aasta II kvartali lõpus erines registreeritud töötuse määr

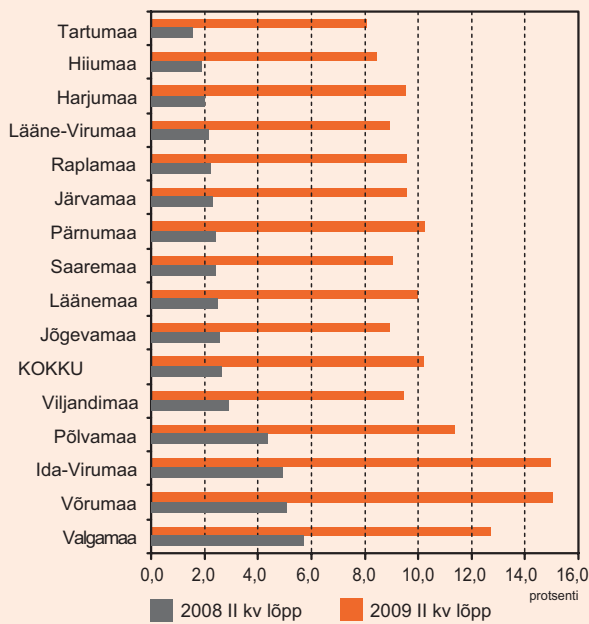
Joonis 3.3. Registreeritud töötuse määr ja üldine töötuse määr, 2008–2009 (kvartaalne)

Allikas: Statistikaamet, Töötukassa

maakonniti 1,9 korda. Kõrgeim töötuse määr oli Võrumaal (15,1%), Ida-Virumaal (14,9%) ja Valgamaal (12,7%). Madalaim töötuse määr oli Tartumaal (8,1%), Hiiumaal (8,4%) ning Lääne-Virumaal ja Jõgevamaal (8,9%). Aastaga kasvas registreeritud töötus neli korda, kõige rohkem Tartumaal (5,3 korda) ning kõige vähem Valgamaal (2,2 korda).

Joonis 3.4. Registreeritud töötuse määr maakonniti, II kvartali lõpus 2008 ja 2009

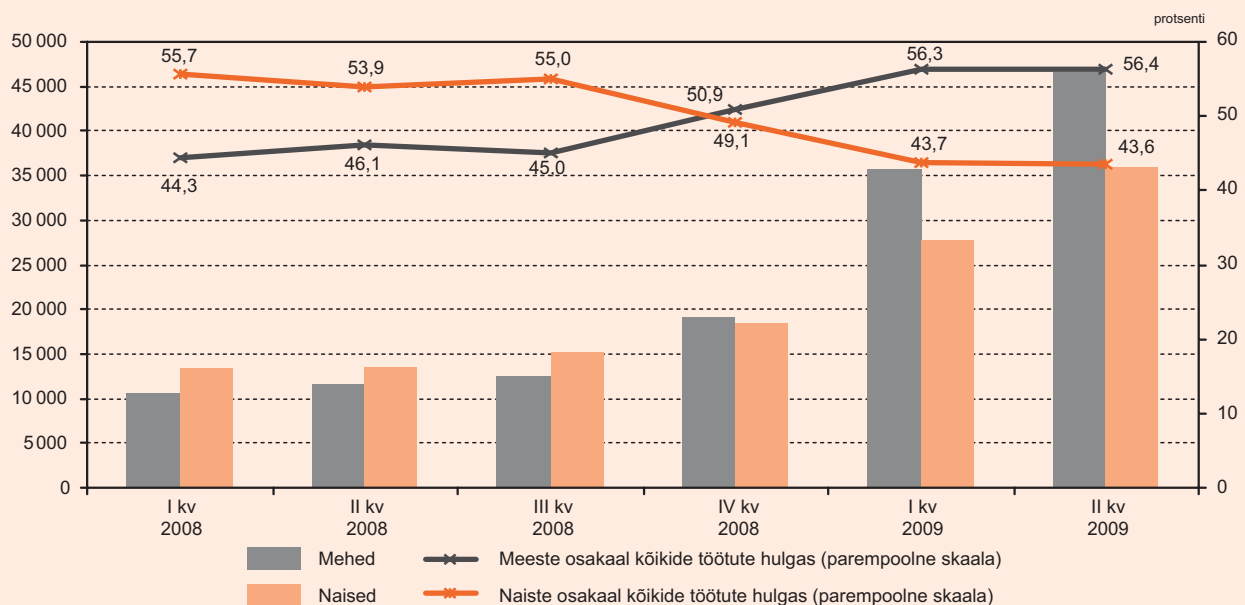

Allikas: Töötukassa

2008. aasta jooksul registreeritud töötutest olid 49,5% mehed ning 50,5% naised. Võrreldes 2007. aastaga on meeste osakaal kõikide töötute hulgas tõusnud 7,5% võrra ning naiste osakaal langenud sama protsendi võrra. Jooniselt 3.5 ilmneb, et 2008. aasta IV kvartalis moodustasid kõikidest töötutest üle poole mehed (50,9%). 2009. aasta esimesel poolel kasvas meeste osakaal veelgi ning naiste osakaal langes 43,6%-ni. Meeste osakaalu kasvu registreeritud töötute hulgas võib seletada töjõunõudluse järsu vähenemisega ehitussektoris ning töötlevas tööstuses.

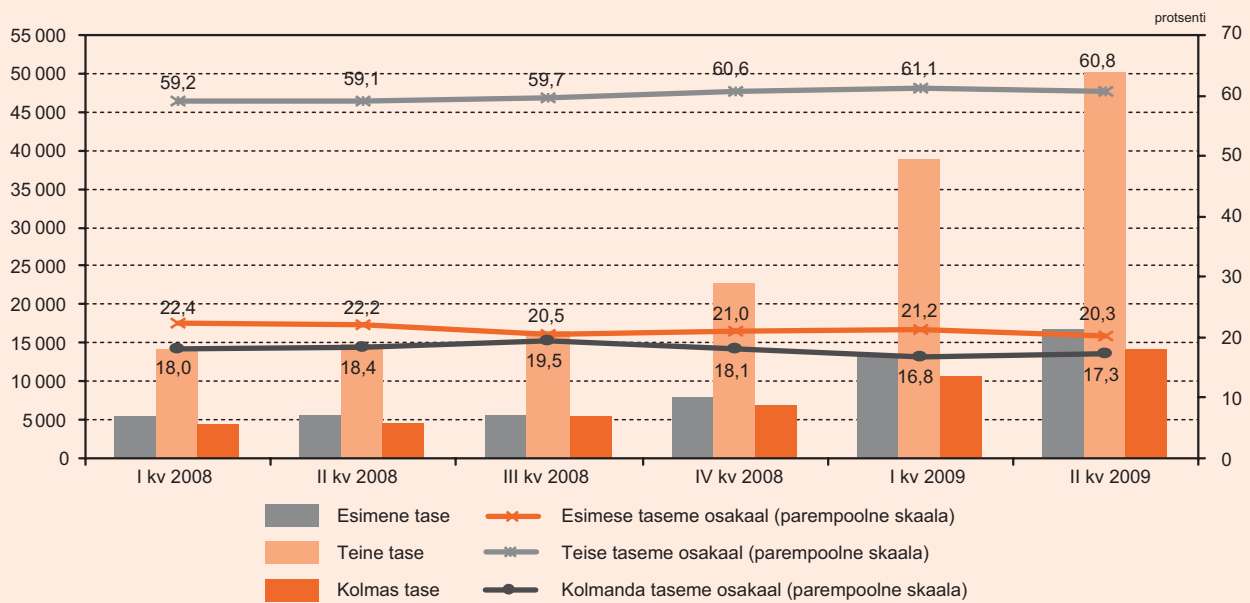
Kõikidest 2008. aasta jooksul registreeritud töötutest 15,9% olid 16–24-aastased ning 28,1% vanemaealised (55+). Võrreldes 2007. aastaga on toimunud muutus ka töötute vanuselises jaotuses. Suurenenud on noorte osakaal ning vanemaealiste osakaal registreeritud töötute hulgas on vähenenud. 2009. aasta II kvartali lõpus moodustasid juba 17% arvelolevatest töötutest 16–24-aastased; võrreldes 2008. aasta sama perioodiga on näitaja suurenenud 6,5% võrra. Vanemaealiste töötute osakaal langes 2009. aasta II kvartali lõpus 13%-le; võrreldes 2008. aasta sama perioodiga kahanes nende osakaal 4% võrra.

Joonis 3.5. Registreeritud töötud soo järgi, 2008–2009 (kvartaalne)

Allikas: Töötukassa

Joonis 3.6. Registreeritud töötud haridustaseme järgi, 2008–2009 (kvartaalne)

Allikas: Töötukassa

2008. aastal arvel olnud kõikidest töötutest 22% olid esimese taseme haridusega ning 18% kolmanda taseme haridusega²³. 60% kõikidest registreeritud töötutest moodustasid teise haridustasemega töötud. Võrreldes 2008. aasta kõiki kvartaleid ja 2009. aasta kahte esimest kvartalit, on näha, et haridustasemete osakaalud ei ole 2009. aasta esimese poolaasta lõpuks oluliselt muutunud. Endiselt on üle poole töötutest kutse- või üldharidusega või põhiharidusjärgse kutseharidusega.

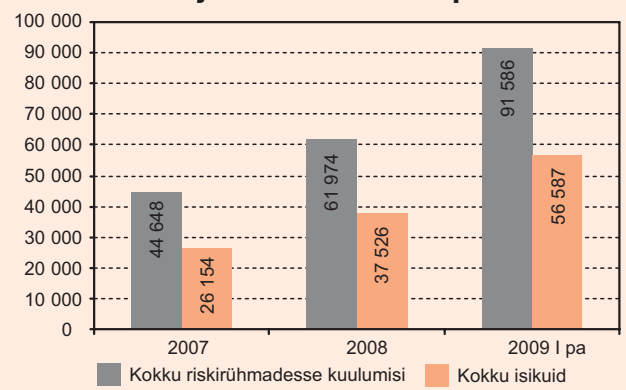
- 16–24-aastased töötud;
- 55-aastased ja vanemad töötud;
- puudega töötud;
- eesti keele oskuseta töötud;
- vanglast vabanenud töötud;
- pikaajaliselt töötud²⁴;
- töötud, kes on varem olnud hoivatud hoolduskohustusega ning saanud hooldajatoetust.

Üks töötut võib kuuluda korraga mitmesse riskirühma. 2008. aasta jooksul kuulus 61% kõikidest

3.2. Riskirühmadesse kuuluvad registreeritud töötud

Järgnevalt antakse ülevaade Töötukassas registreeritud töötutest riskirühmade kaupa. Riskirühmadena käsitatakse grupe, kellel võib tekkida raskusi uuesti tööle rakendumisega. Alates 2006. aastast pakutakse spetsiaalseid teenuseid järgmistele riskirühmadele:

Joonis 3.7. Riskirühma kuulumine, 2007–2008 ja 2009. aasta I poolaastal

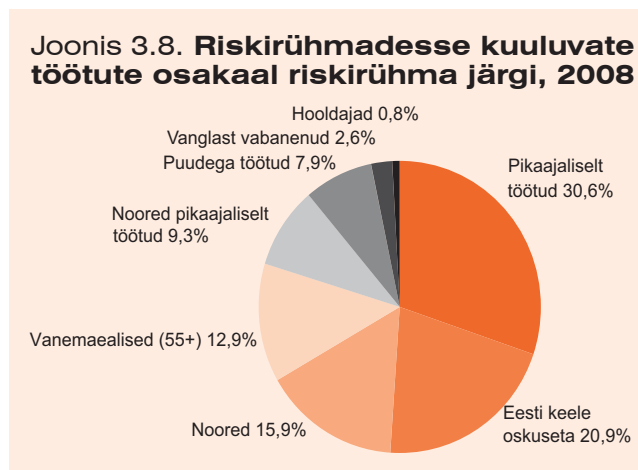
Allikas: Töötukassa

²³ Esimene tase – algharidus, kutseharidus põhihariduseta ja põhiharidus. Teine tase – kutseõpe, kutsekeskharidus või kutseeriharidus põhikooli baasil, üldkeskharidus, kutsekeskharidus keskkooli baasil. Kolmas tase – keskeriharidus keskhariduse baasil, rakenduslik kõrgharidus, bakalaureuse-, magistri- või doktorikraad.

²⁴ Pikaajaline töötut on isik, kes ei ole töötuna arvelevõtmisele vahetult eelneval 12 kuul olnud hoivatud tööga või tööga võrdsustatud tegevusega (tööturuteenuste ja -toetuste seadus, § 10, p 5, lg 7).

töötutest vähemalt ühte riskirühma, mis on nelja protsendi võrra vähem kui 2007. aastal.

Joonisel 3.8 näeme, et 30,6% kõikidest töötutest kuulusid pikaajaliselt töötute riskirühma. Eesti keele oskusega isikud moodustasid kõikidest registreeritud töötutest 20,9%. Noorte ja vanemaealiste osakaal kõikide töötute hulgas oli vastavalt 15,9% ja 12,9%. Noored pikaajaliselt töötud ning puudega töötud moodustasid vastavalt 9,3% ning 7,9% kõikidest registreeritud töötutest 2008. aastal. Võrreldes 2007. aastaga on pea kõigi riskirühmade osakaalud töötute koguhulgas enam-vähem samad, vaid pikaajaliselt töötute osakaal on langenud 7,3% võrra ning enim on tõusnud noorte töötute osakaal, 1,5% võrra.

Allikas: Töötukassa

Võrreldes 2009. aasta esimese poolaasta lõppu 2008. aasta sama perioodiga, näeme riskirühmadesse kuuluvate registreeritud töötute osakaalu langust 67,7%-lt 62,5%-ni. Absoluutarvudes oli 2008. aasta II kvartali lõpus riskirühma kuuluvaid töötuid 11 494 ning 2009. aasta II kvartali lõpus 41 909.

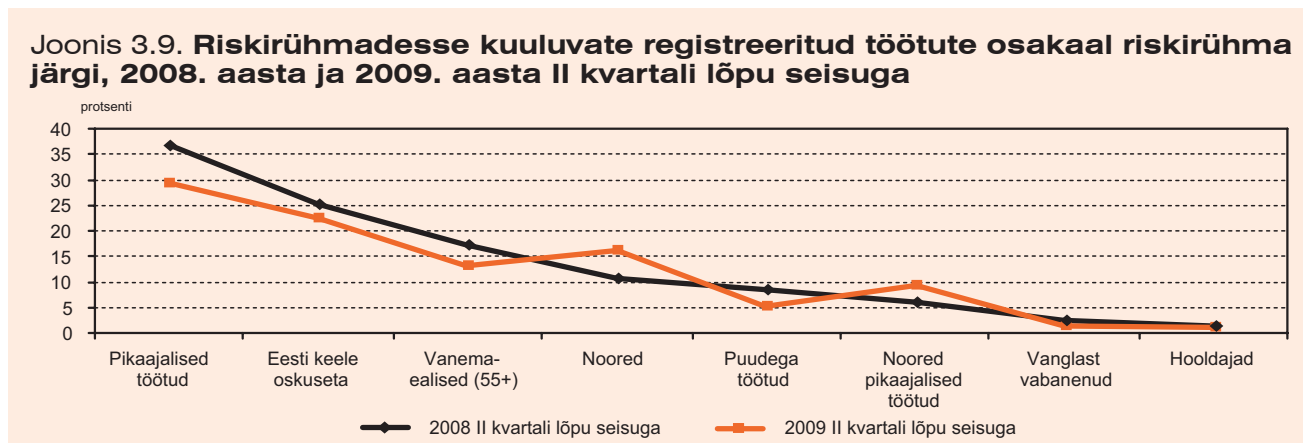
Kui 2008. aasta II kvartali lõpus oli 36,8% kõigist arvel olnud töötutest pikaajaliselt töötud, siis 2009. aasta samal perioodil oli nende osakaal kahanenud 29,4%-ni. Eesti keele oskusega töötute osakaal langes samal ajal 25,2%-lt 22,6%-ni, vanemaealiste töötute osakaal 17,2%-lt 13,1%-ni, puudega töötute osakaal 8,4%-lt 5,2%-ni. Noorte töötute osakaal seevastu suurenes samal perioodil 10,6%-lt 16,2%-ni. Riskirühmadesse kuulujate osatähtsuse vähenemine on tingitud sellest, et uute töötute juurdevool on 2009. aasta esimesel poolal olnud väga suur.

Täpsustuseks pikaajaliselt töötute kohta: absoluutarvudes on nende hulk kasvanud, osakaal aga vähenenud, kuna majanduskriisi tõttu on tavapärasest rohkem inimesi otse hõivest töötusesse liikunud. Arvestades seda, et tööturul on väga vähe vabu töökohti, võib eeldada, et pikaajaline töötus hakkab kasvama ning süveneb lähiaastatel veelgi.

Tabel 3.1. Riskirühmadesse kuuluvate registreeritud töötute arv perioodi lõpu seisuga 2008. ja 2009. aasta I poolaastal

	2008. aasta lõpu seisuga	2009. aasta I poolaasta lõpu seisuga
Pikaajaliselt töötud	9 227	19 738
Eesti keele oskuseta	7 095	15 166
Vanemaealised (55+)	4 586	8 761
Noored	4 380	10 857
Noored pikaajaliselt töötud	2 424	6 161
Puudega töötud	1 997	3 517
Vanglast vabanenud	577	945
Hooldajad	268	643

Allikas: Töötukassa

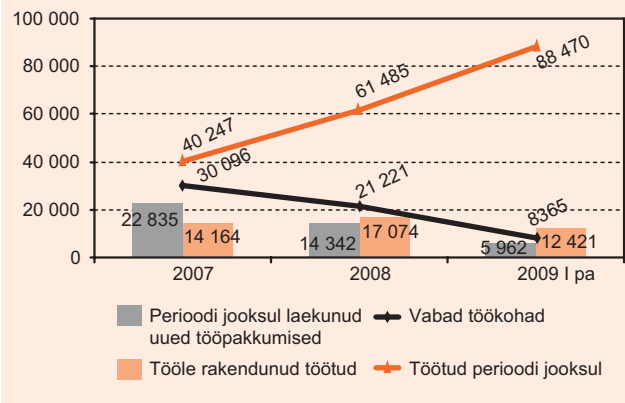
Allikas: Töötukassa

3.3. Vakantsid ja töövahendus

2008. aastal oli Töötukassal vahendada 21 221 töökohta, mis oli 29,5% võrra vähem kui 2007. aastal. Perioodi jooksul lisandunud uute tööpakkumiste arv vähenes 2008. aastal 1,6 korda võrreldes 2007. aastaga. 2009. aasta esimesel poolel vahendati 8365 tööpakkumist. 2008. aasta samal perioodil oli vahendatavaid töökohti 46,9% võrra rohkem. 2009. aasta esimese poolaasta jooksul lisandunud uute töökohtade arv vähenes aastataguse perioodiga võrreldes 32,8% võrra. Kui uute lisandunud tööpakkumiste arv väheneb perioodi jooksul aeglasemalt kui vahendatud töökohtade arv samal perioodil, osutab see sellele, et keskmine vaba töökohta täitmise aeg on lühenenud²⁶.

Erinevus varasemate aastatega võrreldes seisneb selles, et 2008. aastal ja 2009. aasta esimesel poolaastal töölerakendunute arv ületas uute tööpakkumiste arvu. Tööle asus 2008. aastal üle 17 000 inimese ning 2009. aasta esimesel poolaastal üle 12 400 inimese. Töölesaamute arv on suure tõenäosusega alahinnatud, kuna töölerakendumise andmed põhinevad töötute enda ütlustel. Töölerakendunute osakaal kõikide arvel olnud töötute hulgas oli 2008. aastal 28% ning 2009. aasta esimesel poolaastal 14%.

Joonis 3.10. Vakantside, töölerakendunute ning töötuna arvel olnute arv, 2007–2008 ja 2009. aasta I poolaastal

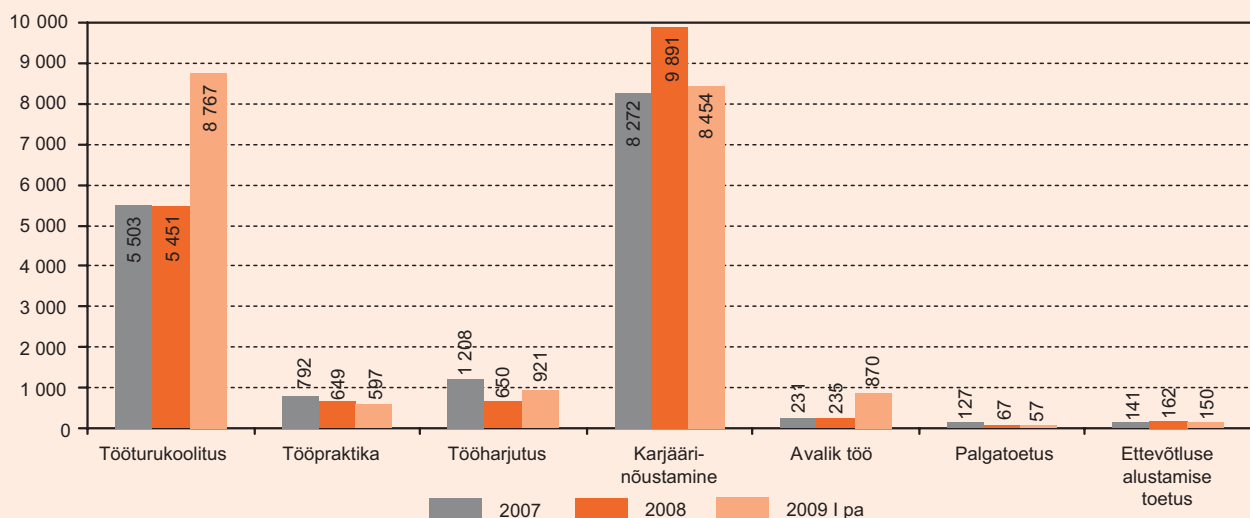
Allikas: Töötukassa

3.4. Tööturuteenused

Töötukassa pakub peale töövahenduse ka teenuseid, mis aitavad kaasa töötute töölesaamisele. Paljud töötud vajavad töölerakendumiseks näiteks täiendus- või ümberõpet, praktikavõimalust jm töötamiseks ettevalmistavaid teenuseid. Kõiki neid teenuseid nimetatakse aktiivseteks tööturuteenusteks.

Aktiivsetest tööturuteenustest on viimastel aastatel kõige populaarsem olnud karjääri nõustamine. Jooniselt 3.11 on näha, et 2008. aastal osales kar-

Joonis 3.11. Aktiivsetes tööturuteenustes osalenud töötute arv, 2007–2008 ja 2009. aasta I poolaastal²⁷

Allikas: Töötukassa

²⁶ Töötukassa.

²⁷ Joonisel ei ole kajastatud puudega töötutele suunatud spetsiifilisi teenuseid, kuna nende maht on võrreldes teiste teenustega oluliselt väiksem.

jäärinõustamisel 9891 isikut, mis moodustab 16% selle perioodi jooksul töötuna arvel olnutest. 2009. aasta esimesel poolel oli karjäärinõustamisest veidi rohkem kasutust leidnud teenus tööturukoolitus. Seal osales 2009. aasta esimesel poolel 10% kõigist registreeritud töötutest. 2008. aastal võttis tööturukoolitusest osa 9% kõikidest arvel olnud töötutest ning 2007. aastal 14%.

2009. aasta esimesel poolaastal osutati tööturu-teenuseid 2,6 korda rohkem kui 2008. aasta samal perioodil. Registreeritud töötute arv kasvas samal perioodil 2,7 korda ehk teenustel osalemine kasvas veidi vähem kui registreeritud töötute arv. Nagu eespool juba mainitud, osaleti kõige rohkem tööturukoolitusel. Sellel teenusel osaleti võrreldes 2008. aasta esimese poolaastaga 4,4 korda rohkem ning kasv oli kiirem kui arvel olevate töötute arvu kasv. Avalikul tööl osalemine oli võrreldes 2008. aasta esimese poolega samuti kasvanud (3,2 korda). Tööharjutuste teenuse maht oli suurenenud 2,4 korda ehk veidi aeglasemalt kui registreeritud töötute arv. Tööpraktikal osales 2009. aasta esimesel poolel 597 töötut, mis on 1,6 korda rohkem kui 2008. aastal samal ajal.

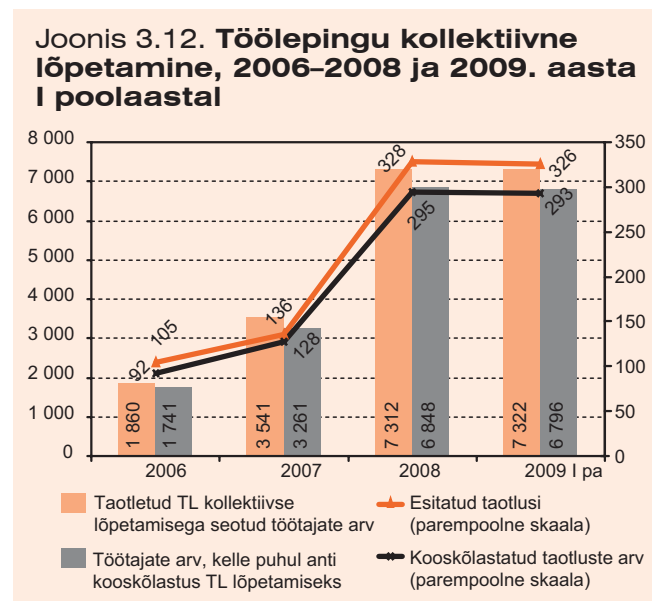
Puuetega inimeste teenuseid²⁸ osutati 2008. aastal 30 isikule, mis on poole vähem kui 2007. aastal. 2009. aasta esimesel poolaastal sai teenust 10 puuetega inimest. 2008. aasta esimesel poolel oli neid 19.

3.5. Töösuhete järelevalve: töölepingu kollektiivne lõpetamine, osalise töötaja või osaliselt tasustatava puhkuse rakendamine

Kuni uue töölepinguseaduse jõustumiseni pidid töoandjad esitama taotluse Tööinspeksioonile, kui neil oli vaja töötajaid kollektiivselt koondada ning töötajatele osalist tööaega või osaliselt tasustatavat puhkust rakendada. Alates 1. juulist 2009 see kohustus kadus. Järgmisel kahel joonisel on toodud Tööinspeksioonile esitatud taotluste arv ning töötajate arv, kelle koondamiseks, osalise töötajaga

rakendamiseks või osaliselt tasustatavale puhkusele viimiseks taotlesid tööandjad luba 2006.–2008. aastal ja 2009. aasta esimesel poolaastal. Samuti on joonistelt näha Tööinspeksioonis kooskõlastatud taotluste arv ning töötajate arv, keda otsus mõjutas.

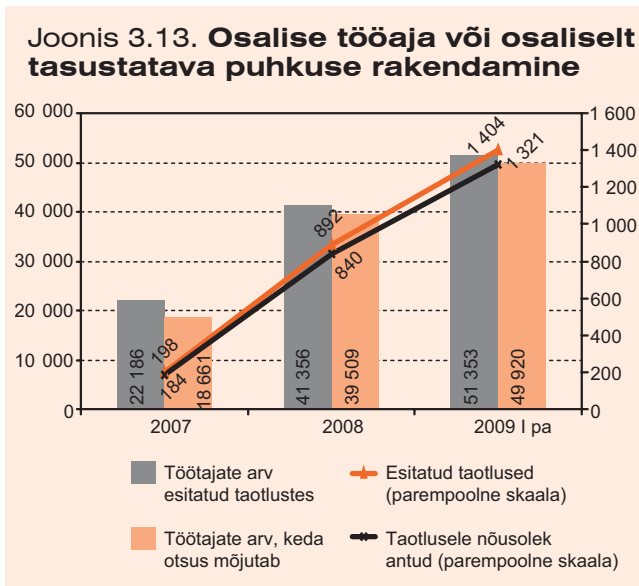
Jooniselt 3.12 ilmneb, et 2008. aastal pöörduti Tööinspeksiooni poole töötajate kollektiivse koondamise taotlusega 2,4 korda sagedamini kui 2007. aastal. Töötajate arv, kelle puhul anti nõusolek töölepingu lõpetamiseks, oli 2008. aastal 6848, mis on 110% võrra rohkem kui 2007. aastal. 2008. aasta näitajate enam kui kahekordse tõusu tingisid aasta lõpul aset leidnud suured koondamised. 2009. aasta esimesel poolaastal suur koondamislaine jätkus ning vaadeldavad näitajad olid 2009. aasta esimesel poolel peaaegu niisama suured kui 2008. aasta jooksul kokku.

Allikas: Tööinspeksioon

Peale kollektiivse koondamise otsivad tööandjad raskes majanduslikus olukorras ka teisi võimalusi toimetulekuks. 2008. aastal hakati üha enam rakendada töötajatele osalist tööaega või osaliselt tasustatavale puhkusele suunamist. Töötajate arv, kellele rakendati osalist tööaega või osaliselt tasustatavat puhkust, suurenes 2007. aastaga võrreldes 112% võrra. 2009. aasta esimesel poolaastal pöörduti Tööinspeksiooni poole osalise töötaja või osaliselt tasustatava puhkuse rakendamise taotlusega 1,6 korda

²⁸ Tööruumide ja -vahendite kohandamine; töötamiseks vajaliku tehnilise abivahendi tasuta kasutada andmine; töointervjuul abistamine; tugiisikuga töötamine.

Allikas: Tööinspeksioon

rohkem kui 2008. aasta jooksul kokku. Otsusest mõjutatud töötajate arv oli 49 920, mis on võrreldes 2008. aastaga 10 411 inimese võrra rohkem.

3.6. Töötutoetus, töötuskindlustushüvitis ning kollektiivse koondamise ja maksejõuetuse hüvitis

Peale töövahendus- ja tööturuteenuste, mida Töötukassa osutab, maksab ta ka töötutele töötutoetust ning töötuskindlustushüvitist. Samuti maksab Töötukassa hüvitisi kollektiivse koondamise ning tööandja maksejõuetuse korral. Töötutoetust saab töötutele, kes on eelneva aasta jooksul vähemalt 180 päeva töötanud või on hõivatud olnud tööga võrdsustatud tegevusega²⁹. Töötuskindlustushüvitist maksab Töötukassa töötutele, kellel on töötuskindlustusstaži vähemalt 12 kuud eelneva kolme aasta jooksul ning kelle viimane töösuhe ei lõppenud omal algatusel või poolte kokkuleppel³⁰.

2008. aastal maksti töötutoetust 1,3 korda rohkem kui 2007. aastal ehk 22 878 töötutele. See on ka ootuspärane registreeritud töötuse kasvu tõttu. Samas, töötutoetuse saajate osakaal uute töötute hulgas langes 48%-ni, võrreldes 2007. aastaga, mil see näi-

taja oli 62%. See osutab sellele, et varasemast suuremal osal töötutest on eelnev töökogemus ning nad ei lahkunud töölt omal algatusel või poolte kokkuleppel. Töötutoetuse uute saajate arv kasvas võrreldes 2007. aastaga 1,3 korda. Jooniselt 3.14 on näha, et 2009. aasta esimesel pooltel maksti töötutoetust 27 111 töötutele, mis on 2,2 korda rohkem kui 2008. aasta esimesel poolaastal. Töötutoetuse saajate arvu kasv oli aeglasem kui uute töötute ja uute töötuskindlustushüvitise saajate arv, sest 2009. aasta esimesel pooltel oli suuremal osal uutest töötutest õigus saada töötuskindlustushüvitist. Töötutoetust sai 44% uutest töötutest (2008. aasta esimesel poolaastal 67%). Uusi töötutoetuse saajaid 2009. aasta esimesel pooltel oli 18 372, mis on 2,5 korda rohkem kui 2008. aasta esimesel poolaastal.

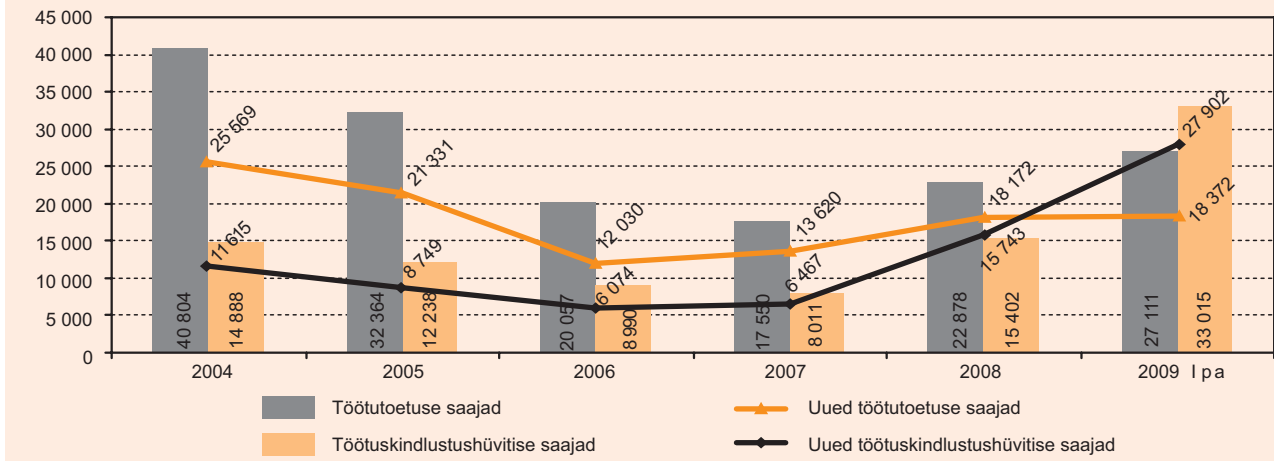
2008. aastal maksis Töötukassa 15 402 kindlustatule töötuskindlustushüvitist, mis on peaaegu kaks korda rohkem kui 2007. aastal. Samal perioodil kasvas ka töötuskindlustushüvitise saajate osakaal uute töötute hulgas. Hüvitise uute saajate arv tõusis 2008. aastal 97% võrra, võrreldes 2007. aastaga. 2009. aasta esimesel poolaastal kasvas töötuskindlustushüvitise saajate arv väga järsku, 33 051 inimeseni. 2008. aasta sama perioodiga võrreldes oli kasv 4,6-kordne. Hüvitise saajate arv kasvas kiiremini uute töötute arvust ning nende osakaal uute töötute hulgas suurenes, sest nagu eespool juba mainitud, oli enamik uutest töötutest varem töötanud ning kaotanud töökoha tööandja algatusel. Uusi töötuskindlustushüvitise saajaid oli 2009. aasta esimesel poolaastal 27 902 ehk üle viie korra rohkem kui 2008. aasta esimesel pooltel.

Kokkuvõtvalt, töötutoetuse ja töötuskindlustushüvitise saajate arvu kiire kasv on seotud registreeritud töötute arvu järsu tõusuga. Varasematel aastatel oli töötutoetuse saajate arv alati kõrgem kui töötuskindlustushüvitise saajate arv. 2008. aasta lõpus hakkas töötuskindlustushüvitise saajate arv kasvama ning 2009. aasta esimesel poolaastal ületas see töötutoetuse saajate arvu. Selline muutus on tingitud muutusest uute registreeritud töötute struktuuris: tõusis selliste töötute osakaal, kellel on varasem töökogemus ning kes on tööst ilma jäänud tööandja algatusel (suured koondamised).

²⁹ Tööturuteenuste ja -toetuste seadus (RT I 2005, 54, 430).

³⁰ Töötuskindlustusseadus (RT I 2001, 59, 359).

Joonis 3.14. Töötutoetust ja töötuskindlustushüvitist saanud töötute ning nende toetuste uute saajate arv, 2004–2008 ja 2009. aasta I poolaastal

Allikas: Töötukassa

2008. aastal oli keskmine töötuskindlustushüvitise suurus kuus 3614 krooni. 2009. aasta teises kvartalis oli keskmine töötuskindlustushüvitise suurus kuus 4595 krooni (2008. aasta samal ajal oli see summa 3511 krooni).

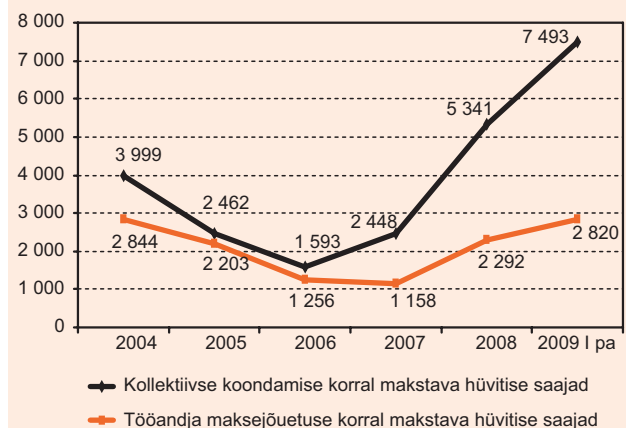
Töötuskindlustushüvitise kõrval maksab Töötukassa ka kollektiivse koondamise hüvitist³¹ ning tööandja maksejõuetuse hüvitist. Kollektiivse koondamise hüvitise korral maksab Töötukassa tööandja eest osa töölepingute või teenistussuhte lõpetamise hüvitistest. Maksejõuetuse hüvitise korral maksab Töötukassa töötajale tööandja maksejõuetuse tõttu saamata jäänud töötasud. Mõlemad hüvitised makstakse välja ühekordse maksena ning nende saamiseks ei pea olema Töötukassas töötuna arvel.

Joonisel 3.15 on kollektiivse koondamise ning tööandja maksejõuetuse hüvitise saajate arvud. 2008. aastal tõusis kollektiivse koondamise hüvitise saajate arv 5341-ni, mis on üle kahe korra rohkem kui 2007. aastal. 2009. aasta esimesel poolaastal ületas sama näitaja 1,4 korda hüvitise saajate koguarvu 2008. aasta jooksul kokku. Selle hüvitiseliigi saajate arvu kasv on ootuspärane, arvestades suurt koondamislainet, mis sai alguse 2008. aasta lõpust.

Võrreldes 2007. aastaga on kasvanud ka tööandja maksejõuetuse hüvitise saajate arv. 2008. aastal

oli selle hüvitise saajate arv 98% võrra suurem kui 2007. aastal. 2009. aasta esimese poolaasta näitaja ületas veidi 2008. aasta koguarvu ehk tõusis 2820 hüvitisesaajani.

Joonis 3.15. Kollektiivse koondamise hüvitise ning tööandja maksejõuetuse hüvitise saajate arv, 2004–2008 ja 2009. aasta I poolaastal

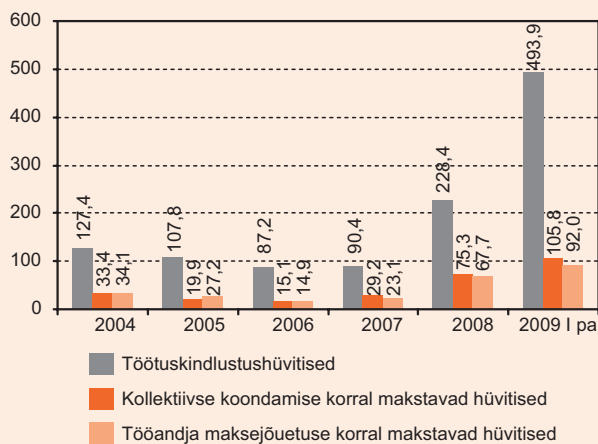
Allikas: Töötukassa

Järgmisel joonisel on näidatud eespool nimetatud hüvitiste väljamakseteks kulunud summad. Joonisel on näha, et läbi aastate on kõige suurem olnud töötuskindlustushüvitise väljamaksete kulu. Võrreldes 2007. aastaga suurenes see 2008. aastal üle 2,5 korda. 2009. aasta esimesel poolaastal kasvas selle hüvi-

³¹ Alates 1. juulist 2009 hakkas Töötukassa kollektiivse koondamise hüvitise asemel määrama kindlustushüvitist koondamise korral. Kuna siin peatükis on vaadeldava perioodi lõpuks 2009. aasta esimene poolaasta, siis kajastatakse siin kollektiivse koondamise hüvitise saajate arvu.

tise väljamaksete kulu veelgi ehk Töötukassal kulus töötuskindlustushüvitise väljamaksmiseks üle 493 miljoni krooni (2008. aastal oli kulu üle 228 miljoni krooni). Samuti suurenes 2008. aastal ja 2009. aasta esimesel poolaastal kollektiivse koondamise hüvitise ning tööandja maksejõuetuse hüvitise väljamaksete kulu. 2009. aasta esimesel poolel maksti kollektiivse koondamise hüvitist enam kui 105 miljoni krooni eest, mis on 1,4 korda rohkem kui 2008. aastal kokku. Tööandja maksejõuetuse hüvitist maksis Töötukassa samal perioodil 92 miljoni krooni eest, kulu suurenes enam-vähem niisama palju kui kollektiivse koondamise hüvitise väljamaksete summa.

Joonis 3.16. Töötuskindlustushüvitise, kollektiivse koondamise hüvitise ning tööandja maksejõuetuse hüvitise kulud, 2004–2008 ja 2009. aasta I poolaastal, mln kr

Allikas: Töötukassa

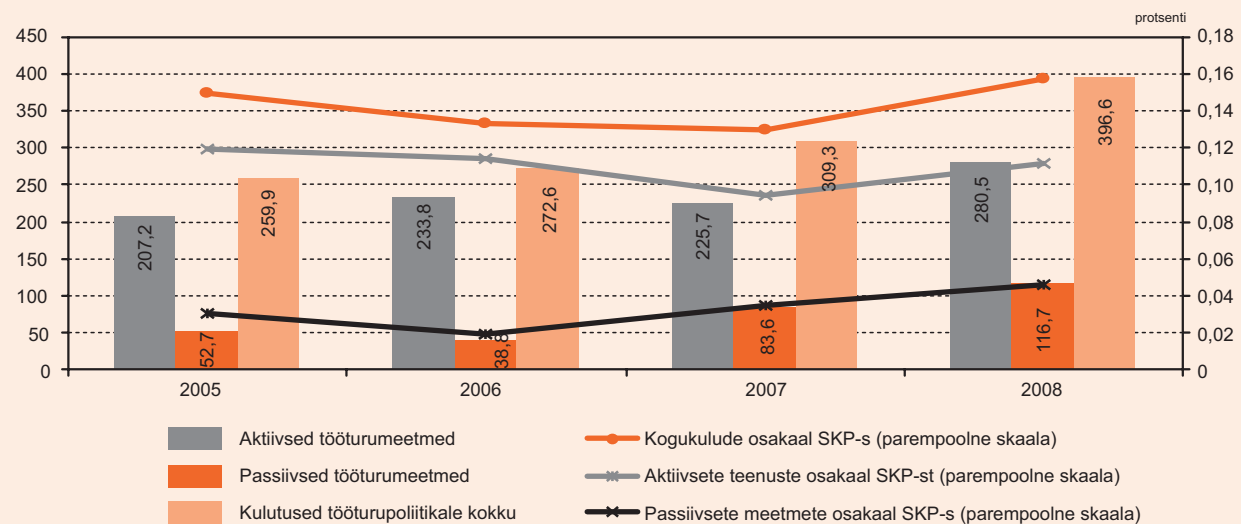
3.7. Kulutused tööturupoliitikale

Selles alaosas on tööpoliitika kulutuste andmed esitatud kuni 2008. aastani. Siis tegutses veel Tööturuamet ning järgnevad kulutused kuuluvadki Tööturuametile. Aktiivsete tööturuteenuste osutamist ja töötutoetuse maksmist töötutele rahastatakse riigieelarvest ja Euroopa Sotsiaalfondi välisvahenditest. Aktiivse tööpoliitika kuluks arvestati ka Tööturuameti halduskulu.

Joonisel 3.17 on esitatud aktiivsete ja passiivsete tööturumeetmete kulutused ning kogukulu tööturupoliitikale kokku. Aktiivsete meetmete alla kuulub kõik see, millest on kirjutatud peatükis 3.5. Passiivsete tööturuteenuste alla kuuluvad töötutoetused ja erijuhtude sotsiaalmaks. 2008. aastal oli Tööturuametil kulutusi tööturupoliitikale 396 miljoni krooni eest. Aastate jooksul on kulutused aktiivsetele tööturumeetmetele olnud suuremad kui passiivsete omad. 2008. aastal moodustasid aktiivsed meetmed kogu tööturupoliitika kuludest 71%. Passiivsed meetmed moodustasid samal perioodil kogukuludest 29%. Passiivsete tööturuteenuste kulude osakaal kogukulutustes on viimastel aastatel kasvanud (2007. aastal oli 27%). Kulutuste osakaal SKP-s kerkis 2008. aastal 0,16%-ni.

Tabelis 3.2 on näidatud kulutused teenuse liikide järgi. 2008. aastal kasvasid võrreldes 2007. aastaga

Joonis 3.17. Tööturupoliitikale tehtud kulutused ja kulutuste osakaal SKP-s, 2005–2008, mln kr

Allikas: Tööturuamet

töötutoetuse, ettevõtluse alustamise toetuse, tööturukoolituse ning tööharjutuse kulutuste mahud.

Registreeritud töötuse järsu kasvu tõttu võib arvata, et 2009. aastal suurenevad märgatavalt kulutused passiivsele tööturupoliitikale. Ilmselt suurenevad ka kulutused aktiivsetele tööturuteenustele, kuna registreeritud töötute arv kasvab ning vajadus teenuste järele on varasemast suurem. Peale selle on alates 1. maist, mil Eesti Töötukassa võttis üle Tööturuameti ülesanded, paranenud ka haldus-suutlikkus tööturuteenuste osutamisel.

Tabel 3.2. Kulutused (sh välisabi-vahendid) teenuse liikide järgi, mln kr

	2007	2008
Töötutoetus	52,3	66,1
Erijuhtude sotsiaalmaks	31,3	49,9
Stipendium	7,5	5,9
Transporditoetus	5,5	4,8
Ettevõtluse alustamise toetus	2,7	9,5
Tööturukoolitus	43,9	51,7
Palgatoetus	1,8	1,1
Tööpraktika	5,6	5,1
Tööharjutus	9,8	14,2
Puudega töötutele suunatud teenused	1,0	0,9

Allikas: Tööturuamet

4. Tööjõu väljaränne

Brit Veidemann

Tööjõu rände teema on pälvinud laiemat tähelepanu alates Eesti liitumisest Euroopa Liiduga. Vabadus töötada teistes Euroopa Liidu liikmesriikides on EL-i kodanike põhiõigusi, mida on rohkelt kasutanud ka Eesti elanikud. Majandusbuumiaegne töötajate aktiivne välisriikidesse tööle siirdumine hoogustas tööjõukulude kasvu ning pani tööandjaid võistlema nõutud töötajate pärast. Ajal, mil majandus on pöördunud kiirese langusfaasi, on taas teravalt esile kerkinud tööjõu väljarände küsimus, samuti ei ole noorte väljaränne välisriikidesse kaotanud aktuaalsust.

Eesti majanduse edasine areng ning jätkusuutlikkus sõltuvad paljuski Eesti tööjõu potentsiaalst. Nii tööjõu vähenemine kui ka teadmiste ja oskuste potentsiaali rakendamata jätmise kahjustavad riigi võimekust kriisist kiirelt taastuda. Kuna ränne on protsess, mis võib lühikese ajaga muuta rahvastiku struktuuri ebasoodsas suunas (vähendades maksumaksjate ja potentsiaalsete sünnitajate arvu), on oluline saada ülevaade rahvastiku rändest. Kahjuks ei ole usaldusväärse rändestatistika puudumise tõttu selget ülevaadet rändevoogetest ega rände struktuurist (kes rändavad, miks, kuhu, kui kauaks ja mis põhjustel). Enim on rändajate sotsiaal-majandusliku struktuuri iseloomustamisel kasutatud leidnud tööjõu-uuringute andmed, mis kipuvad alahindama rändajate hulka ning kajastavad vaid ajutist eemalviibimist.

Metoodiliselt ei võimalda Eesti tööjõu-uuringute andmed analüüsida pikemaajaliselt välismaale siirdunuid. Eesti tööjõu-uuringu üldkogumi moodustavad Eestis alaliselt (üle ühe aasta) elavad tööealised isikud ning ajutiselt äraolevateks loetakse need, kes elavad Eesti riigis, kuid kavatsevad viibida välismaal alla aasta. Seega saab väljarännet analüüsida varasema välismaal töötamise kogemuse ja praegu välisriigis töötamise põhjal. Tööjõu-uuring käsitleb Eesti residentide hõivatuna sõltumata sellest, kas tema töökoht asub Eesti territooriumil või sel-

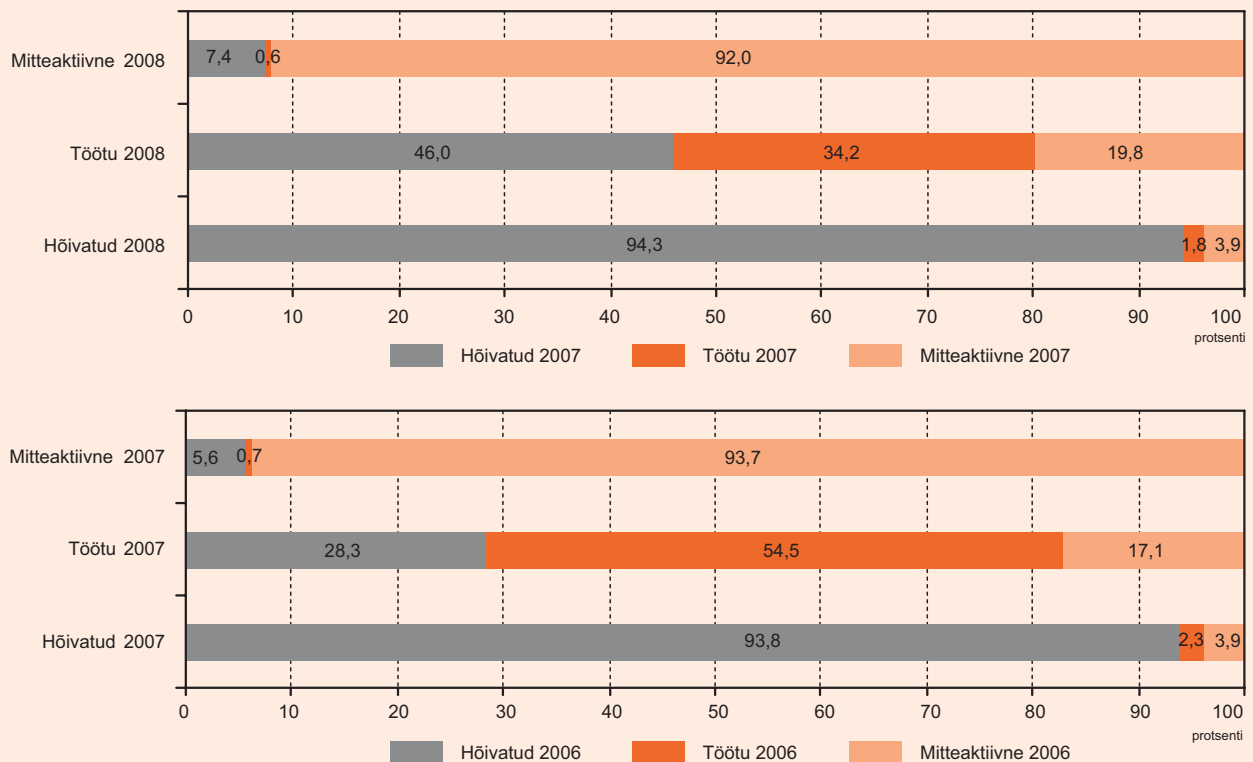
lest väljaspool. Nii selgub ETU andmetest, et neist, kelle põhitöökoht asub küsitluse ajal välismaal, on pea 94% märkinud elukohaks Eesti. Seega kajastab valitud andmestik ajutist rännet, mil paljud on tsirkulaarrände korras (rändaja asub sihtkohta paariks kuuks ning pöördub seejärel tagasi kodukohta) või siis nädalaste tsüklitega välismaal töötamas ning peavad koduks (elukohaks) siiski Eestit. Mis puutub rändajaid iseloomustavatesse taustatunnustesse, siis peab arvestama ka ETU valimi põhjal saadud hinnangute tundlikkust just tänu väga väikestele valimi gruppidele valitud taustatunnuste lõikes.

4.1. Muutused viimase aasta jooksul

2008. aasta teisel poolel USA-st alguse saanud finantskriisi mõjud, mis tõid kaasa ülemaailmse majanduslanguse, ei avaldanud 2008. aastal Eesti tööealisele elanikkonnale (siin ja edaspidi vanuses 15–74 aastat) veel nii suurt mõju kui 2009. aastal. Kui me analüüsime 2007. ja 2008. aasta võrdluses muutusi, mis on leidnud aset inimeste tööelus, siis selgub, et töötute arv on suures osas kasvanud varem tööga hõivatute arvelt (joonis 4.1). Selgub, et 2008. aastal küsitletud töötutest 46% on aasta varem olnud hõivatud.

Võrreldes kahte aastat, võib näha, et enim on muutunud nn üleminekutöenaosused töötute rühmas, s.t vaid 34% neist, kes 2008. aastal olid töötud, olid seda ka 2007. aastal. Samas, 2007. aasta töötutest oli aasta varem töötud olnud tervelt 55%. Nende töötute osakaal, kes aasta varem olid hõivatud, oli 2008. aastal märksa suurem kui 2007. aastal. Kui 2008. aastal oli töötute seas tervelt 46% neid, kes aasta varem olid hõivatud, siis 2007. aastal oli see näitaja 28%. Millist mõju on avaldanud tööturu olukorra muutus väljarändele?

Joonis 4.1. Tööealise elanikkonna jaotus staatuse järgi tööturul, 2007–2008

Allikas: autori arvutused, Eesti tööjõu-uuring 2007, 2008

Kuna olukord Eesti tööturul on viimase aasta jooksul järsult halvenenud, on kasvanud ka surve välismaal tööd otsida, tunnistavad tööjõu vahendusega kokku puutunud spetsialistid (Gavrinski 2009)³². Kuigi Eestis puuduvad usaldusväärsed andmed kogu välja- ja sisserände voo hindamiseks, võib Eesti Panga rändeuuringutele tuginedes väita, et töötajate väljavool Eestist hoogustus 2008. aastal. Kui 2007. aastal ulatus välismaale tööle siirdunute hulk 4000 töötajani, siis 2008. aastal lahkus umbes 6000 töötajat (Veidemann 2009: 31–32)³³. Töötusest ja mitteaktiivsusest välisriiki suundumist uuring ei puudutanud. Ka tööjõu-uuringute andmed kinnitavad, et alates Eesti liitumisest Euroopa Liiduga on välisriigis töötavate inimeste osakaal Eesti tööealises elanikkonnas aasta-aastalt kasvanud, nagu näha jooniselt 4.2. Aastal 2008 töötas välisriigis põhi-

kohaga 1,5% tööealistest (15–74-aastastest) elanikest ning tööjõust 2,3%, millele vastab ligikaudu 15 000³⁴ inimest. Võrreldes 2004. aastaga on välismaal töötavate inimeste osakaal tööjõus suurenenud pea 2,5 korda: 0,9%-lt 2,3%-ni. Samasugust suundumust võib täheldada ka teistes EL-i uutes liikmesriikides, nt Poolas, kus töötajate emigratsioon tööealisest elanikkonnast (vanuses 15–59 aastat) on kasvanud 4%-ni (Galgoczi *et al.* 2009: 23)³⁵.

Analüüsides muutusi, mis on leidnud aset inimeste tööelus aastate 2007 ja 2008 võrdluses, selgub, et suur osa (u 89%) inimestest, kes küsitlusele eelnenud aastal töötasid mingi aja välismaal, on ka 2008. aastal hõivatud (tabel 4.1) ning neist omakorda 87% on leidnud rakendust välismaal töötades. Seega juba välisriigis kontakte ja sidemeid

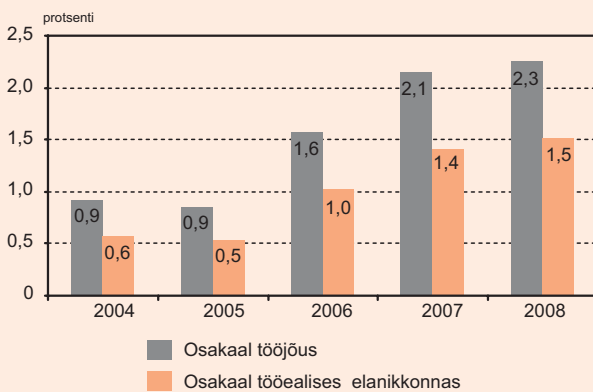
³² Gavrinski, A. Huvi välismaal töötamise vastu on hüppeliselt kasvanud. – ERR uudised, “Aktuaalne kaamera”, 12.07.2009 [http://uudised.err.ee/index.php?06170843]

³³ Veidemann, B. Tööjõu emigratsiooni struktuur ja mõju lähteriigi majandusele Eesti näitel. TÜ rahvamajanduse instituut, 2009, lk 94 (magistritöö).

³⁴ Tähele tuleb panna, et ETU andmed alahindavad väljarände ulatust, kuna pikemaajalist koduriigist eemalviibimist ETU andmed ei kajasta. Siiski annavad tööjõu-uuringud aimu muutustest migratsioonivoogudes.

³⁵ Galgoczi, B., Leschke, J., Watt, A. Intra-EU labour migration: flows, effects and policy responses. – European Trade Union Institute, Working Paper 3/2009, p 38.

Joonis 4.2. Välismaal töötavate tööealiste inimeste osakaal Eesti tööjõus ja tööealises elanikkonnas, 2004–2008

Allikas: autori arvutused, Eesti tööjõu-uuringud 2004 kuni 2008

loonud eestlastel on töösuhe välisriigis ka pärast aasta möödumist. Enam kui kolmveerand välismaal töötajatest on välismaale töö leidnud sugulaste ja tuttavate kaudu, mis viitab võrgustike olemasolule; nende võrgustike laienemine lihtsustab ka tulevikus väljarännet.

Tabel 4.1. Varasema välisriigis töötamise kogemusega inimeste jagunemine hõiveseisundite järgi, 2007–2008 (protsentides)

Staatus tööturul	Ei töötanud eelmisel aastal kordagi välismaal		Töötas eelmisel aastal välismaal	
	2007	2008	2007	2008
Hõivatud	62,1	62,5	93,0	89,4
Töötu	3,0	3,6	2,9	7,2
Mitteaktiivne	34,9	33,9	4,1	3,4
Kokku	100,0	100,0	100,0	100,0

Allikas: autori arvutused, Eesti tööjõu-uuring 2007, 2008

Huvitav tulemus on see, et tööealistest inimestest, kes küsitlusele eelnenud aastal töötasid mingil perioodil välismaal, oli 2008. aastal üle 7% töötuid. Samas, nende hulgas, kes välismaal varem töötanud ei olnud, oli töötute osakaal 2007. ja 2008. aasta võrdluses stabiilne (u 3–4%) (tabel 4.1). Seega võib vaid oletada, et võrreldes töötajatega, kes küsitlusele eelnenud aastal välismaal ei töötanud, on

tagasirändajad Eesti tööturul vähem võimekad inimesed, kes pärast 2007. aastal välismaal töötamist Eestisse naastes tööd ei leidnud või töötasid mitteametlikult. Töötukassa andmetel on registreeritud töötute seas varem välisriikides töötanud inimeste arv neljakordistunud võrreldes 2007. aasta lõpuga. 2009. aasta teises kvartalis jäi nende arv pisut alla 700 inimese. Võimalik et varem välismaal töötanud ei pea enda töötuks registreerimist vajalikuks, kuna jätkavad Eestis “mustalt” töötamist. ETU andmetest selgub, et varem välismaal töötanutest 45% on 2008. aastal hõivatud just ehitussektoris. Kriisiaeg võib hoogustada nii-öelda mustalt töötamist ning Kesk- ja Ida-Euroopa riikides on just ehitussektoris mustalt töötamine enim levinud, nagu selgub Eurofoundi uuringust³⁶.

Analüüsinud arengutrende tööturul ja liikumist tööturu staatuste vahel, pöördume rändavaid töötajaid iseloomustavate tunnuste juurde.

4.2. Töötamine välisriigis

Välisriikides töötamise iseloom on vaatlusalusel perioodil (2004–2008) muutunud. Kui varem olid välisriikides töötajad seotud pigem ajutist laadi tööga (juhutöö, hooajatöö), siis 2008. aastal märgiti 90% juhtudest, et töö välisriigis on alalise (pideva) iseloomuga. Kui rändekirjandusest leiab väiteid, nagu töötaksid ka Eestist pärit töötajad ametikohtadel, mis ei vasta nende kvalifikatsioonile, siis ETU andmetest selgub, et oma haridustasemele vastavat tööd tegi 2008. aastal ligikaudu 90% välismaal hõivatud inimestest.

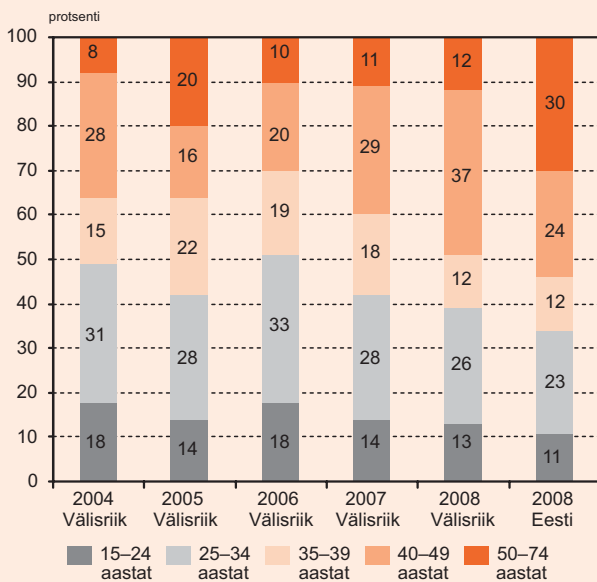
Kuigi mehi ja naisi on hõivatute seas pea võrdselt, on välismaal töötavate meeste osakaal aastate lõikes suurenenud. 2008. aastal moodustasid mehed välisriikides töötajatest u 90%. Mis puutub välismaal töötavate inimeste vanuselisse jaotusesse, siis see erineb statistiliselt olulisel määral üldisest hõivatute vanuselisest struktuurist. Kui 25–49-aastased töötajad moodustasid kõigist Eestis töötavatest inimestest 60%, siis välisriigis töötavatest inimestest moodustasid 25–49-aastased kolmveerandi (75%) (joonis 4.3). Võrreldes varasemate aastatega

³⁶ Measures to tackle undeclared work in the European Union. – European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2009, p 60 [http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2009/25/en/1/EF0925EN.pdf]

on tõusnud välismaal töötavate keskealiste (40–49-aastaste) osakaal ning langustrendi võib näha noorem vanusegrupis. Tulemused on mõneti üllatavad, kuna kirjanduses on leitud, et tavapäraselt on väljarändajateks pigem mehed ja noored inimesed, kes asuvad välismaal tööle, et majanduslikult kindlustada perekonda või tulevikku (Blanchflower, Shadforth 2007)³⁷. Ka 2006. aastal Eestis korraldatud rändekavatsuste uuringu tulemused kinnitasid, et kõige atraktiivsem tundus mujal riikides töötamine inimestele vanuses 15–24 (Järv 2007)³⁸. Eesti Panga rändeuuringute tulemustest selgub, et 2008. aastal emigreerunud töötajatest kuni pool olid vanuses 25–34 aastat, samas näeme vanemate kui 35-aastaste osakaalu kasvu 2007. ja 2008. aasta rändevõogude võrdluses (Veidemann 2009: 20). Kokkuvõttes, kui varem domineerisid väljarände voogudes nooremad vanusekohordid, siis viimastel aastatel on suurenenud keskealiste osakaal.

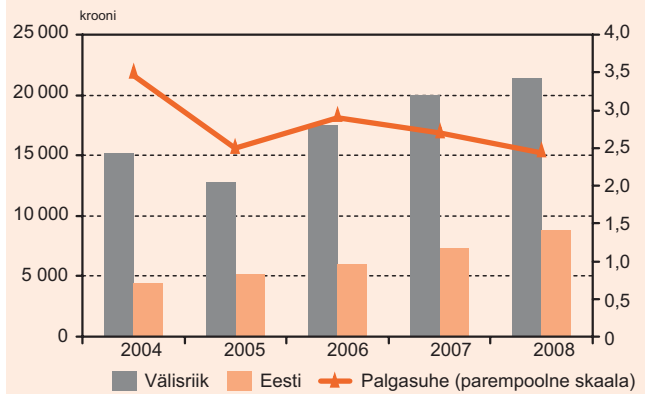
Tööjõu-uuringute analüüsist selgub, et noorte, kuni 24-aastaste väljaränne ei ole võrreldes muude vanusegruppidega nii oluline, kui võiks arvata. Tulemused on ilmselt mõjutatud andmekogumismeetodist, mistõttu on üle esindatud välisriigis

Joonis 4.3. Eestis ja välisriigis töötajate jagunemine vanuse järgi, 2004–2008

Allikas: autori arvutused, Eesti tööjõu-uuringud 2004 kuni 2008

Joonis 4.4. Keskmise netopalk töötamise riigi järgi ja palgasuhe, 2004–2008

Allikas: autori arvutused, Eesti tööjõu-uuringud 2004 kuni 2008

töötavad üle 40-aastased, kuid noorte tööränne on jäänud tagaplaanile. Noorte inimeste väljaränne välisriikidesse (kas siis enesetäiendamise, töötamise või reisimise eesmärgil) on teema, mida on vähe uuritud ja mille kohta ei ole ka häid andmeid. Siiski on Eesti elanike tahet töötada välismaal enim kannustanud soov kõrgema palga ja paremate töötingimuste järele (Järv 2007: 17). Kiire majanduskasvu tingimustes tõusis palgatase Eestis jõudsalt: brutopalka aastane kasv perioodil 2004–2008 ulatus Statistikaameti andmetel kuni 20%-ni. Ametalade võrdluses vähenes palgalõhe sinikraede kasuks³⁹ ning keskmise netopalka suhe välisriikides ja Eestis töötajate vahel vähenes mainitud perioodil (vt joonis 4.4). Siiski teenisid 2008. aastal välisriigis töötajad keskmiselt umbes kaks ja pool korda rohkem kui Eestis töötajad, mis ei ole veel piisav argument, loobumaks välismaal töötamisest. 2008. aastal teeniti välisriigis keskmise netokuupalgana välja 21 500 krooni.

Mis puutub töötajate hariduslikku tausta, siis räägitakse kirjanduses palju “ajude väljavoolust” ja selle negatiivsest mõjust koduriigi majandusarengule ning kasvukiirusele (Beine *et al.* 2008)⁴⁰. “Ajude väljavool” tuleneb süstemaatilise kõrge inimkapitali tasemega inimeste ülesindatusest emigrantide seas, võrreldes kogu populatsiooniga

³⁷ Blanchflower, D., Shadford, C. Fear, Unemployment and Migration. – NBER Working Paper Series, 2007, No. 13506, p 52.

³⁸ Järv, K. Eesti tööealise elanikkonna väljarände eelistused. Sotsiaalministeeriumi toimetised. Nr 8, 2007, lk 24.

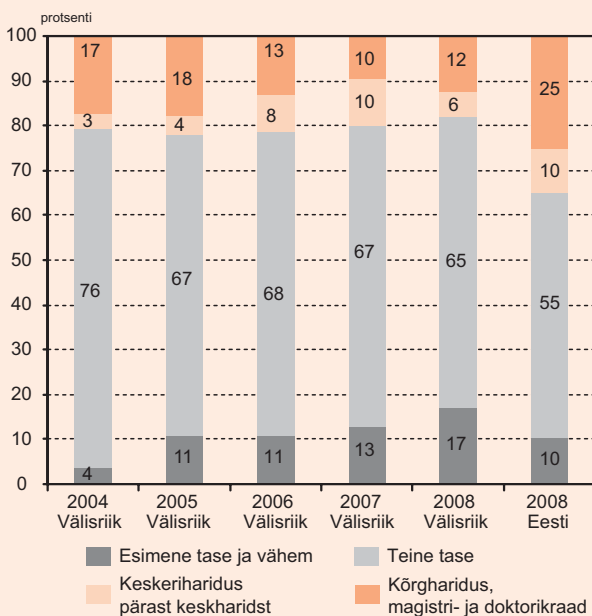
³⁹ Sinikraede kuutöötasu kasvas valgekraedega võrreldes kiiremini.

⁴⁰ Beine, M., Docquier, F., Schiff, M. Brain Drain and its Determinants: A Major Issue for Small States. – IZA Discussion Paper Series, 2008, No. 3398, p 23.

(Kaczmarczyk, Okolski 2008)⁴¹. “Ajude väljavoolu” iseloomustavad sellised karakteristikud nagu kõrgharidus, professionaalne kompetentsus, oskused või juhtimiskogemused. Eesti töötõu-uuringu andmed ei kinnita kõrgema oskusega haridustaseme tõõtjate hulgalise väljarandamise kartust.

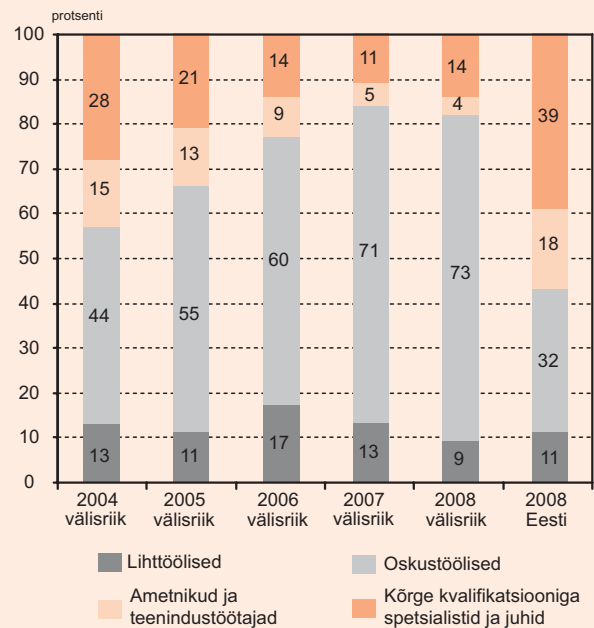
Kuna Eesti töötõjaskonna haridustasemete struktuuris ei ole viimase viie aasta jooksul olulisi nihkeid aset leidnud, ei ole neid osakaale ka aastate lõikes joonisel toodud. Küll aga võib täheldada välismaal töötavate inimeste haridustasemete lõikes madalama haridustasemega inimeste osakaalu kasvu. Võrreldes Eestis hõivatutega ei saa väita, nagu oleks tegemist “ajude väljavooluga” (joonis 4.5). Välismaal töötajatest oli 2008. aastal u 18%-l kolmanda taseme haridus, samas kui Eestis hõivatutest oli see 35%-l. Eestis hõivatutega võrreldes on võõrsil töötajad enam orienteeritud sinikraede ametikohtadele. 2008. aastal võõrsil töötanutest moodustasid üle 70% oskustõõlised, samas kui Eestis oli neid 32% (joonis 4.6). Samuti on aastate lõikes märgata sinikraede osakaalu kasvu ning valgekraede taandumist. Millest võib selline erinevus olla tingitud?

Joonis 4.5. Eestis ja välisriigis töötõjate jagunemine hariduse järgi, 2004–2008

Allikas: autori arvutused, Eesti töötõu-uuringud 2004–2008

Joonis 4.6. Eestis ja välisriigis töötõjate jagunemine ametiala järgi, 2004–2008

Allikas: autori arvutused, Eesti töötõu-uuringud 2004–2008.

Migranttõõtõu oskustaseme selektsiooni ajendiks võib lugeda nõudluse struktuuri sihtriigis (nõudlus madala kvalifikatsiooniga töötõjate järele) ja inimkapitali ülekande võimest tingitud palgalõhet. Nagu selgub ETU andmetest, erineb välis- ja koduriigis töötõjate hõivestruktuur statistiliselt olulisel määral töõtõjate põhitegevusala sektori lõikes. Välismaal töötõvad Eestist pärit töötõjajad olid 2008. aastal enim esindatud sekundaarsektoris, ülekaalukalt olid nad hõivatud ehitussektoris, järgnesid veondus, laondus ning töõtlev tööstus. Analüüsisdes Eestist väljaspool hõivatute ametikohtade ning majandusharude struktuuri, võib oletada, et tagasi-põõrdumine Eestisse on tõenäolisem kui varem, kuna töõkohtade arv ehitussektoris ja töõtlevas tööstuses on kiirelt kahanemas. Kuigi buumi ajal hõivasid uutest liikmesriikidest pärit immigrandid töõkohti sektorites, mis näitasid suurt nõudluse kasvu (peamiselt väheseid oskusi nõõvad töõkohad), on üldiseid arengutrende vaadates selge, et tulevikus kasvab nõõdlus kolmanda haridustasemega töötõjate järele ja kahaneb nõõdlus vähe kvalifitseeritud töötõjate järele.

⁴¹ Kaczmarczyk, P., Okolski, M. Economic impacts of migration on Poland and the Baltic States. – Fafõ’s Strategic Institute Programme on labour and enterprise mobility following EU enlargement. Fafõ-paper, 2008, p 69.

Teiseks võimalikuks põhjuseks on palgalõhe migranttööjõu ja sarnase oskustasemega kohaliku tööjõu vahel. Mõnedki uuringud (nt *The Economic Impact of Immigration 2008*)⁴² kinnitavad, et uutest liikmesriikidest pärit töötajad võtavad vastu töökohti, mille jaoks nad on üle kvalifitseeritud ja nad teenivad võrreldes sarnase sotsiaal-majandusliku taustaga kohaliku töötajaga märksa vähem. Kirjandusest leiab ka näiteid, et mahajäämus sissetulekutes on suurem kõrgemates tuludetsiilides (Barrett *et al.* 2008)⁴³. Seega võivad uutest liikmesriikidest pärit madalama kvalifikatsiooniga töötajad välismaal töötades suhtelises sissetulekus enam võrreldes kõrgema oskustasemega töötajatega. Kokkuvõttes võib öelda, et keskmisest madalamat kvalifikatsiooni nõudev töö ja palgalõhe on seni soosinud just sinikraede emigreerumist Eestist.

4.3. Tulevikuväljavaated

Tööturu paindumatus on olulisi majanduse arengu takistajaid. Töötajate sujuv liikumine tööturu seisundite vahel, normaalset äraelamist tagav sissetulek töötuse perioodil ja täiendus- ning ümberõppe pakkumine loovad kindlustunde ning võimalused panustada maksimaalselt tööellu Eesti riigis. Praeguses majandussituatsioonis, mil töötute hulk kasvab, kasvab ka surve tööjõu väljarändeks. Suurim on surve töötlevas tööstuses ja ehitussektoris, kus nõudlus on kõige kiiremini kahanenud. Eelmainitud tegevusaladelt vabaneval tööjõul tuleb kiiresti kohaneda ning leida töö muus valdkonnas. Kuna aga tööjõunõudluse vähenemine on tabanud pea kõiki valdkondi, ongi töölt vabastatud tööjõud sunnitud otsima rakendust välismaal. Tööturul toimunud muutuste tõttu on ohtu sattumas ka värsked koolilõpetajad, kelle sisenemine tööturule on varasemast keerulisem. Kuna rännet käsitlevas kirjanduses on leitud, et just noored on kõige avatumad välismaal töötamisele, siis võib lähiajal oodata noorte värskest tööellu astunute väljarände kasvu.

Seda, milliseks osutub väljaränne lähitulevikus, on praegu raske ennustada. Kuigi palgaerinevused ja nõudlus sihtriigis on olnud Eestist väljarände põhiteguriteks, ei ole süveneva majanduskriisi mõjud tööjõu rändele veel selged. Esialgsetel hinnangutel on suurenenud immigrantide tagasipöördumine Lääne-Euroopa riikidest, Suurbritanniast, Iirimaa ja Hispaaniast, mis on enim kriisist mõjutada saanud (Galgoczi *et al.* 2009)⁴⁴. Näiteks on uutest liikmesriikidest pärit ja end Suurbritanniasse tööle asujatena registreerinud töötajate arv 2009. aasta esimeses kvartalis kahanenud aastataguse perioodiga võrreldes poole võrra (*Accession Monitoring Report 2009*).

Kuigi ETU andmetest selgub, et välismaal töötavad enamasti keskealised, võib tegu olla andmekogumismetoodikast tingitud nihkega tulemustes. Arvestades teiste allikate alusel joonistuvat välismaale tööle suundunute vanuselist profiili, tekitab muret “noorte väljavoolu” mõju demograafilisele struktuurile. Praegu ei soosi ka tööturu olukord noorte ega ka keskmisest vähem haritute naasmist kodusele tööturule. Kuigi välismaal töötavate inimeste ametialane ja hariduslik taust kinnitab, et töörendes on seni domineerinud madalamad oskusgrupid ning “ajude väljavoolust” rääkida ei saa, on teema siiski oluline.

Esiteks võib EL10-st⁴⁵ pärit migranttööjõu meelishihtriikides, nimelt Irimaal ja Suurbritannias tehtud uuringutele tuginedes väita, et uutest liikmesriikidest (sh Eestist) pärit töötajad teevad rutiinset ja väheseid oskusi nõudvaid töid, mis tekitab küsimuse, kas töötajate liikumisega ikka kaasnevad laiemad teadmised ja oskused (inimkapital), mis Eestis rakendatuna peaksid kõrgemat lisandväärtust looma. Ka ETU andmetele tugineva analüüsi tulemused pigem kinnitavad, et tagasipöördujad ei paista tööturul silma paremate tulemustega kui kodumaale paigale jääjad. Teiseks, üleilmse tööturu üldisi arenguid vaadates on selge, et maailma arenenud riikides väheneb nõudlus sinikraede ja suureneb nõudlus valgekraede järele. Samad suundu-

⁴² The Economic Impact of Immigration. House of Lords. Select Committee on Economic Affairs, 1st Report of Session 2007–08, April 2008, p 84.

⁴³ Barrett, A, McGuinness, S., O'Brien, M. The immigrant earnings Disadvantage across the earnings and Skill Distribution; The Case of Immigrants from the New Member States in Ireland. – IZA Discussion Paper Series, 2008, No. 3479, p 24.

⁴⁴ Galgoczi, B, Leschke, J., Watt, A. Intra-EU labour migration: flows, effects and policy responses. – European Trade Union Institute, Working Paper 3/2009, p 38.

⁴⁵ EL-10 – Eesti, Läti, Leedu, Tšehhi, Slovakkia, Ungari, Sloveenia, Poola, Malta, Küpros.

mused hakkavad suure tõenäosusega mõjutama ka Eesti tööturгу. Seega on ülioluline panustada haridussüsteemi reformimisse ning inimeste ümber- ja täiendusõppesse, et ei süveneks olukord, kus inimesed, kes ei ole veel omandanud erialast haridust, lahkuvad Ida-Euroopast, kus on madal palgatase, läände paremate palga- ja töötingimuste otsinguile. Samal ajal tekitab tööealise elanikkonna vähenemisest tingitud töökäte ja oskuste puudus pikemas perspektiivis tööandjate seas survet tööjõukulude kasvuks ja immigranttööjõu värbamiseks.

5. Immigrantrahvastiku olukord Eesti tööturul

Brit Veidemann

Analüüsinud Eestist pärit töötajate väljarännet ja selle võimalikke muutusi lähitulevikus, ei saa mööda vaadata ka immigrantrahvastiku toimetulekust Eesti tööturul majanduslanguse taustal. Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD) ennustab, et olukord tööturul halveneb ka 2010. aastal. Kõige raskemaid aegu ennustatakse noortele, immigrantidest lihttöölisele ja etnilistele vähemustele. Analüüsimeks immigrantrahvastiku olukorda tööturul võrreldes põliselanikega, on peamiselt kasutatud Eesti tööjõu-uuringute andmeid. Andmeallikasse lisati immigrantrahvastikku identifitseeriv muutuja alles 2008. aastal, seega kasutatakse trendide muutumise analüüsil ka vähemusrahvuse, keele ja kodakondsuse karakteristikuid.

Eesti kuulub riikide hulka, kus suure osa elanikkonnast moodustavad rändetaustaga ehk siis kas mujal riigis sündinud, muu kodakondsusega ja/või muust rahvusest isikud. Tööealine immigrantrahvastik (vanuses 15–74) ehk siis isikud, kelle vanemad on sündinud välismaal, moodustab Eesti tööealisest elanikkonnast umbes neljandiku (Statistikaameti andmetel 254 000 inimest). Mis puutub kodakondsusesse, siis tööealisest immigrantrahvastikust on Eesti kodakondsuse omandanud u 38%. Rändeminevikuga inimeste populatsiooni Eestis moodustavad enamjaolt vene rahvusest inimesed, kes asusid Eestisse elama NSVL-i aegadel, ja nende järglased. Vähemusrahvused, kes ise määratlevad end mitte-eestlasteks, moodustavad Eesti elanikkonnast 2008. aasta 1. jaanuari seisuga tervelt kolmandiku. Omaette rühma, küll marginaalse osa immigrantrahvastikust, moodustavad nn uusimmigrandid, kes on Eestisse saanud viimase kümne aasta jooksul just töötamise eesmärgil.

5.1. Hiljutised muutused tööturul

Olukord Eesti tööturul on kiiresti muutunud, mistõttu 2008. aasta olukord ei peegelda enam vähemusrahvuste praegust olukorda. Kui töötuse lõhe eestlaste ja teiste rahvuste vahel vähenes majanduse kasvu perioodil, suurenes töötuse lõhe taas 2009. aasta esimesel poolel (joonis 5.1). Mitte-eestlaste tööpuuduse tase ulatus 2009. aasta teises kvartalis 17,6%-ni, samas kui eestlaste töötuse määr oli 6,3 protsendipunkti võrra madalam. Soo löikes mõjutas tööturu olukorra muutus enim mitte-eestlastest mehi, kelle töötuse määr 2009. aasta teises kvartalis ületas 9 protsendipunktiga eesti meeste töötust. Hõivelõhe on viimaste aastate jooksul rahvuste lõikes kahanenud, kuigi kvartalite lõikes on volatiilsus suur. 2009. aasta teises kvartalis kahanes hõivelõhe pea olematuks (0,2 protsendipunkti), mille tagamaid võib otsida naiste käitumisest. Kui meeste puhul kahanes hõivemäär kiiremini mitte-eestlaste seas ja hõivelõhe meeste vahel jäi 2,5 protsendipunkti juurde, siis naiste puhul kasvas hõivemäär mitte-eestlaste seas 2009. aasta esimesel poolel võrreldes aastataguse perioodiga (esimeses kvartalis 3,5 protsendipunkti ja teises 0,6 protsendipunkti) ning osutus kõrgemaks kui eesti naistel. Huvitav tulemus on seegi, et kui eestlaste seas (olenemata soost) on kasvanud mitteaktiivsus, siis mitte-eestlaste seas, eriti just naiste hulgas, on tööjõus osalemise määr esimeses ja teises kvartalis aasta jooksul kasvanud kuni 7 protsendipunkti (meestel kuni 2,3 protsendipunkti). Taas kord leiab kinnitust tõsiasi, et eestlased loobuvad kiiremini töö otsimisest, samas kui mitte-eestlased on majandusraskustega toimetulekuks suurendanud oma osalust tööturul.

Peale objektiivsete tööturu indikaatorite näitasid ka subjektiivsed hinnangud immigrantrahvastiku

Joonis 5.1. Töötuse määr, tööhõive määr ja lõhed⁴⁶ 15–74-aastaste eestlaste ning mitte-eestlaste seas, 2007–2009 (kvartaalne)

Allikas: Statistikaamet, Statistika andmebaas: Sotsiaalelu, Tööturg, Tööturu üldandmed

keerulist olukorda. 2008. aastal oli immigrantrahvastik palju pessimistlikum tuleviku suhtes kui põliselanikud. Nende hirm töötuks jäämise ees, samuti pessimism, et nad töötuks jäämise korral uut tööd ei leia, oli põliselanikega võrreldes suurem. Umbes 10% võrra enam oli immigrantidest neid, kes olid veendunud, et kaotavad töö 2009. aasta jooksul, ja töötuks jäämise korral ei usu nad, et leiavad uue töö. Erialase töö leidmise võimalikusesse ei uskunud palgatööga hõivatud immigrantidest 27% ja põlisrahva hulka kuuluvatest palgatööga hõivatutest 13%⁴⁷. Hirm tuleviku ees on

põhjendatud, kuna toimetulek erineb eestlastest ja teistest rahvastest töötute puhul märgatavalt. Eestlastest töötute hulgas oli rahuldavalt toime tulevaid inimesi palju enam (34%) kui teiste rahvaste hulgas (15%), ning muudest rahvastest töötute hulgas oli suurte raskustega toime tulevaid inimesi palju enam (46%) kui eestlastest töötute hulgas (31%)⁴⁸. Järgnevalt vaatleme regionaalsete tööturgude struktuuri, analüüsime viimase aja muutusi ning seda, kuidas on muutused mõjutanud immigrantrahvastiku olukorda tööturul.

⁴⁶ Töötuse lõhe – töötuse määrade erinevus protsendipunktides, hõivelõhe – tööhõive määrade erinevus protsendipunktides.

⁴⁷ Statistikaamet, statistika andmebaas – tööturg, immigrantrahvastik.

⁴⁸ Statistikaamet, statistika andmebaas – tööturg, töötud.

5.2. Regioonide majandusstruktuur

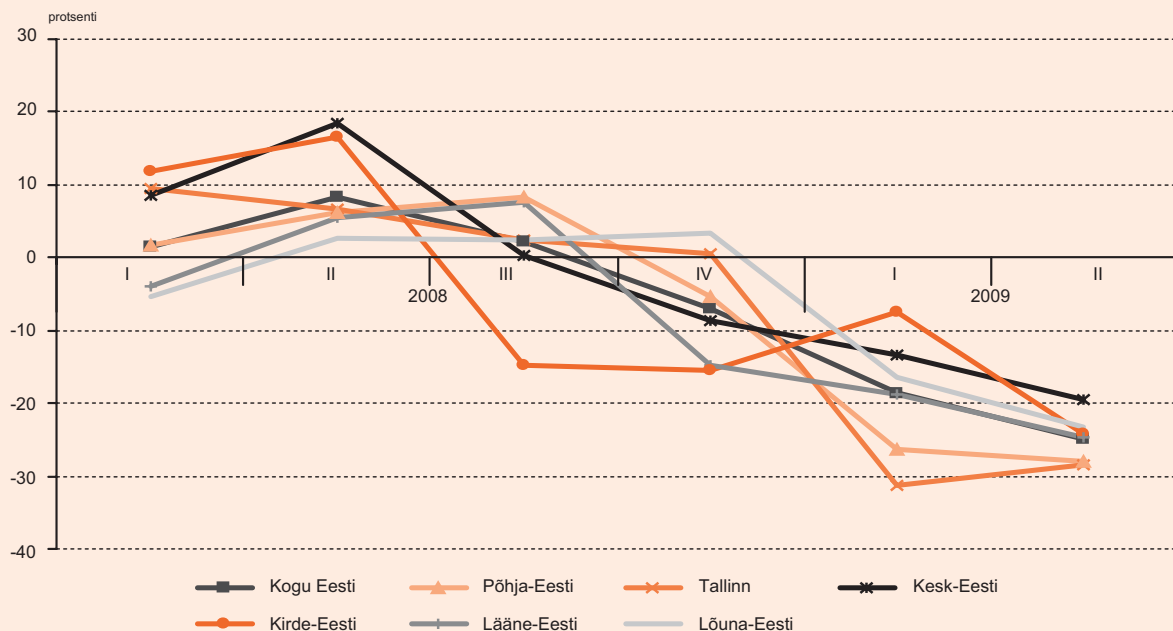
Majandussektorite löikes on hõive kõige kiiremini kahanenud sekundaarsektoris, kus see 2009. aasta teises kvartalis oli aastataguse ajaga võrreldes kahanenud keskmiselt 25% võrra (joonis 5.2). Regioonide löikes on ilmselgelt enim mõjutada saanud Kirde-Eesti, kuna hõivatute osakaal sekundaarsektoris on seal suurim (u 45%) (joonis 5.3). Tööstussektori kokkutõmbumine Kirde-Eestis algas teiste piirkondadega võrreldes varem, enne majanduse langustsüklisse pöördumist. Seevastu primaarsektori osatähtsus hõives on viimases kvartalis pisut kasvanud (mis tuleneb ka põllumajanduse hooajast), kuid primaarsektori hõive aastane kasv keskmiselt kogu Eestis oli teises kvartalis vaid 1,6%. Hõivatute osakaal primaarsektoris on suurim Kesk-Eestis.

Tööpuuduse tase Kirde-Eestis, kus elab palju mitte-eestlasi, oli 2008. aastal 10%. Samas oli töötuse tase

kõrge ka piirkondades, kus mitte-eestlaste osakaal populatsioonis on väike, näiteks Põlvamaal ja Valgamaal olid töötuse määrad vastavalt 8,9% ja 8,5%. Positiivse suundumusena tasub rõhutada, et majanduse buumi ajal vähenes tööpuuduse tase Kirde-Eestis kiiremini ja 2008. aastal kasvas aeglasemalt kui Eestis keskmiselt, mistõttu Kirde-Eesti ja Eesti keskmise töötuse määra suhe oli teist aastat järjest väiksem kui kahekordne.

Vähemusrahvused moodustasid 2008. aasta 1. jaanuari seisuga Ida-Virumaa rahvaarvust 80%⁴⁹. 2009. aasta augusti lõpu seisuga fikseeris Töötukassa registreeritud töötute kõrgeima osakaalu (16,3% töötajast vanuses 16 kuni pensioniiga) just Ida-Virumaa. Ida-Virumaa tööjõu kahjaks räägib majanduse struktuur, mis on väga ühekülgne. Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi prognoosi⁵⁰ kohaselt ootavad kõige suuremad töökohtade kaotused ees tekstiili- ja rõivatööstust, samuti ehitussektorit, kus Ida-Virumaa töötajatest kokku oli perioodil 2006–2008 hõivatud keskmiselt u 19%.

Joonis 5.2. Hõive aastane kasv sekundaarsektoris regioonide⁵¹ järgi, 2008–2009 (kvartaalne)

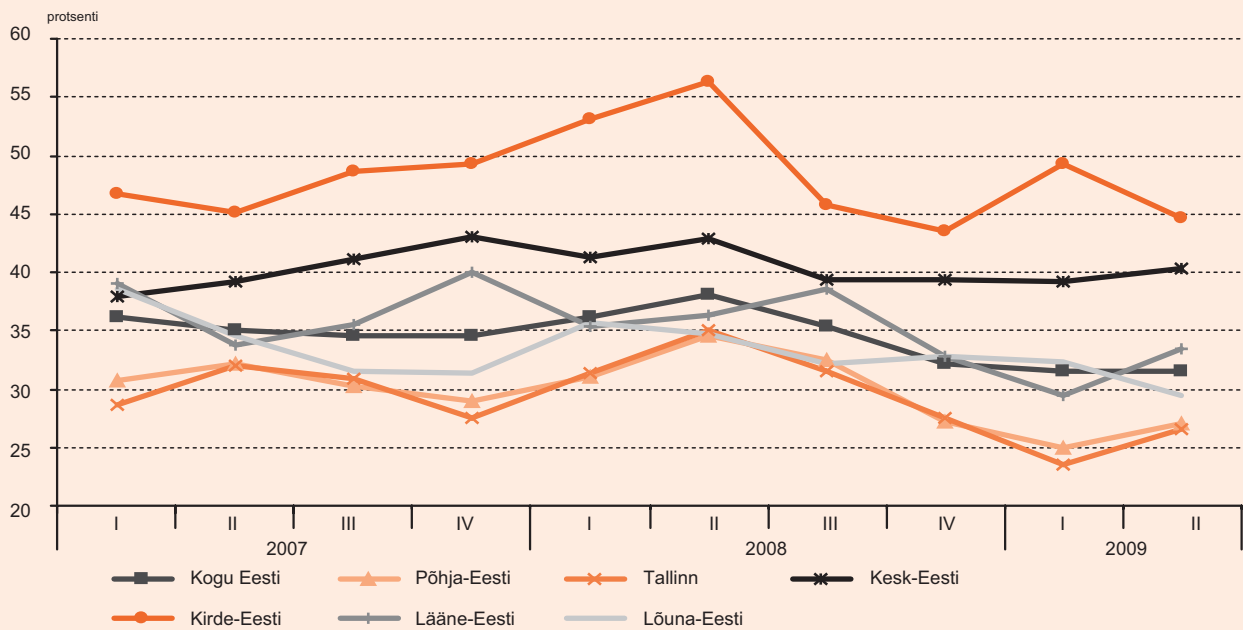

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

⁴⁹ Statistikaamet, statistika andmebaasid – rahvastik, rahvastikunäitajad ja rahvastiku koosseis.

⁵⁰ Tööjõu vajaduse prognoos aastani 2016. – Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, Tallinn 2009, lk 78 [http://www.mkm.ee/public/Toojou_vajaduse_prognoos_aastani_2016.pdf]

⁵¹ Põhja-Eesti: Harju maakond (sh Tallinn); Kesk-Eesti: Järva, Lääne-Viru, Rapla maakond; Kirde-Eesti: Ida-Viru maakond; Lääne-Eesti: Hiiumaa, Lääne, Pärnu, Saare maakond; Lõuna-Eesti: Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi, Võru maakond.

Joonis 5.3. Sekundaarsektoris hõivatute osakaal regionide⁵² järgi, 2008–2009 (kvartaalne)

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

5.3. Hõive struktuur

Põhjus, miks majanduslangus on andnud hävitava löögi tööturule, peitub paljuski hõivatute struktuuris. Majandustegevuse langus on enim mõjutanud just neid alasid, kus on hõivatud enim töötajaid. Nagu näha jooniselt 5.4, on muude liigitamata tegevusaladele (kood S) kõrval hõive suurima languse läbi teinud just sekundaarsektoris kuuluvad tegevusalad: ehitussektor (kood F) ja töötlev tööstus (kood C). Ka kaubanduses (kood G), kus muidu on hõivatud 13% töötajatest, on hõive kahanenud 13%.

Mis puutub eestlaste ja vähemusrahvuste hõive struktuuri, siis suurima hõivatute arvuga tegevusalad on sarnased. Enim oli 2008. aastal eestlasi ja mitte-eestlasi hõivatud kaubanduse (kood G) kõrval töötlevas tööstuses (kood C) ning ehituses (kood F) (joonis 5.5). Kui eestlastest oli u 30% hõivatud ehituses ja töötlevas tööstuses, siis mitte-eestlastest u 40%. Nende arvude valguses on ka töötuse suurenemine üsna ootuspärane. Suurt rolli mitte-eestlaste töötuse kasvus mängib just hõive struktuur, kuna neis sektorites on tootmismahud majanduslangusest enim mõjutatud. Statistika-

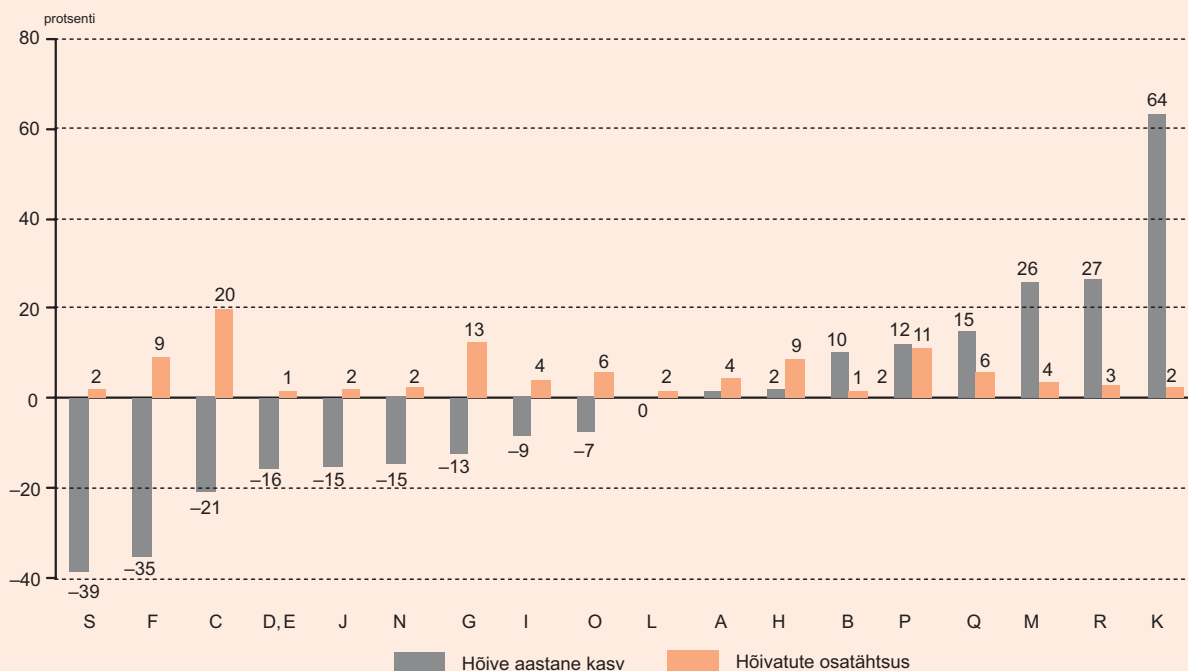
ameti 2009. aasta teise kvartali ülevaatest⁵³ selgub, et ehituse lisandväärtuse kiiret vähenemist (–31%) tingis elamuehitusmahtude vähenemine ning töötlevas tööstuses (–31%) vähenes lisandväärtus seoses jätkuvalt madala sisenõudluse ning ekspordi vähenemisega. Lisandväärtus ei ole vähenenud avalikus halduses ja riigikaitstes (kood O), kus eesti rahvusest töötajaid on hõivatud kaks korda rohkem kui mitte-eestlasi. Samuti on mitte-eestlastega võrreldes eestlasi mõnevõrra rohkem hõivatud põllumajanduses (kood A), mis on kriisist vähem puudutatud (hõivatuse vahe 5%).

Hõivatute jagunemine tööturul valgekraede ja sini-kraede ametikohtade vahel on regionide lõikes erinev. Valgekraede osakaalult domineerivad selgelt kaks Eesti suurimat keskust: Tartu ja Tallinn, ning kõige madalam on valgekraede osakaal taas kord Ida-Virumaal, kuid ka Hiiu, Järva ja Viljandi maakonnas. Ametialane segregatsioon põlisrahva ja immigrantrahvastiku vahel on ilmne. Kui põlisrahvast 47% on hõivatud valgekraede töökohtadel, siis mitte-eestlastest vaid 36%. Naiste puhul on ametialane segregatsioon tugevam: immigrantrahvastikust 15% vähem on hõivatud kõrgemat kvalifikatsiooni nõudvatel töökohtadel, meeste puhul on

⁵² Põhja-Eesti: Harju maakond (sh Tallinn); Kesk-Eesti: Järva, Lääne-Viru, Rapla maakond; Kirde-Eesti: Ida-Viru maakond; Lääne-Eesti: Hiiu, Lääne, Pärnu, Saare maakond; Lõuna-Eesti: Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi, Võru maakond.

⁵³ Statistikaameti 2009. aasta II kvartali ülevaade [<http://www.stat.ee/?id=31341&highlight=lisandväärtus>]

Joonis 5.4. Hõive aastane kasv ja hõivatute osatähtsus tegevusalade⁵⁴ järgi, 2009. aasta II kvartal

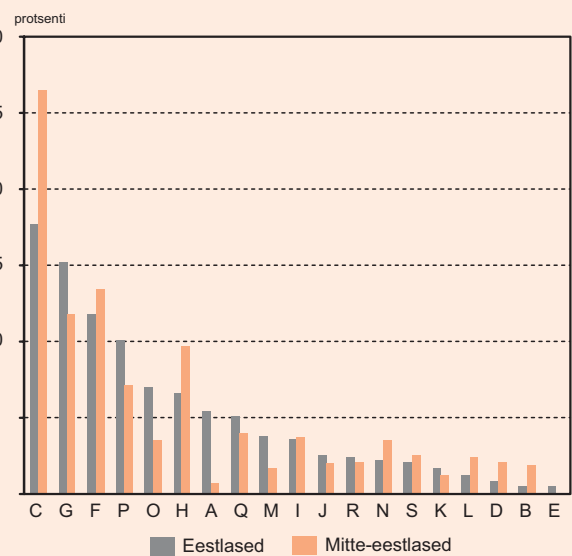

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring (ETU)

vahe 6%. Kuigi etnilise kihistumise põhjuseid tööturul võib olla palju, olgu märgitud, et eesti keele oskuse puudumine tähendab inimese jaoks oluliselt halvemat positsiooni tööturul. Kui eesti keelt oskavate (Eesti kodakondsusega) mitte-eestlaste hõivemäär 2008. aastal oli Statistikaameti andmetel 65,8%, siis eesti keele oskuseta (Eesti kodakondsusega) mitte-eestlaste tööhõive määr oli 59,2%. Ka oli erinevusi toimetulekus sõltuvalt keeleoskusest: võrreldes keelt mittevaldavate Eesti kodakondsusega immigrantidega hindas eesti keelt oskavast (Eesti kodakondsusega) immigrantrahvastikust üle 22% rohkem inimesi oma toimetulekut heaks.

Ka ametialasest segregatsioonist rääkimiseks annab põhjust eesti keele oskuseta mitte-eestlastest põliselanike ja immigrantide ametialane jaotus. Sõltumata sellest, kas kuulatakse põlis- või immigrantrahvastiku hulka, töötas üle poole eesti keele oskuseta mitte-eestlastest oskustöölise või operaatoritena (eestlastest u 30%), nende seas oli ka

Joonis 5.5. Hõivatute osakaal rahvuse alusel tegevusalade järgi, 2008 (tegevusalad kokku = 100)

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring

⁵⁴ A – põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük; B – mäetööstus; C – töötlev tööstus; D, E – elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine; veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus; F – ehitus; G – hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrattaste remont; H – veondus ja laondus; I – majutus ja toitlustus; J – info ja side; K – finants- ja kindlustustegevus; L – kinnisvaraalaane tegevus; M – kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus; N – haldus- ja abitegevused; O – avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus; P – haridus; Q – tervishoid ja sotsiaalhoolekanne; R – kunst, meelelahutus ja vaba aeg; S – muud liigitamata tegevused.

lihttöölise osatähtsus üsna suur. Samas, võrreldes eestlastega oli eesti keele oskusega mitte-eestlasi valgekraade ametipositsioonidel esindatud üle 10% rohkem, nagu selgub immigrantrahvastiku kohta 2008. aastal tehtud uuringust (Krusell 2009: 67)⁵⁵.

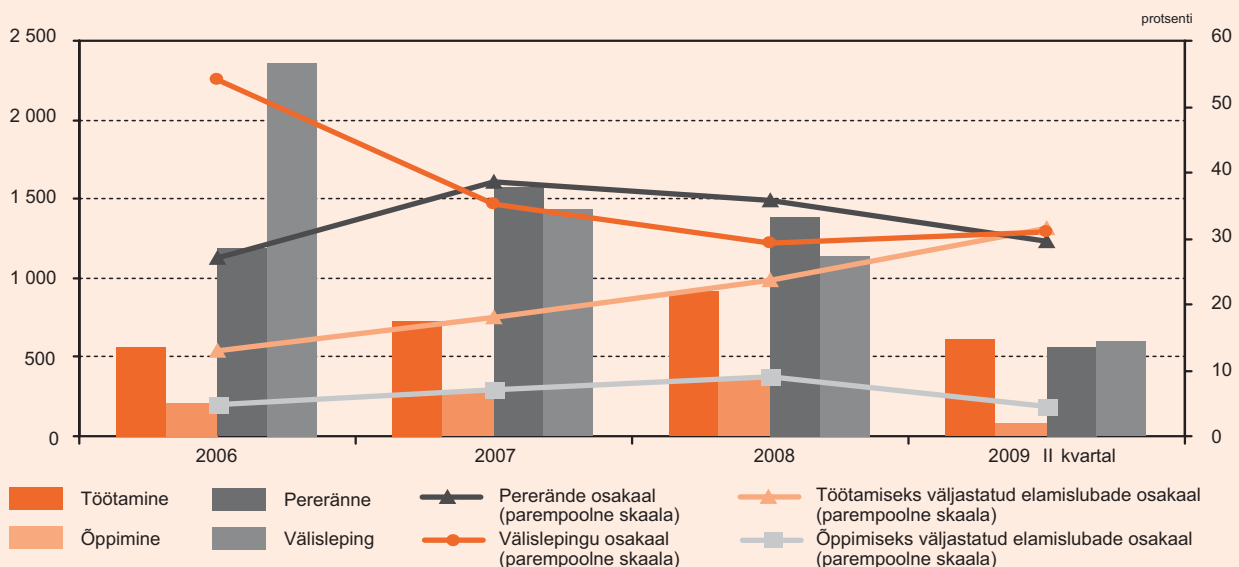
Eelnevat kokku võttes selgub, et immigrantrahvastik tervikuna on Eesti tööturul haavatavam rühm kui põliselanikud. Nende kehvem toimetulek Eesti tööturul on seotud nende keeleoskusega ja paiknemisega piirkonnas, kus sekundaarsektori tegevusaladel on suur roll kohalikus hõives. Samuti on nende hõive struktuur soodustanud tööpuduse kiiret kasvu. Mis puutub immigrantrahvastiku ühte alarühma, kolmandatest riikidest pärit uusimmigrantidesse, siis nende olukord tööturul on soodsam, kuna nende saabumine Eestisse on võimalik vaid juhul, kui töandja garanteerib neile töökoha ja Eesti keskmisest kõrgema palga.

5.4. Uusimmigrantide sisseränne

Analüüsinud eespool muutusi tööturul ja immigrantrahvastiku olukorda, ei saa mööda vaadata ka nn uusimmigrantide sisserändest. Nagu rahvastikuteadlane Mare Ainsaar on märkinud, halveneb rahvastiku vanuseline struktuur pärast 2018. aastat järsult ning ette jõuavad piirid, kus riigil pole majanduslikult võimalik kõiki tegevusi üleval hoida. Seega seisavad meil ees valikud, kas sündimus suureneb või tuleb aktsepteerida senisest palju suuremat immigratsiooni (Aavik 2009)⁵⁶. Kvaliteetsete andmete puudumise tõttu on välisrännet vähe uuritud, parima ülevaate uusimmigrantidest Eesti tööturul annab immigrantrahvastiku uuring 2008.

Ajal, mil Soome seisab silmitsi langeva majandusega (2009. aasta mais –11,4%), oodatakse asüüli-taotlejate rekordilist arvu, kuigi riigis ei jagu tööd ka ajutistele võõrtöölisele Ida-Euroopast (Suurkask 2009)⁵⁷. Eestis on varjupaiga taotlejate arv jätkuvalt madal (10–15 inimest aastas), ent ebaseaduslik

Joonis 5.6. VMS⁵⁸ alusel väljastatud tähtajalised elamisloa väljastamise järgi (absoluutarvudes) ja nende osakaal kõikides väljastatud lühiajalistes elamisloades (protsentides) 2006 – 2009 II kvartal

Allikas: Kodakondsus- ja migratsiooniamet

⁵⁵ Krusell, S. Põlis- ja immigrantrahvastiku positsioonid tööturul. – Immigrantrahvastik Eestis. Vastutav toimetaja Siim Krusell. Tallinn: Statistikaamet, 2009, lk 63–74.

⁵⁶ Aavik, M. Mare Ainsaar: Eesti suur võimalus ähvardab hukatuse serval. – Postimees, 8. aprill 2009.

⁵⁷ Suurkask, H. Soomes jõuab kriis tõeliselt pärale. – Eesti Päevaleht, 7. august 2009.

⁵⁸ Välismaalaste seadus [<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12958773>].

ränne on pälvimas suuremat tähelepanu. Nii tuvas- tab Eesti Piirivalve üha enam juhte, mil Schengeni viisat taotlenud isikud pärast viisa kättesaamist Eestisse ei saabugi või liiguvad saabudes kohe edasi teistesse riikidesse, samuti on suurenenud riiki eba- seaduslike sisenemiste arv⁵⁹. Ka legaalne tööränne on hoogustumas. Schengeni viisavaba ruumi laie- nemine⁶⁰ ei toonud kaasa elamislubade nõudluse kasvu üldiselt, siiski on kasvanud nende taotluste arv, milles soovitakse lühiajalist elamisloa töö- tamise tarvis (joonist 5.6). Kuigi Eesti keskmine töötasu jääb tugevalt alla Euroopa vanades liikmes- riikides teenitavale töötasule, soosivad Eesti geo- graafiline asukoht ja ajaloolised sidemed inimeste sisserännet endistest Nõukogude Liidu maadest.

Nende uusimmigrantide kogumi, kes on Eestisse saabunud pärast 1992. aastat ja kelle vanemad on sündinud välisriigis, moodustab umbes 6600 inimest, kellest enamik – umbes 45% – on pärit Vene- maalt. EL-i riikidest saabunud uusimmigrantidest on enim inimesi pärit Soomest ja Lätist. Võrreldes põliselanikega (46%) on üle poole uusimmigranti- dest (65%) parimas tööeas ehk vanuses 24–49 aastat. Enamik neist on saabunud perekondlikel põh- justel (69%) (Järv 2009: 37–40)⁶¹. Võrreldes Eesti hõive struktuuriga on pärast 2000. aastat Eestisse töö tõttu saabunute seas enam oskustöölisi ning juhte, tippspetsialiste ja ametnikke, siiski on ameti- alane jaotus lähteriigist tulenevalt erinev. Sektori järgi ei erine sisserännanute jaotus kogu Eesti hõive- struktuurist. Kui EL-i vanadest ja muudest kõrgelt arenenud riikidest Eestisse tööle asunutest hakkas umbes kolm neljandikku tööle juhtide, tippspet- sialistide ning ametnikena, siis endistest Nõuko- gude Liidu vabariikidest Eestisse tööle saabunutest moodustasid sama suure osakaalu oskustöölised (Krusell 2009)⁶². Uusimmigrantide töötamist Eesti tööturul käsitleb välismaalaste seadus (VMS), mille olulisemad muudatused leidsid rakendamist alates 2008. aasta teisest poolest.

Eesti majanduse buumiaegne kiire välistöötajate nõudluse kasv ning aeganõudev bürokraatlik vär- bamisprotsess tekitasid vajaduse migratsiooni- poliitikat muuta. Võõrtöötajate värbamise paindliku- ma ja lihtsama süsteemi loomise nimel töötasid majanduseksperdid perioodil 2006–2007 välja ettepanekud välismaalaste seaduse muutmiseks ning uuenenud seadus jõustus 2008. aasta suvel. Tähtsaim muudatus puudutas lühiajalistele immig- ranttöötajatele kehtestatud palgakriteeriumi sisse- seadmist, mille kohaselt on tööandja kohustatud töötamiseks antud tähtajalise elamisloa alusel töö- tavale välismaalasele maksma tasu, mille suurus on vähemalt võrdne Statistikaameti poolt viimati aval- datud Eesti aasta keskmise palga ja koefitsiendi 1,24 korrutisega (VMS § 13³ lõige 3¹). Lühiajaliselt (alla 6 kuu) Eestisse tööle saabunuile tuleb maksta tasu, mille suurus on vähemalt võrdne Statistikaameti poolt viimati avaldatud tööandja põhitegevusala aasta keskmise brutokuupalgaga, kuid mitte väik- sem kui Eesti aasta keskmise palga ja koefitsiendi 1,24 korrutis (VMS § 13² lõige 1²)⁶³. Seega peaks praegu värvatavale välismaalasele maksma bruto- kuutasu, mis ulatub 15 800 kroonini⁶⁴. Mis puutub palgakriteeriumisse, siis Sotsiaalministeeriumi tel- litud uuringus osalenud võõrtöötajate värvanud tööandjatest 49% leidis, et kehtestatud palgalävend halvendab ettevõtete võimalusi võõrtöötajate palka- misel (Veidemann 2009)⁶⁵. Peale palganõude tuleb tööandjal taotleda Töötukassalt luba võtta välis- maalane tööle pikemaks ajaks kui kuus kuud aas- tas. Luba saab taotleda juhul, kui tööandja ei ole vähemalt kolm nädalat kestnud avaliku konkursi korras ja riiklikku töövahendusteenust kasuta- des leidnud sobivat kandidaati Eestist, Euroopa Liidu ja Euroopa majanduspiirkonna liikmesriiki- dest. Eelmainitud uuringus leidis enamik võõrtöö- jõudu värvanud vastanutest (58%), et töötajate vär- bamisega kaasnev asjaajamine on siiski keeruline (*Ibid.* 2009).

⁵⁹ Piirivalve pressiteated [http://www.pv.ee/index.php?page=163&action=article&article_id=1521]

⁶⁰ Eestis rakendusid Schengeni viisavaba ruumi tingimused 21.12. 2007 (29.03.2009 lennujaamades).

⁶¹ Järv, K. Uusimmigrandid Eestis. – Immigrantrahvastik Eestis. Vastutav toimetaja Siim Krusell. Tallinn: Statistikaamet, 2009, lk 35–57.

⁶² Krusell, S. Välismaalased eesti tööturul. – Ränne. Vastutav toimetaja Alis Tammur, Helerin Rannala. Tallinn: Statistikaamet, 2009, lk 67–74.

⁶³ Palgakriteerium laieneb vaid loetletud ametikohtadele: töötamine lapsehoidjana, töötamine eksperdi, nõustaja või konsultandina, kui välismaalasel on selleks erialane väljaõpe, töötamine seadmete paigaldaja või oskustöölisena, kui välismaalasel on selleks erialane väljaõpe, töötamine põllumajandussaaduste töötlemiseiga seotud hooajatöödel.

⁶⁴ Statistikaameti viimati avaldatud andmete järgi oli keskmine brutokuupalk 12 716 krooni (2009. aasta II kvartal).

⁶⁵ Veidemann, B. Peer Review on “Renewed procedures for employing migrant workers with the emphasis on favouring highly-qualified labour”, Estonia, 2009 [<http://www.mutual-learning-employment.net/peerreviews/2009/04/migrantworkers.html>]

Sotsiaalministeeriumi tellitud ja 2009. aasta aprillis Turu-uuringute AS-i korraldatud küsitluse andmetel selgus, et spetsiifilised oskused ja töökogemus on peamiseks põhjuseks, miks värvatakse töötajaid kolmandatest riikidest. Eesti keskmise suurusega ja suurtest ettevõtetest ning asutustest oli keskmiselt 3,6% värvanud võõrtööjõudu (peale selle oli 4% kaalunud värbamist) väljastpoolt Euroopa Liitu ja Euroopa Majanduspiirkonda ehk kolmandatest riikidest. Hoolimata majanduses praegu valitsevast olukorrast on nõudlus välistööjõu järele jätkuvalt olemas. Kord juba värvanud ja värbamist kaalunud tööandjatest märgib lähitulevikus (kahe-kolme aasta perspektiivis) vajadust võõrtööjõu järele ligikaudu neljandik. Enim on värvatud võõrtöötajaid töötlevas tööstuses, kuid ka haridus- ja majutussektor jäävad silma aktiivsete võõrtööjõudu värbavate või värbamist kaaluvate tegevusaladena. Selgus, et kuna töötlev tööstus on läbi tegemas suurt

kohandumist, on tööandjate nõudlus võõrtööjõu järele võrreldes aastataguse ajaga selgelt vähenenud ja lähiajal pigem vajaduse kasvu ei nähta. Samas nähakse haridus- ja majutussektoris, kus nõudlus on vähenenud muudest sektoritest aeglasemalt, lähima aja jooksul vajadust võõrtööjõu värbamiseks, eeskätt just toitlustus- ja majutusettevõtetes (*Ibid.* 2009) Teisest küljest on töötlev tööstus olnud hõivatute arvult suurim immigranttööjõu värbaja. Kodakondsus- ja migratsiooniameti (KMA) ja Töötukassa andmed kinnitavad, et 2009. aastal töölooma taotlenutest moodustavad enamuse metallkonstruktsioonide valmistajad ja laevakere plaatijad.

Seda, kas migratsioonipoliitikas tehtud muutused õigustavad end ja milliseks kujuneb uusimmigrantide sissevool Eesti tööturule ja nende toimetulek, näitab aeg.

Varem ilmunud toimetised

2009. a ilmunud toimetised:

2/2009

Mittetavapärane töökorraldus Eesti ettevõtetes. – Poliitikaanalüüs.

1/2009

Eesti rahvastiku tervisekaotus. – Teemaleht.

2008. a ilmunud toimetised:

7/2008

Mitte-eestlastele suunatud tööturuprojektide tulemused. – Poliitikaanalüüs.

6/2008

Isadust toetavad poliitikameetmed Eestis ja Euroopas. – Poliitikaanalüüs.

5/2008 Töövaldkonna areng 2007. – Trendide kogumik.

4/2008 Abielu ja vaba kooselu: trendid, regulatsioonid, hoiakud. – Poliitikaanalüüs.

3/2008 Eesti Euroopa võrdlustes. – Artiklite kogumik.

2/2008 Sotsiaalvaldkonna arengud 2000–2006. – Trendide kogumik.

1/2008 GLBT-inimeste ebavõrdne kohtlemine Eestis. – Poliitikaanalüüs.

Trendid on sotsiaalministeeriumi toimetiste sari, mille eesmärk on analüüsida suundumusi sotsiaal-, töö- ja tervisepoliitika valdkondades ning seeläbi aidata kaasa teadmispõhise poliitika kujundamisele.